

Titel:

Den altruistiske kolonimagt: Danske skolebøgers fremstilling af Grønland

Aalborg Universitet

Specialeafhandling i historie 2022

Forfatter

Søren Bengtson - Studienr: 20174181

Historie (hovedfag) og samfundsfag (sidefag)

Rasmus Szast - Studienr: 20172935

Historie (hovedfag) og mediefag (sidefag)

Dato: 1. juni 2022

Antal tegn:

234.345

Den altruistiske kolonimagt

**Danske folkeskolebøgers fremstilling
af Grønland**

Vejleder: Marianne Rostgaard

Søren Bengtson
Rasmus Szast
Juni 2022

Abstract

This master thesis revolves around Denmark and Greenland's long shared history that is in constant development. Especially in recent years, there has been an increased interest in the political issues in Greenland and in the relationship between Denmark and Greenland. A relationship that through time has been conflictual and to this day still holds tension.

Consequently, we will analyse and discuss the way Greenland is portrayed, in a series of history textbooks and academic research, ranging from the years 1930 to 2021. As the period stretches over an extended period of time, we have chosen to divide the analysis into four smaller periods. These periods are all, in their own individual way, influenced by school regulations and societal changes. The thesis applies two different methods, Norman Fairclough's Critical Discourse Analysis (CDA) and Klas-Göran Karlsson's use of history. Using Critical Discourse Analysis, we seek to prove and support the relevance of the discourse for the individual periods. However, these periods go across different time frames, which is why certain discourses can be traced from 1930 to 2021. With the use of CDA, we analyse the discursive and social practice with the support and use of postcolonial theories, such as *Orientalism* by Edward Said. The hegemonic discourse, as it has been formulated in the thesis, thus reads "Greenland for the benefit - Denmark the benevolent". The discourse is defined on the basis of Kirsten Thisted's book "Grønlandske stemmer", in which she clarifies and accounts for the Danish understanding of sense of self, as a humane, loving and altruistic colonial power, which can be traced back to Denmark's defeat against Germany in 1864. Through Klas-Göran Karlsson's use of history, we uncover how typologies are used in the empirical literature, in the form of schoolbooks and research on Greenland, and for what purpose they are used and for whom it seems beneficial.

The conclusion has proven how different discourses from 1930 to 1945 have been influential to 2021. Although there have been attempts to write schoolbooks in a more nuanced manner, the hegemonic discourse remains the same. However, Danish academic research has been increasingly influenced by the ways of postcolonialism from the 1980's and therefore already offers alternative explanations, but these are yet to influence the schoolbooks.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	1
Afgrænsning	2
2. Forskningsdiskussion	2
3. Teori	6
Orientalisme	6
Eskimo-orientalisme	6
Arktisk orientalisme	7
Fremmedbilleder i kulturmødet	7
National Identitet	8
4. Metode	9
Kritisk diskursanalyse	9
Faircloughs tredimensionelle model	10
Historiebrug	11
5. Analysestrategi	13
Skolebogen som kulturhistorisk kilde	13
Periodeinddeling af bøger	13
Kategorisering af bøgerne i diskurser	14
Kategorisering af bøgerne	14
<i>Danmarkshistorier</i>	14
<i>Verdenshistorier</i>	14
<i>Grundbøger</i>	15
<i>Skolebøger om Grønland eller Rigsfællesskabet</i>	15
<i>Forskningen</i>	15
6. Introduktion	16
Fra Hans Egede til 2. verdenskrig	16
Skolebogsbetænkning	17
1946-1979	19
Afkolonisering - Tiden efter 2. verdenskrig	19
Skolelov	22
1980 - 2021	23
Vejen mod selvstændighed	23
Skolelove	24
Postkolonialt forskningsfelt	25
Analyse	27

7. 1930 - 1945: Koloniernes sidste storhedstid	27
Verdenshistorier - Kolonimagten England	27
Danmarkshistorier - Det paternalistiske forhold	28
Danmarkshistorier - Konstruktionen af den anden	31
Skolebøger om Grønland - Konstruktionen af den anden	33
Forskningen - Konstruktionen af den anden	35
Delkonklusion	36
8. 1946-1979: Afkolonisering og modernisering	38
Verdenshistorier - Kolonimagten England	38
Danmarkshistorier og grundbøger - Grønlandsk glemsel	39
Danmarkshistorier og grundbøger - Danmark som mild kolonimagt	40
Danmarkshistorier og grundbøger - Det paternalistiske forhold	42
Uegennyttig modernisering	44
Grundbøger - Moderniseringsproblemer	47
Det danske kulturmønster	49
Forskningen - Det paternalistiske forhold	50
I bedste mening	51
Delkonklusion	52
9. 1980-1990: Er endemålet det samme for alle?	54
Grundbøger - Fejlslagen modernisering	55
Grundbøger - Grønlandsk kultur	56
Forskning - Nykolonialisme	57
Delkonklusion	58
10. 1991-2021: Rigsfællesskab uden fællesskab	59
Grundbøger - Grønlandsk glemsel	59
Grundbøger - Intet at skamme sig over	62
Hans Egede	62
Fortiden til debat	64
Den (u)officielle undskyldning	64
Tropetolonier og nordiske lande	66
Skolebøger specifikt om Grønland - Konstruktionen af den anden	67
Grundbøger - Grønlandske stemmer	70
Skolebøger om Grønland	72
Forskningen - Postkolonialisme	73
Delkonklusion	76

11. Konklusion	78
12. Perspektivering	81
Glemsel - For egen vindings skyld	81
Forsoning	82
Dekolonisering - Opgøret med selvforståelsen	85
Litteraturliste	87
Kapitelloversigt	96

1. Indledning

Danmark og Grønland har en lang fælles historie, der er i konstant udvikling. Specielt inden for de seneste år, har en øget interesse for de politiske problemstillinger i Grønland og for forholdet mellem Danmark og Grønland fundet sted. Et forhold der igennem tiden har været mere eller mindre konfliktfyldt, og som stadigvæk indeholder spændinger. Dette kommer bl.a. til udtryk i budskabet “decolonize” der i juni måned 2020 blev malet på en statue af Hans Egede i Kolonihavnen i Nuuk. En hændelse der, ifølge historiker Søren Rud, signalerer, at forholdet mellem Danmark og Grønland er postkolonial i den forstand, at nutiden er præget af fortidens koloniale relation (Rud, 2021, 1). Men kender vi denne koloniale fortid? I betragtning af, at Danmark og Grønland indgår i et Rigsfællesskab, findes en klar ubalance i rigsfællernes viden om hinanden. En undersøgelse foretaget af Epinion i 2019 viste, at danske unge ved meget lidt om Grønland og Rigsfællesskabet (Epinion, 2019). Dette er problematisk, da manglende viden skaber grobund for ensidige forståelser og fordomme af grønlanderne og det grønlandske samfund.

Derfor er det vigtigt at sætte fokus på, hvordan Danmark fremstiller Grønland i medier, forskning og især skolebøger, da undervisning skaber fundamentet for næste generationers viden om Grønland og Rigsfællesskabet. Specialet tager udgangspunkt i danske skolebøger og forskning fra 1930 og frem til i dag, for at undersøge hvordan asymmetriske magtrelationer præger en dansk selvforståelse som kolonimagt. Disse fastlåste tankegange er tit så indgroede, at det kræver inkorporering af nye måder at tænke og handle på, hvis disse skal ændres. Et eksempel på dette subtile magtforhold mellem Danmark og Grønland er i programmet “Anne og Anders i Norden: Grønland”. Her interviewer journalisten, Anders Agger, den grønlandske rapper Tarrak Petrussen, der i 2017 skrev sangen “Tupilak” hvori han lufter sin vrede imod dansk racisme og diskrimination mod grønlandere.

”Men hvis I skulle være tilknyttet et land, hvem ville du så vælge”. Hvortil Tarrak Petrussen svarer, ”Det ved jeg ikke. Det er et mærkeligt spørgsmål. Hvad med dig? Hvilket land vil du være tilknyttet” (DR, 2021).

Interviewet understreger, hvordan historiske selvforståelser mellem Danmark og Grønland adskiller sig, og hvordan Aggers spørgsmål er bundet i en konstrueret dansk selvforståelse. Men hvilken selvforståelse bunder Aggers spørgsmål i? Og kan denne selvforståelse anskues gennem danske folkeskolebøger i perioden 1930-2021?

Problemformulering

Hvordan kommer den danske selvforståelse til udtryk i præsentationen af Grønland i folkeskolebøger og forskningen i perioden 1930-2021?

Afgrænsning

Specialet er tidsmæssigt begrænset inden for perioden 1930-2021. 1930'erne markerer det sidste årti for kolonialismens store blomstringstid og det var derfor ikke belastende for lande at være en kolonimagt. Tværtimod, fremviste man med stolthed sine koloniale besiddelser. Derfor giver denne periode et klart billede af diskursen om den dansk-grønlandske relation i tiden før og efter 2. verdenskrig. Diskurserne følges op til 2021 for at klargøre, hvor de bevæger sig hen af, hvilket åbner op for en større forståelse af, hvordan udviklingen kommer til at forløbe sig fremover.

Herudover har specialet også afgrænset sig i sit valg af materiale. Hovedfokus findes i folkeskolebøger henvendt til elever fra 4-9. klasse, inden for den gældende tidsafgrænsning. Dette giver et overordnet blik over, hvordan forskellige generationer af danske skoleelever har fået viden om Grønland.

2. Forskningsdiskussion

I forskning inden for dansk post-kolonihistorie, har der siden 1980'erne været et støt stigende antal udgivelser, der kaster lys over Danmarks nordatlantiske besiddelser. Forskere som Lars Jensen, Niels Brimnes, Søren Rud, Iben Bjørnsson, Ole Høiris og Kirsten Thisted har hver især åbnet op for nye måder at (gen)tænke den dansk-grønlandske relation inden for det postkoloniale rum.

I 2003 udgav Kirsten Thisted artiklen "Danske Grønlandsfiktioner: Om billedet af Grønland i dansk litteratur", hvori hun viser, hvordan bestemte billeder af grønlændere er blevet skabt og reproduceret startende fra Hans Egedes beskrivelser af grønlænderne til nutiden. Thisted påviser, hvordan diskurser der beskriver Grønlænderne, er relativt stabile over tid, til et punkt hvor de bliver ophøjet til hegemoniske diskurser, der anses som sande og virkelige. Den manglende inddragelse af grønlandske stemmer som dansk litteratur præsenterer, er ifølge Thisted problematisk, da den beror på den asymmetriske magtrelation, som er iboende i den dansk-grønlandske relation (Thisted, 2003, 32-64).

I Kirsten Thisted's senere værk fra 2021 "Stemmer fra Grønland - Den Danske Koloni i 1920'erne" forsøger hun at nedbryde magtrelationen ved at inddrage grønlandske stemmer med spørgsmål omkring "Hvordan opfattede den tids mennesker selv relationen mellem danskere og grønlandere, og hvordan forsøgte de at påvirke relationen?" (Thisted, 2021, 16). Dette gøres for at påvise, at mange af nutidens konflikter rækker langt tilbage i historien, hvor en stor del af de fortællinger og rationaler dannedes, som har sat rammerne for nutidens relationer. Desuden undersøger Thisted, hvordan selvstyret sammenlagt det internationale fokus på Arktis har medført en forrykkelse af magtforholdet mellem Danmark og Grønland. Hvor mor-barnrollen var beskrivende for kolonitiden, og teenager i hjemmestyret, argumenterer Thisted for, at grønlandske politikere nu i højere grad anser det for et broderforhold, med Grønland som storebroderen i kraft af landet geopolitiske betydning

Ole Marquardt og Ole Høiris er redaktører til antologien fra 2011 "Fra vild til verdensborger - Grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet". Høiris bidrager selv med et kapitel i antologien under titlen "Eskimoen som idéhistorisk figur". Her beskrives, hvordan hierarkiseringen af mennesket er foregået siden antikken, med et centralt fokus på at beskrive, hvordan den grønlandske race er blevet hierarkiseret i forskellige perioder. Høiris beskriver romantikkens eskimo som den naturlige eskimo, og denne tænkning var særligt centreret om skelningen mellem naturfolket og kulturfolket.

Inden for rammerne af denne tænkning blev naturmennesket tænkt som, "(...) ren natur, det vil sige som et menneske, der alene var styret af sine drifter (...)" (Høiris, 2011, 125). Dette udmundede i, at forskere satte lighedstegn mellem disse instinktstyrede mennesker i den dyriske formulering og de laveste klasser i Europa. Høiris argumenterer for, at der ved formuleringen af ovenstående kulturbegreb, opstod et syn på mennesker uden nogen form for kultur, som det logiske og dermed historiske udgangspunkt. Kultivering var derfor historien om mennesket skabelse af sin egen kontekst, hvor man i den store historie ville se mennesket:

"(...) bevæge sig fra ren natur til kultur, fra at være i drifternes vold til at være dannelsens rene produkt, og denne udvikling blev ofte sammenlignet med udviklingen fra barn til voksen, idet denne proces blev anskuet som en tæmning af det naturmæssige, drifterne, til fordel for dannelsen, kulturen, selvbeherskelsen" (126).

Mennesket blev derfor tænkt ind i et stadium om menneskets udvikling, og endnu vigtigere gjort til et *historisk kulturprodukt* parallelt til nationen eller folket i den europæiske virkelighed. Stadietænkningen bliver dog først for alvor fremtrædende under moderniteten, hvori eskimoen

nu blev anset som den primitive eskimo. Moderniteten er præget af naturvidenskabelige tanker og ideer, hvorved mennesket tog kontrol over sin egen virkelighed og over naturens processer. Alt i verden blev derfor anskuet naturvidenskabeligt, fordi alt i verden er underkastet naturens verdslige love. På samme vis begyndte man at anlægge denne form for tænkning på mennesket, hvilket blev udformet i en forståelse af:

“(…) at alle samfund måtte gennemgå de samme stadier i det samme evolutionsforløb, fordi de samme love for menneskelig eller samfundsmæssig evolution var gældende universelt. Udviklingen begyndte i menneskets naturtilstand, det primitive eller simple samfund, hvor naturens krav og biologiske forhold dominerede relationerne mellem menneskene, og herfra udviklede samfundet sig gennem barbariet og civilisationen mod stadig større kompleksitet med udviklingen af arbejdsdelingen, agerbruget, udvekslingen, teknologien, staten, skriften, privatejendommen og industrien som centrale trin og felter” (139).

Høiris bidrager derfor med en uddybende indsigt i stadietænkningen, hvoraf specialet også anvender Stuart Hall og John Darwin, som begge beskriver denne tankegang, som er særlig vigtig for forståelsens af periodernes bagvedliggende bevæggrunde for at kolonisere og udvikle ikke-vestlige samfund.

I Lars Jensens bog “Danmark - Rigsfællesskabet, tropekolonier, og den postkoloniale arv” fra 2012 undersøges dansk intervention i globaliseringens tidsalder. Han understreger, at der har været forskellige bølger af dansk “virketrang” i de fjerne egne, og argumenterer for, at der opstod en ny bølge i starten af 00’erne. Den nye bølge er dog kontinuerlig ift. til de tidligere perioder. Derfor mener han, at danskernes interesse for det globale rum er mere end noget forbigående. Jensen ønsker konkret at undersøge hvilke rum danskhed lever i og mener, at der er behov for at nedbryde skillevæggene mellem tropekolonierne, Grønland, Færøerne, Island, dansk deltagelse i andre landes kolonieventyr, diskussionen om dansk udviklingshjælp og andre former for dansk international interventionisme (Jensen, 2012, 8). De ovenstående uddrag fra bogen lever, ifølge Jensen, indenfor forskellige rum. Derfor er det en central pointe for bogen, “(…) at forfølge nogle af de tråde, der faktisk eksisterer mellem disse rum” (8). Jensen tager udgangspunkt i de diskurser, som har været fremherskende, og hvordan sammenkædnin-gen af diskurserne kan betragtes som overordnede mønstre. Herefter ønsker han at undersøge, hvordan mønstrene kan give “en bredere og dybere forståelse af, hvordan relationen mellem Danmark og “det ikke-europæiske” hænger sammen” (9).

I Iben Bjørnssons artikel “Vi har ikke behov for forsoning - Det danske selvbillede i relation til Grønland 1953-2015” fra 2014 laver hun en undersøgelse af, hvordan det officielle Danmark omtaler sig selv som kolonimagt i Grønland. Nærmere bestemt, hvordan konstruktionen af Danmark og det danske i relation til Grønland skal forstås. I artiklen undersøges danske politikeres overordnede, principielle holdninger til dansk ageren i Grønland, og hvordan det hos skiftende regeringer har været muligt at skabe en nærmest fuldstændig hegemonisk diskurs.

Hans Christian Gulløv er redaktør til antologien “Grønland den arktiske koloni” fra 2017, hvor bl.a. Jens Heinrich, Søren Rud og Gulløv selv bidrager til diverse kapitler. Antologien er en del af en bogserie med navnet “Danmark og kolonierne”, hvortil den anlægger et postkoloniale perspektiv, der skal påvise, hvordan kolonihistorien trækker tråde fra fortidens kolonier til nutidens politik og kultur (Gulløv, 2017, 5-7).

Bogen søger at adskille sig fra tidligere fremstillinger, ved ikke at stoppe ved kolonierne afhændelser eller deres overgang til selvstyre (7). Derfor behandler forfatterne, hvordan “(...) de koloniale relationer levede videre blandt missionærer, i udviklingsbistanden og seneste i transnational kulturarvsbevaring og turisme” (7). Endvidere er det forfatterne ønske at vise, hvordan den koloniale fortid er til stede i Danmark i dag, og hvordan denne er blevet fortsat fortolket og diskuteret i skolebøger (7).

Søren Rud og Søren Ivarsson er redaktører til antologien “Postkoloniale og globale perspektiver på dansk kolonihistorie”. Rud står dog bag antologiens introduktion, som søger at tydeliggøre den politiske aktivisme, som bl.a. resulterede i vandaliseringen af Egede statuen i Grønland og København, og hvordan denne retter sig mod den koloniale ikonografi, som ifølge Rud, “ (...) interessant nok har overlevet Grønlands vej mod øget politisk autonomi, og understreger, at relationen mellem Danmark og Grønland er postkolonial i den forstand, at nutiden er præget af fortidens koloniale relation” (Rud, 2021, 7). Rud fremhæver, hvordan den politiske aktivisme i højere grad er blevet synlig i Danmark, hvor der udover Egede statuerne, blev smidt en buste af Frederik V smidt i vandet, hvilket Rud anser som en afspejling af den voksende opmærksomhed på dansk engagement i slaveri og kolonialisme. Spørgsmål omkring Danmarks rolle, i førnævnte sager, kan dermed mobilisere stærke reaktioner. Danmarks fortidige engagement i verden trænger sig på, og udspiller sig endda i aktuelle politiske agendaer, derfor er Ruds formål: “Med denne bog ønsker vi at præsentere postkoloniale og globalt orienterede perspektiver på dansk kolonihistorie, som kan skabe en bedre forståelse af denne situation” (8). Rud anvender flere forskellige forfattere, der hver især bidrager med artikler, som skal belyse ovenstående problemstilling, heriblandt Niels Brimnes.

3. Teori

Orientalisme

I undersøgelsen af de diskursive praksisser fundet i repræsentationen af grønlandere i danske skolebøger, har postkolonialismen udgjort projektets teoretiske fundament. Grundlæggende i den postkoloniale forståelse er at forklare magtforholdet mellem koloniasator og koloni ved at analysere det kulturelle, historiske, politiske og økonomiske i nutidens koloniarv.

En af forløberne for postkolonialismens tanker, er den palæstinensisk-amerikanske litteraturforsker Edward Said, der udgav sit værk "orientalisme" i 1978. Said bruger begrebet *orientalisme* til at forklare, hvordan vesten har konstrueret orienten som et af de mest fundamentale og hyppigt forekommende billeder af andetheden - et modbillede på vestens ideer og tanker (Said, 2001, 27). I den vestlige konstruktion af orienten, indgår specifikke dogmer som understreger forskellen: Vesten som rationel, udviklet, human og overlegen og Orienten som afvigende, uudviklet og underlegen (340). *Orientalisme* forstås dermed som en vestlig metode til at dominere formidlingen, og få magt over Orienten - en slags intellektuel autoritet (29-45). I forlængelse af dette, understreger Said også nødvendigheden af at forstå orientalismen som en diskurs forstået ud fra Michel Foucaults brug af begrebet, der systematisk reproducerer ideen om orienten i politisk, sociologisk, litterær og videnskabelig forstand.

Konstruktionen af *den anden*, rummer også et element af den dominerendes kulturs selvforståelse, som også kommer til udtryk i analysen af det grønlandsk-danske forhold. Said nævner hvordan den europæiske kultur øgede sin styrke og identitet ved at se sig selv i modsætning til Orienten, der blev en slags erstatning for *jeget*, eller ligefrem et *undergrundsjeg* (29). Said har i sit værk tydelig fokus på den nære orient, det er dog langt fra den eneste geografiske eller kulturelle vestlige konstruktion af "den anden".

Eskimo-orientalisme

I 1995 skrev kulturanthropologen Ann Fierup-Riordan værket "Freeze Frame - Alaska Eskimos in the movies", hvori hun anvender Saida begreb om orientalisme i en arktisk kontekst hun kalder for eskimo-orientalisme. På samme måde som Saida forståelse af orientens spejling i occidenten, bruges repræsentationer af eskimoer, ifølge Fierup-Riordan, som et spejl indtil historien om vesten (Fierup-Riordan, 1995, XI). Den vestlige repræsentation af eskimoer, ses som led i fortællingen om oprindelsen af det pure primitive samfund, hvor eskimoen er strippet af alle sociale begrænsninger og højkultur - en klar distinktion mellem "os" og "dem" (XI). En

fortælling der havde held med at portrættere eskimoer som “pure primitives” sat overfor den mere dystre beskrivelse af indianere som “savage indians”(XII). Viden om eskimoer forstås som vestlige kulturelle konstruktioner, der i højere grad tager udgangspunkt i ideen eller forståelsen af eskimoer, og dermed ikke ved noget iboende eller essentielt ved eskimoer.

Arktisk orientalisme

I undersøgelsen af en dansk-grønlandsk kontekst, har Kirsten Thisted, lektor ved institut for tværkulturelle og regionale studier ved Københavns Universitet, beskæftiget sig med repræsentationen af grønlændere bl.a. gennem tekst, film og billeder:

“Ligesom “Orienten” til dels er blevet til ud fra beskrivelser og billeder fremstillet af europæere, der aldrig har sat deres ben i de områder, de skildrer, er det langt fra alle danskere, der skriver om Grønland, der har andet end andet- og tredjehånds kendskab til landet og kulturen.” (Thisted, 2003, 36).

Den vedholdende fremstilling af grønlændere i en dansk kontekst, som et mundtligt “overflade kristent” folk forstås som en konstruktion af den anden hvilket også Said og Fierup-Riordan teoretiserer. Konstruktionen af et “dem” og “os” reproducerer en bevidsthed om, hvad det vil sige at være europæer og moderne (62). Dette tjener samtidig formålet at portrættere dem som et korrektiv til “os”- eksotiske og fascinerende, hvilket vedligeholder repræsentationen af grønlænderne, da bøger og film skrives, laves og sælges i høj grad på fascination.

Thistedes analyser af danske repræsentationer af Grønland, peger på det forhold som hun beskriver som “Arktisk Orientalisme”. Stemmerne er alle danske, og danskerne kender kun til de danske stemmer - et forhold der beror på den asymmetriske magtrelation mellem Danmark og grønland (62-63).

Fremmedbilleder i kulturmødet

Historikere Marianne Rostgaard og Lotte Schou fremhæver i bogen “Kulturmøder - i dansk kolonihistorie”, hvordan der i et kulturmøde typisk vil forsøges at indplacere ‘de andre’ i et hierarki eller system. Indplaceringen sker efter hvilket forhold, der er eller kan etableres mellem “os” og “dem” (Rostgaard & Schou, 2010, 20). Der kan skelnes mellem fem former for fremmedbilleder, dog fremhæves kun typer af fremmedbilleder, som gør sig gældende inden for de bøger specialet har beskæftiget sig med.

I det eksotiske fremmedbillede vækker de indfødte vores nysgerrighed. De er ikke fjender, de er anderledes. I form af den "ædle vilde" repræsenterer de fremmede en utopi efter at leve det naturlige og gode liv. Dette liv er i vesten blevet ødelagt af modernisering og civilisation. De vilde repræsenterer en utopi, og skal derfor ikke udvikles, med andre ord, må de ikke ende som os (21).

Det paternalistiske fremmedbillede betragter de indfødte som børn, der skal opdrages og undervises. Dog har de potentialet til at blive ligesom europæerne, og målet er, at de med tiden bliver udviklet til at være ligesom europæerne (21).

Fremmedbillederne fremgår i den danske historieskrivning, hvor særligt det paternalistiske har fungeret som grundlag for den danske besiddelse af Grønland. I specialet anvendes fremmedbillederne, fordi de konkret formulerer de bagvedliggende tanker i danskernes forståelse af sig selv i en dansk-grønlandsk kontekst.

National Identitet

I 1994 lavede John R. Gillis en undersøgelse af identitet i bogen "Commemorations: The Politics of National Identity". Gillis skrev om forholdet mellem identitet og hukommelse: "The core meaning of any individual or group identity, namely, a sense of sameness over time and space, is sustained by remembering; and what is remembered is defined by the assumed identity" (Gillis, 1994, 3). I forlængelse af dette søger specialet at afdække, hvad der bliver husket? Eller måske endnu vigtigere, hvad bliver fortrængt? Derfor er følgende problemstilling formuleret: **Hvordan konstruerer vi vores eget selvbillede/identitet gennem bøgerne?**

Gillis fremhæver vigtigheden i at forholde sig til identitet og hukommelse som noget uden fysisk form, men derimod som repræsentationer eller konstruktioner af virkeligheden. Hukommelsen hjælper os med at forstå den verden vi er en del af og, "(...) "memory work " is, like any other kind of physical or mental labor, embedded in complex class, gender and power relations that determine what is remembered (or forgotten), by whom and for what end" (3).

Psykologer, antropologer og historikere er blevet mere bevidste omkring den subjektive natur ved både identitet og hukommelse. Gillis argumenterer for at både hukommelsen og identiteten er meget selektive. Ligesom at hukommelse og identitet støtter hinanden, beholder de stadig bestemte subjektive positioner, sociale begrænsninger og magt (4). Den nationale hukommelse er delt af mennesker, som hverken har set eller hørt hinanden før. Trods dette

anser de stadig hinanden som nogen der deler samme historie. Derfor er de bundet sammen lige meget af både glemsel og hukommelse (7).

4. Metode

Kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse (forkortet KDA) tilbyder teorier og metoder for et empirisk studie af relationen mellem diskurs, sociale og kulturelle udviklinger inden for forskellige sociale domæner (Jørgensen & Phillips, 2002, 2). Specialet benytter KDA som beskrevet af Norman Fairclough. KDA skal ikke forstås som en metode, der er politisk neutral, men som en kritisk tilgang der politisk er forpligtet til sociale forandringer. De forskellige tilgange inden for KDA sker som led i frigørelsen af undertrykte grupper. Kritikken søger dermed at afdække ulige magtrelationer, hvori endemålet er kampen for radikale sociale ændringer (64).

Fairclough anvender en tre-dimensionel model for KDA. Alle tilfælde af sprogbrug er en kommunikativ begivenhed som består af tre dimensioner:

- Det er en tekst (tale, skrift, visuelle billeder eller en kombination af disse)
- Det er en diskursiv praksis, hvilket involverer produktionen og konsumtionen af tekst
- Det er en social praksis (8)

Analysen bør derfor fokusere på de lingvistiske egenskaber af teksten, processen som relaterer sig til produktionen og konsumtionen af teksten og den bredere sociale praksis, hvori den kommunikative begivenhed tilhører. Modellen er med til at fremhæve, at tekster aldrig kan forstås eller analyseres adskilte, de kan kun forstås i relation til andre tekster og i relation til den sociale kontekst (8-9).

Jørgensen og Phillips fremhæver, at det ikke er nødvendigt at anvende alle tre dimensioner i egen analyse, samt at anvende dem på præcis samme måde. Udvælgelsen og anvendelsen skal ske pba. forskningsspørgsmålene (15). I specialet vil alle tre dimensioner anvendes, dog vil der være mindre fokus på den lingvistiske undersøgelse. Jørgensen og Phillips fremhæver ligeledes, at når Faircloughs model anvendes i praksis, er det ikke nødvendigt, at studiet følger modellen på en lineær måde. Derfor kan studiet gå bagud og fremad mellem de forskellige niveauer et utal af gange før det er tilladeligt at bevæge sig videre (15).

Faircloughs tredimensionelle model

Tekst

En dimension, som indgår i Faircloughs model, er den tekstnære tilgang. I analysen af bøgerne fokuseres der på, hvilke ord der bliver brugt i beskrivelsen af Grønland og grønlænderne. Ord og vendinger som f.eks. er med til at understrege, hvilke diskurser der identificeres.

Diskursiv praksis

Interdiskursivitet sker, når forskellige diskurser og genrer bliver artikuleret sammen i en kommunikativ begivenhed. Gennem nye diskurs artikulationer, ændres grænserne både inden for diskursordenen og mellem forskellige ordre af diskurser. Fairclough nævner *intertekstuel kæde*, som en serie af tekster, der inkorporerer elementer fra en anden tekst(er). *Intertekstualitet* refererer til den indflydelse som historien har på en tekst og på en teksts indflydelse på historien. Teksten trækker på tidligere tekster, og bidrager til historisk udvikling og ændring (12).

Hegemoni

Fairclough hævder, at konceptet om hegemoni, tilbyder midlerne til at kunne analysere, hvordan den diskursive praksis er en del af en større social praksis ift. magtrelationer. Den diskursive praksis kan ses som et aspekt af en hegemonisk kamp, der bidrager til reproduktionen og transformationen af *diskursordnen*, som den er en del af. De diskursive forandringer sker, når diskursive elementer bliver artikuleret på en ny måde (14-15).

Forandringen sker ved at anvende allerede eksisterende diskurser på nye måder. Mulighederne for at forandre diskurserne er dog begrænset af magtrelationer. Selvom at samfundet i en given tidsperiode ikke er kontrolleret af en specifik diskurs, betyder det ikke, at alle diskurser er ligeværdige og har samme indflydelse. Det er f.eks. tydeligt at visse diskurser har en stærkere effekt på massemedierne end andre. Det er sværere for en rendyrket akademisk diskurs at blive foretrukket af medierne frem for en hybrid diskurs, som kombinerer det akademiske med det populærkulturelle (74).

Social praksis

Analyse af social praksis kan ikke besvares gennem en ren diskursanalyse. Derfor er det nødvendigt at gøre brug af andre sociale eller kulturelle teorier. Teoriene udgør fundamentet, som skal være med til at kaste lys på spørgsmål vedrørende den sociale praksis (86).

Jørgensen og Phillips peger på en række spørgsmål der kan stilles, hvis det ønskes at udføre en fyldestgørende undersøgelse af den sociale praksis:

“Does the discursive practice reproduce the order of discourse and thus contribute to the maintenance of the status quo in the social practice? Or has the order of discourse been transformed, thereby contributing to social change? What are the ideological, political and social consequences of the discursive practice? Does the discursive practice conceal and strengthen unequal power relations in society, or does it challenge power positions by representing reality and social relations in a new way?” (86).

I specialet analyseres skolebøger og populærkulturelle bøger fra perioden 1930-2021. Dog inddeles perioden i mindre perioder, hvilket betyder, at forskellige teorier vil anvendes, for at kunne analysere den sociale praksis. Teorier såsom Edward Saids *Orientalisme*, Karen Thistedes teori om Arktisk-Orientalisme mm. anvendes i analysen. Ovenstående spørgsmål vil anvendes som *guidelines*, som eksemplificerer, hvordan undersøgelsen af den sociale praksis finder sted.

Historiebrug

Metodisk beskæftiger specialet sig ikke udelukkende med Faircloughs tredimensionelle-model, men også historiker Klas-Göran Karlssons seks forskellige typologier over former for historiebrug. Dette giver et konkret redskab til at danne overblik over de forskellige perioder specialet arbejder med. Det kan samtidigt påvise en udvikling i, hvordan Grønland er blevet anvendt af forskellige interessegrupper på tværs af tid og sted.

I 2014 skrev Jens Aage Poulsen, at fællesmålene for folkeskolen havde inkluderet historiebrug som et selvstændigt kompetenceområde. Poulsen forklarer, i forlængelse heraf hvad historiebrug egentlig er, og hvilken relevans det har. Selvom at den ‘levende historie’ er væk, møder man dog konstant spor fra fortiden i form af kilder, artefakter, byrum, ritualer, traditioner osv. Sammen med den fortalte historie udgør dette vores historiekultur, måden hvorpå fortid og nutid knyttes sammen. Historiebrug er anvendelsen af historiekulturen. Dermed er det centrale for historiebrugen ikke viden om historien, men hvordan historien bruges af andre med

forskelligt sigte og funktion (Poulsen, 2014, 1-2). Deri findes historiebrugens relevans også for specialet. Relevansen vil dog først fremkomme længere oppe i tid end hvor dette speciale tager sin start. Det centrale vil være danskernes behandling af Grønlands fortid som koloni og moderniseringsprocessen. Fremstilles Grønland som noget andet end en koloni? Fandtes der kun fordele ved moderniseringen eller skildres også ulemperne? Dette er blot eksempler på en række af den spørgsmål som historiebruget åbner op for forståelsen af.

Brugen af historien kan deles op i seks forskellige typer, der kan anvendes på kryds og tværs af hinanden, hvorfor flere forskellige brug af historien kan udledes i et konkret tilfælde.

Den videnskabelige historiebrug skal forstås som anvendelsen af historie inden for videnskaben af faghistorikere. Når den videnskabelige brug skal kunne påvises, må forståelsen findes i historie som videnskab. Historie som videnskab bedrives normalt med det formål at skabe ny kundskab for derigennem at bidrage til tværfaglig forskning og udvikling (Karlsson & Zander, 2012, 64). Den videnskabelige historiebrug anvendes f.eks. af forskere i perioden 1991-2021, som søger at nyfortolke fortidige danske selvforståelser.

Den eksistentielle brug kommer til udtryk gennem alle mennesker som bruger historie. Dets funktion er enten til for at mindes eller glemme. Denne brug træder særligt i kraft, når mennesket har behov for at kunne orientere sig i verdenen (59-61).

Moralsk brug bliver anvendt når historien skal genfortolkes enten med henblik på forsoning, rehabilitering eller restaurering. Hvilket tydeliggøres, når skolebøgerne inddrager forsonende elementer i beskrivelsen af den dansk-grønlandske relation (61-63).

Ideologisk brug anvendes af politiske grupper og intellektuelle. Heri søger man vha. historien at opbygge en relevant meningssammenhæng, som kan legitimere en vis magtposition. Den ideologiske brug anvendes i bøgerne, som en del af et større narrativ, som skal skabe meningssammenhæng med den danske kolonisering af Grønland (63-64).

Ikke-brug fremstår som en speciel form af den ideologiske brug. I denne brug er intellektuelle eller politiske grupperinger interesseret i, at den historiske dimension skal ignoreres og fortrænges. Dette fremkommer eksempelvis, når visse af de behandlede folkeskolebøger bevidst undlader at inddrage Grønland i fremstillingen (64-65).

Når underholdning bliver til historiebrug, tales der om, at film, fiktionslitteratur og populærhistoriske tidsskrifter anvender historien. Inden for denne kategori bruger forskellige medier historien med henblik på kommercielle goder (67-68).

5. Analysestrategi

Skolebogen som kulturhistorisk kilde

Både herhjemme og i udlandet foreligger der behandlinger af skolebøgerne. Erfaringen og konklusionen fra disse behandlinger har været den samme, at skolebøgerne er kulturhistoriske og pædagogisk et fascinerende og frugtbart kildemateriale (Skovsgaard-Petersen, Lauring, Gregersen & Krarup, 1970, 14). Gennem skolebøgerne kan historikeren få at vide hvad samfundet, repræsenteret gennem forfatterne og skolemyndighederne i den specifikke periode, "(...) har fundet det rimeligt og ønskeligt at meddele den næste generation af viden, færdigheder og normer (...)" (14). Specialet arbejder med en diakron historiografisk analyse, hvor bøger af forskellige forfattere behandles på tværs af perioder.

Skovsgaard-Petersen fremhæver, at bag en hvilken som helst skolebogs fremstilling findes en proces med stofudvælgelse. Udvalget er bestemt af, hvad forfatteren og dennes samtid har fundet vigtigt og værdifuldt. Ved at sammenholde bøgernes indhold, vil det være muligt at kunne danne sig et indtryk af, hvordan man i fortiden ønskede, at børnene skulle opfatte sig selv og deres omverden (15). Derudover åbner det muligheden for at kunne finde ud af, hvordan og hvornår samfundsændringer afspejles i bøgerne, f.eks., hvornår Grønland startede eller stoppede med at blive kaldt en koloni? Hvornår begyndte de for alvor at være en del af vores historieskrivning, hvis de overhovedet blev det?

Skolebøgerne kan dog ikke stå alene som et pejlemærke for tidens generelle tanker, værdier og normer. Der kan laves god undervisning på trods af en dårlig bog, og omvendt kan der laves en dårlig undervisning på trods af gode bøger (20). Specialet anvender derfor en lang række af forskellige kildematerialer, både som supplement til bøgerne, men også materiale der kan give en bredere forståelse af fortidens og nutidens historieskrivning.

Periodeinddeling af bøger

De anvendte bøger i specialet, særligt de bøger som bliver behandlet i perioden 1930-1945, er alle udgaver som er udgivet uden for denne periode, dvs., at første udgaven er fra før 1930. Derfor kan de i mindre eller større grad være reviderede udgaver, men de giver dog stadig et samlet overblik over den formidling af historien, som folkeskoleeleverne har modtaget indenfor den gældende tidsperiode. I perioden 1945-1960'erne findes samme problemstilling, hvorfor bøgerne i specifikke tilfælde kan have en første udgave fra før 1945. Bøgerne bliver dog kun anvendt, hvis det reviderede indhold i dem er fra den behandlede periode som de bliver anvendt i.

Kategorisering af bøgerne i diskurser

Specialet vil i kraft af Faircloughs tredimensionelle-model søge at påvise en række forskellige diskurser. Bestemte diskurser identificeres på tværs af perioderne, mens andre kun finder sted inden for en specifik tidsperiode. Projektets mest fremherskende diskurser gennem perioden fra 1930-2021 er listet op nedenfor:

Det paternalistiske forhold

Danmark som mild kolonimagt

I bedste mening

Kategoriseringen af bøgerne vil først og fremmest ligge til grund for den pågældende tidsperiode, som de passer ind i. Diskurserne dikterer, hvordan bøgerne er inddelt i de respektive perioder i kronologisk rækkefølge. Der vil dog flere gange være tale om bøger, som går igen på tværs af deres respektive kategori, for enten at diskutere forskellige bøgernes ensartethed eller forskellighed.

Kategorisering af bøgerne

Specialet analyserer en række forskellige kategorier af folkeskolebøger, men også en kategori som er specifikt målrettet forskningen. Det er nødvendigt at adskille bøgerne fra hinanden, for at kunne tyde Grønlands position indenfor den historiske fremstilling. Der vil være bøger som er specifikt målrettet Grønlands historie, hvorfor der naturligvis vil være mere materiale i disse bøger, end f.eks. danmarkshistorier samt grundbøger, som også behandler andre temaer.

Danmarkshistorier

Danmarkshistorierne inddrages idet Grønland og grønlandske forhold behandles mest omfangsrigt.

Verdenshistorier

Verdenshistorie er den kategori hvor mindst stof om Grønland fremkommer. De er dog medtaget, fordi de er med til at give et samlet overblik over historieskrivningen.

Grundbøger

Grundbøger fungerer som kombination af danmarkshistorierne og verdenshistorierne. Skildringen mellem disse bliver mere og mere udvandet i løbet af det 20. århundrede. Derfor optræder grundbøgerne oftere efter 1970'erne end i perioderne før.

Skolebøger om Grønland eller Rigsfællesskabet

Dette er bøger som specifikt omhandler rigsfællesskabet eller Grønland. Grundet bøgernes tematik, betyder deres hovedfokus, at behandlingen af Grønland fylder mere end i danmarkshistorierne, verdenshistorierne og grundbøgerne.

Forskningen

De fire førstnævnte kategorier er alle bøger som er blevet brugt i folkeskolerne. Forskningen derimod giver et bredere perspektiv på danskernes selvforståelse. Indholdsmæssigt giver det også et omfangsrigt udblik over historieformidlingen, da værkerne specifikt omhandler Grønland.

6. Introduktion

Fra Hans Egede til 2. verdenskrig

Hans Egede markerede starten på den dansk kolonisation i 1721, hvis mål var at missionere blandt de indfødte samt finde efterkommere af “nordboerne”. Kolonisationen var støttet økonomisk af den danske konge, og i tråd med tidens praksis fik denne monopol på handel med grønlænderne. Fra 1776 blev handelskompagniet organiseret i Den Kongelige Grønlandske Handel med den politiske grundidé, at handlen skulle finansiere den europæiske tilstedeværelse, hvorfor det primære mål blev at fastholde grønlænderne i deres primære beskæftigelse, sælfangst. Ifølge Lektor Axel Kjær Sørensen, med forskningsområde i Grønlands historie, blev politikken paternalistisk. Målet var på den ene side at beskytte grønlænderne mod skadelig europæisk indflydelse og på den måde så vidt muligt sørge for dem, da de ikke kunne undværes (Sørensen, 1983, 11-12). Denne danske afhængighed af grønlændernes knowhow, blev ifølge historikeren Ole Marquardt, en medvirkende årsag til, “at man ikke fór brutalt frem overfor grønlænderne - afhængigheden var for stor (Fra: Bjørnsson, 2014, 121).

Det danske engagement i Grønland blev dog op gennem anden halvdel af 1800-tallet kritiseret for kun at gavne Danmark. Kritikken kom i forbindelse med nederlaget til Tyskland i 1864, hvor ideen om det lille Danmark “der knytter en ganske særlig relation til den lille, sårbare grønlandske befolkning, faldt fuldstændig i hak med den nationale danske fortælling, som netop var under udvikling” (Thisted, 2021, 12-13). Mottoet i den danske fortælling om Grønland blev efter kritikken, ifølge Kirsten Thisted, formuleret ud fra ideen om “Til gavn for Grønland - til ære for Danmark”, og kom til at gælde for samtlige nyordninger, som blev vedtaget i Danmark omkring Grønlands styrelse (13).

Det var dog ikke kun den grønlandske befolkning, der blev anset som sårbar. Som DIIS-udredningen “Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54” understreger, var det langt fra givet, at hele Grønland var dansk koloniområde (DIIS, 2007, 14). Denne opfattelse var delt af lande såsom USA, Storbritannien og Norge, der alle var i konkurrenceforhold om adgangen til Grønland. Desuden herskede der også internt i Danmark tvivl, som aflæst i leksikon fra 1920 en stor del af Grønland var dansk koloniområde” (14).

Suverænitetspørgsmålet førte til direkte strid med Norge. Norge havde siden 1. verdenskrig søgt at udstrække norsk suverænitæt i arktiske områder for at beskytte fangstinteresser der. Striden startede med, at fem norske fangstfolk plantede det norske flag på Grønlands østkyst i 1931. Cirka en måned senere tog den norske regering ansvaret for okkupationen, hvilket

fik den danske regering til at bringe sagen for domstolen i Haag (Sørensen, 1983, 76-77). Sagen endte med, at Domstolen tilkendte Danmark suveræniteten over hele Grønland (DIIS, 2007, 16).

2. verdenskrig ændrede på mange måder relationen til Danmark og relationen internt i Grønland. Tysklands besættelse af Danmark resulterede i, at al kontakt til metropolen var afbrudt. Krigen viste sig dog at være held i uheld for Grønland, der bl.a. medførte, at Grønlænderne for første gang oplevede "den store verden", uden kontakterne var formidlet af danske embedsmænd (23). Desuden oplevede de grønlandske erhverv, især fiskeriet, en stor udvikling i krigsårene, hvor salget af torsk oplevede en fordobling (Sørensen, 1983, 100). Endvidere markerede de amerikanske soldaters blotte tilstedeværelse, en "erkendelse blandt grønlænderne af, at deres egne vilkår kunne forbedres" (DIIS, 2007, 24). Samlet set oplevede Grønland en revolutionerende udvikling i krigsårene, der affødte større selvbevidsthed blandt grønlænderne, samt en dansk erkendelse af, at den danske grønlandspolitik hvor beskyttelse, forstået ud fra en paternalistisk overbevisning, ikke længere var aktuel (25).

Skolebogsbetænkning

I Danmark gennemgik folkeskolerne en reformperiode startende fra 1930'erne. Perioden endte ud i skolebogsbetænkningen af 1933 og en ny skolelov i 1937. I starten af 30'erne blev skolebøgerne kritiseret, pba. mistanke om, at der ukritisk var ført stof fra længst forsvundne tider med over i den moderne skole. Skolebøgerne havde en tendens til at være nationalistiske, racediskriminerende og fordømmende over for folk af anden religion (Skovgaard-Petersen et al., 1970, 131).

Udvalget, som stod bag betænkningen af 1933, havde til opgave at undersøge om bøgerne var præget af en videnskabelig (objektiv historiefortælling), kulturhistorisk (hovedvægt på økonomiske og samfundsmæssige forhold) og fredsvenlig ånd (større sandhed og ikke - nationalistiske) (Nørgaard, 1970, 94).

Undersøgelsen behandlede skolebøger inden for fagene historie, religion, dansk og geografi. I tiden var der særligt to elementer, som var drivkraft bag ønsket om revision af skolebøgerne - fredsdebatten og debatten om historieundervisningen. Efter afslutningen på 1. verdenskrig rettedes fredsbestræbelserne mod en revision af skolebøgerne. Man erkendte, at bøgerne indeholdt krigsforherligende skildringer og tendentiøse beskrivelser af tidligere modstandere. Frygten var, at den nationale selvforherligelse kunne skabe modsætninger, og endda være krigsfremmende (89).

Betænkningen udmundede i forslag til cirkulærer om religions- og historieundervisningen, som dog aldrig blev anvendt i praksis. Indirekte fik betænkningen dog betydning, da den krævede rimelig korrekthed i skolebøgerne og påviste både åbne og skjulte tendenser i bøgerne (Skovgaard-Petersen et al., 1970, 136-137).

I 1930 blev et udvalg nedsat som skulle revidere skolebøgerne. Udvalget var sammensat af repræsentanter fra undervisningsministeriet, universiteterne og Folketinget. Dog var der medlemmer som fik mere indflydelse over historie afsnittets udformning, som bl.a. F.C. Kaalund-Jørgensen, Erik Aarup og Alex Rosendal (Nørgaard, 1970, 91-92).

Den kritiske gennemgang af historie bøgerne blev varetaget af Arup, hvoraf to andre forfattere byggede videre på hans kritik. I sidste ende blev alle tre enige om, at det *styrskke cirkulære* burde ophæves. Det var ifølge dette cirkulære historieundervisningens opgave at, "(...) fremhjelpe en sund og kraftig følelse, særligt for vort Folk og vort Land" (93). Bøgenes stof skulle primært være fra sagnene og ældre tiders historie. Derudover skulle der også være et særligt fokus på skildringer af historiske personer og begivenheder.

Axel Rosendal kritiserede bøgerne fordi skildringerne af samfundslagene ikke var objektive, "Fremstillingen af socialismens udvikling var tit for kortfattet, og den udbytning, som var sket i kolonierne, blev ofte fortiet" (Nørgaard, 1970, 96). Koloniernes plads i bøgerne blev dermed allerede debatteret tilbage i 1933, dog fik dette ikke relevans før efter 2. verdenskrig.

I 1933 blev det nye cirkulære formuleret, som skulle afløse Det Styrskke. Historieundervisningens formål indebar at give eleverne et afpasset kendskab til danmarkshistorien. Man vægtede det økonomiske og fokuserede først og fremmest på selve produktionen. Dette skulle give et grundlag for forståelsen af den sociale og politiske udvikling f.eks. klassers og stænders kamp om magten og værdier. Derudover ville man gerne udvide elevernes synsfelt på det 19- og 20. århundrede (96). Betænkningen havde dog ikke den store betydning i praksis, som også fremgår af periodens skolebøger, hvorfor flere af bøgerne frem til 1960'erne stadig var præget af Det Styrskke Cirkulære. I det hele taget var udvalget af anvendte historie bøger i 1930'erne meget begrænset, hvilket fremgår af et bilag fra skolebogsbetænkningen (Nielsen, 2010, 442). Størstedelen af skolerne anvendte Nikolaj Nielsens Danmarkshistorie hvis første udgave kom i 1888, og som også bliver behandlet i analysen.

1946-1979

Afkolonisering - Tiden efter 2. verdenskrig

Racespørgsmålet der i 1930'erne havde været allestedsnærværende i forståelsen af menneskelige forhold, og som til dels havde præget den dansk - grønlandske relation, blev af gode grunde forsøgt fortrængt efter 2. verdenskrig.

Desuden medførte krigens afslutning og de to stormagter USA og Sovjetunionens anti-imperialistiske holdninger, at et øget fokus på verdens kolonier og deres fremtidige selvstændighed blev diskuteret. Dette pressede Danmark til at ophæve Grønlands kolonistatus i 1953, hvilket betød, at Grønland nu var en ligeberettiget del af det danske rige (Thisted, 2003, 47-48; Sørensen, 1983, 153). Ifølge erklæringen "angående ikke-selvstyrende områder" jf. FN-pagten fra 1945, skulle medlemslande fremme til det yderste indbyggernes velfærd. Formålet blev formuleret i følgende bestemmelser:

1. at sikre, med behørig hensyntagen til de pågældende folks kultur, deres politiske, økonomiske, sociale og undervisningsmæssige fremgang, retfærdig behandling af dem og beskyttelse af dem imod misbrug;
2. at fremme selvstyre, at tage behørigt hensyn til folkenes politiske ønsker og støtte dem i den fremadskridende udvikling af deres frie politiske institutioner overensstemmende med hvert områdes og dets befolkningers særlige forhold samt disses forskellige udviklingsgrad; (DIIS, 2007, 55-56)

Det lykkedes Danmark at indlemme Grønland i det danske rigsfællesskab ved både internationalt og i FN-regi at fremstå som en progressiv kolonimagt, "der havde beskyttet den grønlandske befolkning gennem en fremsynet administration og værnet om grønlandsk kultur og sprog" (301) og som katalysator for Grønlands udvikling, som daværende statsminister Hans Hedtoft udtalte i 1950, "(...) vise verdens andre nationer, hvorledes vi på human måde, forstår at føre grønlænderne fra det mere primitive stade op til det niveau, vi selv befinder os på. Dette er overfor verden vor adkomst til at besidde Grønland" (Hermann 2021, 60-61) Sammenlagt med andres landes accept af den danske hovedposition, at grønlænderne måtte have omfattende hjælp udefra, hvis de skulle sikres en rimelig levestandard (DIIS, 2007, 301).

Til dette, nærede Danmark også et stærkt ønske om at bevare Grønland og derigennem sikre en stadig tilstedeværelse på øen. Dette ønske havde karakter af særligt statslig interesse,

bl.a. ved hjælp af sikring af *goodwill* hos de allierede amerikanere, men også de mere følelsesmæssige faktorer, såsom det identitetsmæssige og nationale hensyn. På det identitetsmæssige plan, var det forestillingen om en fælles historie, og en dansk forestilling om Grønland som noget eksotisk og spændende - der reelt set bundede i manglende viden om den grønlandske hverdag. Det nationale aspekt kom til udtryk i en national selvforståelse både af egen prisværdige indsats og ønsket om at fastholde riget i dets størrelse (304-305). Herudover fremhæver lektor Lars Jensen i bogen "Danmark: Rigsfællesskab, tropekolonier og den postkoloniale arv", hvordan 2. verdenskrig og den kolde krig spillede en rolle for ønsket om at besidde Grønland:

"Derudover var der hensynet til den danske udenrigspolitik, der fokuserede på at afværge, at den kolde krig skulle blive varm. Sidst, men bestemt ikke mindst, var der hensynet til at genetablere Danmarks renommé efter landets blakkede ry under den tyske besættelse" (Jensen, 2012, 133).

Grundet Danmarks blakkede ry efter 2. verdenskrig, var behovet for besiddelsen af Grønland endnu vigtigere, fordi det bl.a. gav Danmark bedre muligheder ift. optagelse i NATO og FN, idet Danmark tillod amerikanernes tilstedeværelse i form af oprettelsen af Thulebasen (DIIS, 2007, 23; Jensen, 2012, 134).

Nyordningen fra 1950 (G50) blev motor for Grønlands udvikling, der på kort tid skulle bringe landet på højde med Danmark hvad angik det økonomiske system, borgerlige rettigheder og levestandard (Sørensen, 1983, 167). Lektor Kristian Hvidtfeldt Nielsen og rigsarkivar Allan Lyngs Kjærgaard, fremhæver i artiklen "At se og fejle som en velfærdsstat", to centrale elementer fra Grønlandskommissionen. Kommissionen formulerede ønsket om at "styrke det initiativ i den grønlandske befolkning, som skal udvikle Grønland i social, kulturel og økonomisk henseende" samt indsatsen i at udnytte "de fordele i erhvervmæssige, kulturelle og andre henseender, som er forbundet med befolkningens sammenflytning på større pladser" (Nielsen & Kjærgaard, 2016, 46). Dermed vandt der i slutningen af 1950'erne modernistiske ideer frem, hvoraf ideen om universel civilisationen frem for universel evolution blev udgangspunktet, ikke bare i den praktiske politik, men også i konkrete projekter "(...) ikke kun i forhold til ulandene, men også langt mere massivt i den danske udvikling af Grønland" (Høiris, 2011, 142). Høiris argumenterer for, at dette sammen med åbningen af Grønland ved monopolhandelens ophævelse og grundlovsændringen i 1953 fik store sociale konsekvenser. Konsekvenserne blev af både grønlændere og danskere tolket ind i den romantiske "(...) disharmoni-kultur-fremstilling af kulturimperialismen" (142).

De danske moderniseringsplaner mødte dog også, i løbet af 1950'erne, kritik fra de grønlandske politikere, der eftersøgte større hensyn til de særlige grønlandske vilkår samt mere indflydelse på udviklingen fremadrettet (Nielsen & Kjærgaard, 2016, 50-51; Goldschmidt, 1987, 209). På opfordring af det grønlandske landsråd blev Grønlandsudvalget af 1960 (G60) nedsat, der i 1964 udgav en betænkning. Fokus skulle ligge på at styrke bestræbelserne for ligestilling mellem Grønland og Danmark, som formuleret af Grønlandsudvalget "Grønlands stilling som en ligeberettiget del af det danske rige må - med fuld respekt for de grønlandske problemers egenart - styrkes" (Bjørnsson, 2014, 131; Grønlandsudvalget, 1964).

Grønlandsudvalgets betænkning fra 1964 skulle sikre ligestillingen blandt danskere og grønlændere - hvilket økonomisk ikke var tilfældet. I moderniseringsprocessen var efterspørgslen på specialiseret arbejdskraft stor, og for at skabe incitament til at bl.a. at få danske håndværkere til at rejse til Grønland, sikrede fødestedskriteriet ved hjælp af danske overenskomster en langt højere løn til håndværkere fra Danmark end fra Grønland. Fødestedskriteriet skabte en del røre blandt den grønlandske befolkning, som anså det som racediskrimination, hvilket satte skub i ønsket om grønlandsk selvstændighed. Denne nye politiske bevidsthed blandt grønlændere, medførte oprettelsen af inuitpartiet, der havde afskaffelsen af løndiskriminationen som deres vigtigste politiske målsætning (Nielsen & Kjærgaard, 2016, 50-52).

Den grønlandske elite havde ifb. med afkoloniseringen et ønske om, at de koloniale skel omkring danske og grønlandske rettigheder og muligheder blev opbrudt og en reel ligestilling ville forekomme. Det blev dog efterfølgende klart, at mange af de samme skel fra fortiden fortsatte, hvorfor Grønland i 1960'erne og 1970'erne oplevede en stigende mobilisering omkring en grønlandsk og inuitisk identitet, som ønskede at gøre op med eftervirkninger af den koloniale relation (Rud, 2015, 151)

Op gennem 1970'erne steg det grønlandske ønske om selvstyre og specielt ønsket om udmeldelse af EF blev anset som en sejr for de unge grønlandske politikere, der fik bekræftelse på, at de havde folket bag sig i deres version af et "mere grønlandsk Grønland" (Sørensen, 1983, 228-229). Dette førte til nedsættelse af hjemmestyrekommissionen i 1975, der bestod af syv grønlandske og syv danske politikere, og som skulle tage stilling til, hvordan hjemmestyret skulle indføres "inden for rammerne af rigsfællesskabet" (232-235). I 1978 blev hjemmestyreloven enstemmigt tiltrådt af landsrådet - og i 1979 overtog hjemmestyret ansvaret for den videre udvikling af landet (240-241).

Skolelov

I 1958 blev en ny skolelov vedtaget, der i hovedtræk videreførte tankerne fra førnævnte skolelov fra 1937. Lektor Vagn Oluf Nielsen behandler i bogen "*Samfund, Skole & Historieundervisning*" formålsformuleringen, som fremgik af den efterfølgende Blå Betænkning fra 1960 lagde stadig vægt på den nationale og kristelige opdragelse, hvilket også kom til udtryk i beskrivelserne af indholdet i skolens fag, hvor "(...) hovedvægten lægges på den sikre faglige viden og de reale kundskaber og færdigheder (Nielsen, 2010, 415). Visse dele af både loven og betænkningen pegede dog frem mod nye tider og en mere progressiv reformpædagogisk tænkning, med større fokus på faglige færdigheder i form af problemløsning, kritisk tænkning og tværfaglighed. Disse nye tanker afspejlede samfundets rivende udvikling og ændrede kvalifikationskrav til arbejdskraften, hvorfor mere varierede undervisnings- og arbejdsformer var nødvendige.

For historieundervisningen gjaldt det bl.a., at eleverne skulle gøres interesseret i internationalt samarbejde, og at man skulle vænne dem til at opfatte folkeslagene som ligeberettigede (Undervisningsministeriet, 1960, 117). Desuden havde historie et klart indholdsorienteret sigte, med fokus på at indføre eleverne i den nationale historie, kultur og religion (117). Den blå betænkning blev brugt som forbillede for tidens undervisnings- og læseplaner, og medførte samtidig en radikal stigning i ny udgivelser af faglige skolebøger, som erstattede den hidtidige bogbestand (Nielsen, 2010, 413-416), hvilket også fremgår af analysens stigende antal behandlede bøger i perioden efter 1960. Mange af de nye lærebøger fra 1960'erne mødte dog stor kritik, da holdningen var, at undervisningsmaterialet ikke var tilstrækkeligt, og i stedet udelukkende skulle ses som en overgangstype (539). I det hele taget blev 1960'erne en overgangsperiode hvad angik undervisnings- og arbejdsformer, hvilket også skulle ses i lyset af en grundlæggende diskussion om skolens rolle. Viden blev ikke længere opfattet som statisk og objektiv, hvorfor spørgsmål som "skulle skolens viden være politisk neutral eller alsidig?" kom til at præge årtiet og skolebøger fremover (Nørgaard, 2008, 24).

I kølvandet på studenteroprøret fra 1968, hvor skolen forandrede sig fra en overvejende autoritær institution til en mere demokratisk og åben skole, blev der i 1975 underskrevet en ny folkeskolelov (Nielsen, 2010, 417 og 544). De demokratiske værdier kom til at spille en langt større rolle end før, hvor rationalet nu var, at demokrati ikke bare er en styreform, men også en livsform, som skolen skulle danne til (Folkeskoleloven, 1975, § 2, stk. 3). Dette skete på be-

kostning af kristendoms læren, hvor skoleloven fra 1975 markerede den første gang, hvor kristendom ikke fremgik af formålsbeskrivelsen. Skolen havde dermed ikke længere en dannelsesfunktion i forhold til kirke og kristendom, hvilket understregede folkeskolens stigende sekularisering.

1980 - 2021

Vejen mod selvstændighed

Politisk markerede perioden sig ved Grønlands nylige indførelse af hjemmestyreloven fra 1979, der sikrede direkte grønlandsk forvaltning og regelsætning inden for bestemte særområder. Ønsket havde, blandt store dele af den grønlandske befolkning, været længe på vej hvor bestræbelserne på at bevare og styrke det grønlandske sprog, den store etniske forskel og den kritisable tilskuerrolle som mange grønlændere følte ift. udviklingen alle var begrundelser bag ønsket (Sørensen, 1983, 230-232). Også Grønlands tvungne EF - medlemskab satte skub i ønsket om hjemmestyre, der i kraft af deres nye rolle som hjemmestyre område i det danske rige, meldte sig ud i 1985 (Gad, 2020, 12).

Det Grønlandske ønske om øget selvstændighed var dog vedvarende efter hjemmestyrets indførelse. Lige inden årtusindskiftet i 1999, hvor også Færøerne kort forinden havde bragt et lagting til magten, hvis formål var at løsrive Færøerne fra Danmark, nedsatte Landsstyret i Grønland en selvstyrekommision (Hviid, 2022, 45). Selvstyrekommisionens overordnede formål var "at udarbejde en betænkning om mulighederne for at udvikle Grønlands selvstændighed inden for rigsfællesskabets rammer (...) og identificere og beskrive alternative ordninger, der inden for rigsfællesskabet i højere grad vil imødekomme ønsket om selvstyre" (Grønlandsk-Dansk selvstyrekommision, 2003). Betænkningen fra 2003 blev forløberen til den senere grønlandsk-danske selvstyrekommision 2004-2008, der også udgav en betænkning (Jannussen, 2019, 16). Betænkningen lagde op til øget selvstændighed i fremtiden, hvor det i kapitlet "Den Grønlandske adgang til selvstændighed" nævnes, at beslutningen om grønlandsk selvstændighed træffes af det grønlandske folk (Grønlandsk-dansk selvstyrekommision, 2008, 88).

Efter en folkeafstemning i 2009, hvor 75,5 pct. af den grønlandske befolkning stemte for, trådte loven om grønlandsk selvstyre i kraft d. 21. juni 2009 (Jacobsen, 2019, 489). Udover at overtage visse sagsområder, medførte loven desuden, at det grønlandske folk blev anerkendt som et folk iht. folkeretten med dertil følgende ret til selvbestemmelse. Hvilket betød, at det

grønlandske folk fik ret til selvstændighed og til at blive en selvstændig stat (Pedersen & Nielsen, 2018, 46). Ifølge Selvstyreloven understreges det dog, at udenrigs- og sikkerhedspolitik stadig er rigsansliggender, hvor Kongeriget Danmarks samlede interesser skal sikres (Statsministeriet, 2009).

Skolelove

Lektor ved DPU, Claus Haas, har i artiklen “Folkeskolens historieundervisning - National og / eller flerkulturel historiepøolitik?” behandlet historiefaget i folkeskolen. Haas skriver bl.a., at intet andet fag i folkeskolen er blevet revideret, lige så meget som historiefaget, hvilket har betydet, at der inden for faget er udkommet nye faghæfter i 1974, 1977, 1984, 1995, 2002, 2004, 2009, 2015 og 2019 (Haas, 2011, 133).

1970’ernes opgør med skolekulturen kom til udtryk i ændrede fagbeskrivelser for fagene dansk og historie. Der kom mere fokus på det faglige indhold og elevernes færdigheder frem for det aktuelt samfundsrelevante. Fordybelsen og tilegnelsen af faglige færdigheder skulle erstatte samfundskritikken. De nye fagbeskrivelser blev introduceret i 1983 og taget i brug i 1984 (Farbøl, Olesen og Olesen, 2018). I faghæftet fra 1984 optræder Grønland under beskrivelsen:

“Til det danske samfunds historie hører statens, folkets, samfundsgruppernes og de lokale samfundshistorier. Danmarks historie er ikke fuldstændig uden, at også Færøernes, Grønlands, Islands og det øvrige Nordens historie inddrages.” (Undervisningsministeriet, 1984, 13).

Faghæftet markerede sig ved at være første og sidste gang, at grønlændernes og andre minoriteters kulturarv eksplicit fremgik i en vejledning, og dermed i faget histories curriculum. I 1994 nedsatte undervisningsministeriet et udvalg, hvis opgave var “at beskrive og vurdere kvaliteten af særligt udbredte lærebøger og andet typisk undervisningsmateriale i fagene dansk og historie på mellemtrinnet” (Birkvig et al, 1994, 7). Udvalget forholdt sig til datidens bøger, samt undervisningsvejledningen fra 1984 i deres gennemgang og vurdering. Overordnet var målet med vejledningen fra 1984, “(...) undervisningen skal bidrage til, at eleverne forstår nutidens mennesker og samfund - og sig selv - som en del af historien og som deltagere i fremtiden udformning. De skal blive fortrolige med dansk tradition, for at kunne tage stilling til dens videreførelse eller forandring” (63).

Udvalget gennemgik endvidere de to dominerende historiesystemer: Munksgaard og Gyldendal (64-67). Et af punkterne i deres gennemgang af Gyldendals system henvendte sig direkte

til den faglige formidling af Danmarks tidligere nordlige kolonier, “I mere end 400 år var monarkiet dansk-norsk, denne dobbelthed spiller en alt for beskeden rolle i fremstillingen, selv om Færøerne, Island og Grønland er udmærket behandlet” (78).

I 2006 blev et udvalg af fagfolk nedsat grundet ønsket om et nyt faghæfte, der bl.a. skulle indeholde en historiekanon der skulle fungere som obligatorisk indhold i historieundervisningen. Historiekanonens udgjorde 29 punkter, der skulle opfattes som en liste over begivenheder og forløb, som udgjorde en integreret del af det samlede historiefaglige forløb. Regeringens overordnede historiepolitiske strategi tog afsæt i formuleringen: “at fremme fortrolighed med dansk kultur og forståelse for andre kulturer” (Haas, 2011, 137). I 2009 udkom det nye faghæfte “Fælles Mål 2009”, hvori kanonpunkterne indgik. Grønland fremgik dog hverken i kanonpunkterne eller faghæftet.

Postkolonialt forskningsfelt

I løbet af 1980’erne oplevedes en begyndende reformering af tidligere forståelser af nationers kolonihistorie, herunder Danmarks.

Lektor Niels Brimnes identificerer i kapitlet “Offer, subjekt, aktør. Refleksioner over de koloniseredes position i nyere analyser af dansk kolonihistorie” en dobbeltrettet kritik som danske forskere siden 1980’erne har rettet mod ældre kolonihistorie. Kritikken har:

“(…) på den ene side ønsket at nedbryde det nationalsentimentale billede af dansk kolonialisme som mere human end “de andres”, og på anden side insisteret på at tildele de koloniserede en rolle som handlende aktører” (Rud, 2021, 10-11).

Niels Brimnes argumenter for, at den danske selvforståelse som “human” eller “mild” kolonimagt, skal ses i lyset af afståelsen af Norge i 1814 og hertugdømmerne i 1864. Her bliver Danmark konstrueret som den fredselskende, landbrugsorienterede og socialt retfærdige småstat, i en periode hvor større europæiske magter indgår i et socialdarwinistisk kapløb om at udvide deres imperier (Brimnes, 2021, 23-24).

Desuden rettes kritik mod eurocentrismen i dansk kolonihistorie. Den “klassiske” økonomisk orienterede historieskrivning, som havde præget 1960-1970’erne, gav ikke plads til den koloniserede, hvorfor kravet om at gøre de koloniserede til aktører kom til at præge forståelsen af kolonihistorie både internationalt og nationalt fra 1980’erne (28-29). Indenfor postkoloniale

studier, har nyere dansk historieskrivning markeret sig ved, både metodisk og teoretisk at behandle spørgsmål om, hvordan de koloniserede har udtrykt sig og gjort deres indflydelse gældende under de koloniale projekters asymmetriske magtforhold.

Simon Mølholm Olesen, historiker ved Aarhus Universitet, skriver i et debatindlæg, at reformeringen af den dansk koloniale forståelse medførte et øget fokus på Grønland i forskningen gennem 90'erne:

“Den grønlandske selvstændighedsbevægelse har skabt øget opmærksomhed på Grønland, og det nyder forskningen nu godt af. Forholdsvis mange grønlandshistoriske artikler og bøger er blevet udgivet siden 1990'erne” (172, 2018, Olesen).

Opblomstringen kommer til udtryk gennem en lang række forskellige danske forskere, heriblandt: Ole Marquardt, Birgitte Sonne, Henrik Wilhelm, Bo Lidegaard, Jens Chr. Manniche, Hans Christian Gulløv og Søren Rud. De har alle udarbejdet betydningsfulde værker omhandlende handelsnetværk, koloniale diskurser, inuitisk religion og verdensanskuelse, biografiske værker om grønlandshistoriske personligheder, konstruktion af magtsprog, materiel kultur i kolonitiden og fremvæksten af borgerlige magtstrukturer i 1800-tallet (172).

Analyse

7. 1930 - 1945: Koloniernes sidste storhedstid

Verdenshistorier - Kolonimagten England

I A. Falk verdenshistorie I og II fra henholdsvis 1935 og 1939, og Poul Holts verdenshistorie fra 1938, kan det udledes, at Grønland ikke indgår som en del af historieformidlingen. Dette på trods af, at A. Falk både behandler opdagelsesrejsende og kolonier, hvorfor en naturlig reference til Danmarks egne bedrifter er undladt.

I specialet indgår to forskellige verdenshistorier af Falk, hvoraf den første "Verdenshistorie I" behandler perioden fra egypternes storhedstid til religionskrigene. Behandlingen er dermed tidsmæssigt afsluttet inden koloniseringen for alvor tog fart, dog skriver bogen ganske kort om optakten til selvsamme, "Englænderne og Franskmændene begyndte at kolonisere Nordamerika" (Falk, 1935, 143). England og Frankrig er de eneste lande som bliver benævnt i en kolonial kontekst. Periodiseringen af Falks næste verdenshistorie "Verdenshistorie II" starter fra enevælden og frem til 1. verdenskrig, hvorfor bogen bevæger sig indenfor rammerne af koloniseringens storhedstid. Dette fremgår af bogens mere fyldige behandling, af særligt Englands rolle under koloniseringen, "Ved udgangen af kolonikrigen 1763 var England med sine kolonier i Amerika og sit Herredømme i Indien Verdens største Kolonimagt" (Falk, 1939, 78). Englands status som kolonimagt bliver fremhævet grundet statussen som den ubestridt største af alle kolonimagter. Selvsamme fokus på englændernes storhedstid findes også hos Holt i bogen "Verdenshistorie - Tiden efter 1750", hvor han skriver, "Efter Sejren over Napoleon var Storbritannien ubestridt Havenes Behersker, og alle Vegne mærkedes den britiske Indflydelse" (Holt, 1938, 102). Bøgernes fælles udgangspunkt for deres behandling af kolonitiden, findes i beskrivelsen af England.

Egentlige brutale fremstillinger af englændernes behandling af deres kolonier eller kritiske bemærkninger finder ikke sted i nogen af bøgerne. Udlægningen af koloniseringen på tværs af bøgerne er derimod i højere grad centreret omkring en fascination af Englands overherredømme. Fascinationen bunder i opfattelsen af englænderne som den største af alle kolonimagter, og som Historiker Poul Duedahl fremhæver i artiklen "Dansk raceantropologi i Grønland" fandtes der i tiden et generelt syn på englænderne, som yderligere understøtter bøgernes fascination. I dette tilfælde citeres højskolemanden Haggmund Hansen, der i 1935 skrev følgende:

“Det er ikke ualmindeligt, at man i Toppen af Udviklingen anbringer sit eget Folk eller sin egen Race, og denne Tankegang indpodes og styrkes da ogsaa den Dag i Dag gennem den Historie- og Geografiundervisning, der gives i danske »Antropologiske, arvebiologiske og genealogiske undersøgelser af polareskimoerne«. At Negerens sorte Hud ogsaa dækker over en sort Sjæl, er en saa almindelig Mening, at den godt kan betegnes som ogsaa fælles dansk ... Englænderen derimod er fuld af alle gode Dyder, Guds frygt, Sparsommelighed, Arbejdsomhed, Kolonisationsevne, Handelsdygtighed o.s.v., og denne Række af smukke Egenskaber har med Rette gjort ham til Jordens Herre og Hersker. Mangler Danskeren en eneste af alle tænkelige gode og anerkendte Egenskaber?” (Fra: Duedahl, 2013, 354-355)

Derved blev racismebegrebet introduceret i dansk sprogbrug, som vurderede de sorte afrikanere som nederst i det fysiske og mentale hierarki (Duedahl, 2013, 355). Endvidere bliver englænderne anset som en særlig og højtudviklet race, hvilket også forklarer beundringen og anerkendelsen af englænderne som aflæst i verdenshistorierne.

Danmark fremgår ikke som en kolonimagt, der på den ene side kan hænge sammen med en dansk opfattelse af, at danske kolonier ikke tålte sammenligning med andre kolonimagters, og på den anden side, fordi Danmark kun i mindre grad bliver behandlet i verdenshistorierne. I det hele taget var undervisning i verdenshistorie i folkeskolen ikke særlig almindeligt i perioden, hvor fokus i stedet lå på fædrelandshistorie (Nielsen, 2010, 442).

Danmarkshistorier - Det paternalistiske forhold

Betænkningen fra 1933 fik ikke den store indflydelse i praksis, hvorfor folkeskolebøgerne i høj grad stadig bar præg af Det Styrskes Cirkulære. Nogen reel beskrivelse af Grønland eller grønlandske forhold udeblev til fordel for enkeltpersoners, Hans Egedes, virke på øen.

I Nikolaj Nielsens “Danmarkshistorie – Fortalt for børn” udgave fra 1938 og Ejnar Schrolls danmarkshistorie fra samme år, findes et mindre afsnit om missionæren Hans Egede. Den information, som dermed gives om Grønland, kommer igennem det missionsarbejde Hans Egede udførte. I fortællingen findes en fremstilling af grønlænderne, der elskede Hans Egede og sin kone, samt deres velvilje og lyst til at blive kristnet. Forholdet mellem Hans Egedes kristning af grønlænderne og grønlændernes egne tanker herom, blev gennem både Nielsens og Schrolls udlægning romantiseret ved anvendelsen af ord som “kærlighed, tillid, kære og elskede. Grøn-

lands-romantikken blev kombineret med et paternalistisk forhold mellem Grønland og Danmark. Danmark symboliseret ved Hans Egede som faderen og grønlænderne som barnet. Faderrollen fremgår tydeligt i mødet med grønlænderne, der bliver beskrevet som uhjælpelige børn, der ikke kunne klare sig selv, "Han kunne dog nok se, at det var mennesker, der trængte til kærlig hjælp, og han besluttede at blive og gøre for dem, hvad han kunne" (Nielsen, 1938, 122). Samme altruistiske beskrivelse fremgår i Schrolls udlægning, "Først besluttede han at rejse hjem igen; men saa kom han til at tænke paa, at Eskimoerne jo lige saa godt kunde trænge til hans Hjælp" (Schroll, 1938, 126).

Citaterne etablerer et tydeligt magthierarki mellem danskere og grønlændere, hvilket bunder i Egedes opfattelse af grønlænderne, der afspejler den generelle danske holdning til Grønland i samtiden. Grønland blev i perioden opfattet som et sårbart land, der havde brug for dansk beskyttelse (DIIS, 2007, 14). Citaterne fremhæver et sårbart og afhængigt folk idet bøgernes udlægning portrætterer grønlænderne, som et folk der ikke kunne have klaret sig uden Hans Egede og dermed dansk hjælp. Magthierarkiet bliver beskrevet som det paternalistiske forhold i forskningen, hvor forholdet i denne kontekst forstås som "den kristne fader", hvis pligt er at tage børnene/grønlænderne under sine vinger og hjælpe dem i at blive civiliserede og gudfrygtige mennesker. I det hele taget spiller det kristne modsætningsforhold kristen vs. ikke-kristne en stor rolle i periodens historieskrivning, eksemplificeret bl.a. af Schrolls beskrivelse af de indfødte som "vilde Hedninger" (Schroll, 1938, 126). Forholdet illustreres yderligere i følgende eksempel, som ifølge Nielsen skulle komme fra en gammel grønlænder liggende på sit dødsleje:

"Du har gjort mod os, hvad ingen af vore egne ville have gjort; du begravede vore døde, der ellers ville have ligget som et rov for vilde dyr; du har fremfor alt undervist os om Gud og om, hvorledes vi skal blive salige, så vi nu kan dø med glæde" (Nielsen, 1938, 122).

Det essentielle ved citatet er, hvordan et tydeligt modsætningsforhold mellem kristne og hedninge bliver beskrevet. I fremstillingen af grønlænderne som vilde hedninge, tillægges de dyriske værdier der står i klar modsætning til et civiliseret kristent liv. Det paternalistiske forhold kan fremkomme med forskellige fadertyper, hvori ovenstående citat fremhæver en kristen fader, der gennem gud har givet grønlænderne et værdigt og lykkeligt liv - hvilket understreger en dansk opfattelse af, ikke var tilfældet inden Egedes ankomst. Schroll genanvender ovenstående citat, dog formuleret anderledes:

“Du har gjort imod os, hvad ingen af vores egne vilde have gjort; du har været som en Far for os, og du har frem for alt fortalt os om Gud, så vi nu kan dø med glæde” (Schroll, 1938, 127).

Citaterne er ikke en repræsentation af en egentlig grønlandsk stemme, hvorfor der nærmere er tale om en dansk konstruktion af en ‘grønlandsk’ stemme. Både Schroll og Nielsen indleder citaterne på samme vis med ordene “En gammel grønlander liggende på sit dødsleje”. Dog adskiller citaterne sig betydeligt fra hinandens udlægning. Citaterne fremstår dermed i højere grad som en dansk selvforståelse, der beskrives som hjælpende, og som viser grønlanderne vejen til det gode kristne liv.

Det konstruerede bånd mellem danskere og grønlandere er beskrivende for perioden (1930-40’erne), hvor den gængse opfattelse var, at den danske kolonisering ikke tålte sammenligning med andre stormagters kolonier hvad angik hensyntagen og uegennyttighed (Thisted, 2003, 42). En hensyntagen der i fortællingen om Hans Egede henviser til arbejdet med at hjælpe grønlanderne og bidrage til deres videre udvikling. Udover dette, fremtræder den åbenlyse uegennyttighed, idet Egede uselvvisk hjalp dem til at få et kristent og værdigt liv, uden forventning om at få noget igen. Dette kommer især til udtryk i forbindelse med beskrivelsen af pesten i Grønland, der reproduceres i værkerne. “De lærte rigtig at kende, hvor højt han elskede dem, da de blev hjemsøgt af den frygtelige pest, som kaldes børnekopper” (Nielsen, 1938, 122). Og i Schrolls bog “Mens denne Ulykke hærgede Landet, fik Hans Egede og Gertrud Rask rig Lejlighed til at vise deres opofrende Sindelag (Schroll, 1938, 127). Den uegennyttighed som det utrættelige missionsarbejde foretaget af Egede og hans familie, er et godt eksempel på, hvordan den gængse opfattelse omkring Grønland som koloni, var i perioden. At koloniseringen var til gavn for Grønlands udvikling mod den europæiske kultur, ved hjælp af en klar fokusering på koloni processens positive effekter.

Det positive narrativ bidrager samtidig til en negligering af de mere uheldige aspekter ved koloniseringen, som også kommer til udtryk fra et citat af Schroll “Nogle Aar senere bragte en indfødt Dreng, som havde været med et dansk Skib i København, Pesten med tilbage til Grønland (...)” (126-127). Citatet bærer præg af en afstandstagen til, hvad de fleste europæiske kolonimagter bragte med sig til nye befolkninger, sygdom. Grønland var ikke en undtagelse, der i 1730’erne blev ramt af en koppeepidemi som slog 90% af befolkningen ihjel (Rostgaard & Schou, 2010, 27; Lidegaard, 1991, 91). Schroll understreger at det er en indfødt dreng der bringer pesten med til Grønland, hvilket demonstrerer en ansvarsfralæggelse fra dansk side, der som udgangspunkt kun omtaler koloniseringen i positive vendinger. Den ideologiske brug fremtræder inden for citaternes kontekst, hvori der søges at skabe en bestemt udlægning af

historien. Herved kommer meningssammenhængen til at være konstrueret efter en dansk model, som udelukkende fremhæver dansk ageren i Grønland med positive vendinger, hvorimod fejl tillægges grønlændernes ageren. Det ville stride imod den gængse opfattelse af dansk beskyttertrang at vedkende sig skylden for at udrydde 90% af befolkningen. En beskyttertrang, som bundede i en dansk opfattelse af Grønlands position som økonomisk, socialt og politisk tilbagestående, hvilket gjorde, at landet var yderst sårbart og unikt. Danmark følte sig dermed forpligtet til at beskytte Grønland mod udefrakommende og så vidt fremme deres udvikling mod et moderne samfund (DIIS, 2007, 11). Derfor ville en erkendelse af egne fejl udfordre selvforståelsen, af Danmark som Grønlands beskytter.

Både Nielsen og Schroll tydeliggør kulturmødet mellem europæiske civilisationer vs. primitive naturfolk. Denne opdeling mellem befolkningen påviser, hvordan man fra dansk side søgte at konstruere grønlænderne som den anden, og dermed i modsætning til den europæiske.

Danmarkshistorier - Konstruktionen af den anden

Nielsen og Schroll beskriver begge Hans Egedes skuffelse ved at møde grønlændere i stedet for nordboer. I Schrolls fremstilling bliver det skildret på følgende måde:

“Men hvor skuffet blev han ikke, da han kun fandt mennesker, som tilhørte en helt anden folkestamme, og som talte et sprog, der var ham ganske fremmed og uforståeligt; tilmed var de vilde hedninger, der gik klædt i skind, boede i stinkende jordhuler og levede af at fange sæler” (Schroll, 1938, 126).

Beskrivelserne af grønlænderne står i skærende kontrast til den kristne europæiske kultur, og cementerer en dansk selvforståelse af overlegenhed. Civiliserede over for uciviliserede “vilde hedninger” boende i *stinkende* jordhuler. Ved at portrættere dem som stammende fra en anden folkestamme, legitimeres dansk kolonisering, da de tydeligvis har brug for udefrakommende hjælp. Legitimeringen bunder i forståelsen af en europæisk stadietænkning, hvori jægerfolket bliver anset som det lavest stående, og den europæiske kultur som det højeste stadie. Stadietænkningen beskrives af historiker John Darwin i bogen ”Britain and Decolonisation” fra 1988. Darwin nævner to primære årsagsforklaringer til europæernes foragt og fjendtlighed over for de koloniseredes adfærd og overbevisninger. Den første var frygten. De var en minoritet, som befandt sig på fremmed jord i et uforudsigeligt og mistænkeligt samfund (Darwin, 1988, 11). Den anden forklaring til europæernes arrogante adfærd, og som i højere grad er beskrivende

for den dansk-grønlandske relation, var en overbevisning om stadietænkning, som spredte sine rødder i midten af det 19. århundrede:

”(...) the achievement of intellectual, technological, moral – and therefore social and economic progress was the birthright of those societies which enjoyed the peculiar social characteristics of north-west Europe” (11).

Den klare overbevisning bestod i, at man i Vesten var nået længere i udviklingen end de områder, som ikke var en del af det nordvestlige Europa. Specielt ikke-europæiske lande lå lavt på listen og gældende for dem alle var, at man anså dem som mindre succesfulde variationer af det europæiske ideal. Darwin fremhævede, hvordan deres historiske udvikling ”(...) had either been retarded or diverted altogether into a cul-de-sac” (11). Derfor lå deres eneste frelse i en komplet adoptering af vestlig teknologi, morale, love og adfærd. Samme tankegang aflæses i sociolog og kulturteoretiker Stuart Halls værk “West and the rest - Discourse of power”. Heri beskriver han at hele ideen omkring Vesten først og fremmest er et konstrueret koncept. Konceptet tillod dermed Vesten at skabe en hierarkisering af forskellige samfund, hvilket skabte et modsætningsforhold mellem Vesten og resten af verdenen, “(...) It produces a certain kind of knowledge about a subject and certain attitudes towards it” (Hall, 1992, 186). Hall bygger dermed videre på Saids forståelse af den vestlige intellektuelle autoritet over den anden.

I en dansk kontekst, understreges denne opfattelse af daværende statsminister Thorvald Staunings udtalelse, i forbindelse med beskrivelsen af det danske kolonisystem i 1930, “Virkelig har sikret Befolkningen Livet og Muligheden for en Udvikling, der fører Naturfolket frem til vort eget Folks højere Kultur og større Glæde ved Livet” (Rud, 2019, 150). Udtalelsen er central, fordi den udtrykker stolthed over det danske koloniprojekt, imens den cementerer hierarkiet mellem Danmark og Grønland - et hierarki mellem kulturfolk og naturfolk. Der fremtræder også en forventning og et ønske om, at grønlænderne med tiden ville have tilegnet sig den europæiske kultur, og dermed ende i samfundsudviklingens sidste stadie.

Opfattelsen af stadietænkningen og konstruktionen af den anden reproduceres i bogen “Vort folks historie” fra 1942 skrevet af Claudi-Hansen og Rosted, “De gik rundt i de stinkende Hytter og plejede de syge” (Claudi-Hansen & Rosted, 1936, 182). Ordet “stinkende” bliver ligesom i Schrolls fremstilling, brugt til at portrættere grønlændere som uciviliserede. Generelt ændrer fortællingen om Grønland sig ikke fra de foregående bøger, hvorfor Egede stadig er omdrejningspunkt for historien. Ensartetheden som går på tværs af bøgerne påviser en intertekstuel

kæde, da bøgerne inkorporerer elementer fra Nikolaj Nielsens danmarkshistorie. Nielsens danmarkshistorie var, som tidligere fremhævet, den mest betydningsfulde i tiden og samtidigt den først udgivne af de tre bøger, hvorfor den intertekstuelle kæde består af bøgerne “Vort folks historie” og “Folkeskolens Danmarkshistorie”, som anvender samme narrative skabelon med udgangspunkt i Nielsens bog.

Til trods for bøgernes ensartethed, behandler Rosted og Claudi-Hansen et mindre afsnit om Grønland, som fokuserer på førromtalte strid mellem Danmark og Norge. Baggrunden for bogens inddragelse bundes i, at Claudi-Hansen og Rosteds bog er skrevet efter striden, og det er tydeligt, at konflikten har været relevant at inddrage i fortællingen, da den legitimerer Danmarks ret til Grønland (243-244). Idet Nielsens og Schrolls første udgave af de behandlede bøger er fra henholdsvis 1888 og 1930, og derfor er skrevet før konflikten mellem Danmark og Norge, er den ikke inddraget heri. Inddragelsen af konflikten, skal endvidere ses i lyset af en dansk nationalisme, der kom til udtryk på flere måder “En af disse var bestræbelsen hos beslutningstagere på at “*holde riget sammen*”, som det var, uden at det blev yderligere reduceret (DIIS, 2007, 221). Tabet af yderligere territorium ville have været anset som et nederlag, både i forhold til Danmarks egen selvforståelse og forestilling om fædrelandets storhed og landets internationale status.

Skolebøger om Grønland - Konstruktionen af den anden

I 1931 udgav folkeskolelærer Christian Winther en bog med titlen “Grønland”, hvis formål med egne ord var at give vor sidste koloni, Grønland, en fyldigere behandling “end det i reglen er tilfældet i de almindelige, kortfattede lærebøger, der anvendes i de forskellige skoler” (Winther, 1931, 3). Winther anså det som problematisk, at reelt stof om Grønland ikke fremkom i datidens skolebøger, en udeladelse der også er identificeret i analysens behandlede bøger. Udover at give en gennemgående geografisk og biologisk gennemgang af bl.a. Grønlands klima, jordbundsforhold og dyre- og planteliv, behandler et af kapitlerne eskimobefolkningen. I den forbindelse får racebegrebet en centrale rolle i beskrivelsen af eskimoerne, “Den nuværende befolkning i Vestgrønland er saa stærkt blandet med dansk Blod, at racerene Individder er sjældne, medens disse derimod er i flertal i Østgrønland og Thule” (20). Med danskernes ankomst, er den i naturtilstand levende eskimo nærmest forsvundet, og er blevet erstattet med en blanding af europæisk og i særdeleshed dansk blod, hvilket, Ifølge Winther, har skabt en race der er “livskraftig og levedygtig” (39).

Synet på race var på mange måder statisk fra antropologiens grundlæggelse og indtil 2. verdenskrig, hvor antropologien havde til opgave at inddele menneskeheden i entydigt afgrænsede racer (Duedahl, 2013, 338). I perioden 1886-1949 blev der fra dansk side foretaget statsfinansierede antropologiske undersøgelser af befolkningen i Grønland, hvor resultatet gav indtryk af, at grønlænderne tilhørte en laverestående race (355). Selvom Winther betoner den statiske antropologiske forståelse af race, fik antropologien dog i Danmark ikke samme betydning for forståelsen af andre kulturer, som den gjorde i Tyskland, Frankrig, England osv. Derimod herskede den ældre etnologiske tradition i Danmark, der udmærkede sig ved at hierarkisere pba. kulturelle forskelligheder uden biologiske årsagsforklaringer (356).

Winthers fremstilling af eskimoerne uddybes videre med beskrivelsen af deres særlige personlige karakteristika både negative som positive “sorgløse som Børn, lever i Øjeblikket, fraadser, naar der er Overflod, og sulter senere med Anstand” og samtidig “godmodige og fredsommelige...energiske og modige overfor Farer” (Winther, 1931, 21). Winther betoner mødet mellem naturfolket og kulturfolket. Den asymmetriske magtrelation fremtræder endvidere, idet danskerne i bogen er de eneste agerende subjekter imens grønlænderne forbliver passive. Fremstilling af grønlænderne tjener jf. Thisted teori om arktisk orientalisme formålet at portrættere dem som et korrektiv til danskerne - eksotiske og fascinerende, hvilket vedligeholder repræsentationen af dem.

Endvidere reproduceres forestillingen om det vellykkede missionsarbejde og kolonisering bl.a. eksemplificeret ved den ære som især skal tildeles Hans Egede for at hjælpe det primitive folk, der modtog ham med velvilje (39 og 19). I et senere kapitel om “Grønlands Fremtidsudsigter” lægger Winther stor vægt på den danske stolthed som vi burde have ved at have Grønland som vores koloni, og at der findes bred forståelse og enighed for at bevare Danmarks sidste koloni og koloniens betydning for Danmark (41). Winther adskiller sig dermed fra de øvrige folkeskolebøger, som ikke fremhæver samme eksplicitte stolthed over Grønland som dansk koloni. I artiklen “Mod bedre vidende” fremhæver historiker Søren Rud, hvordan denne periode var kendetegnende som koloniernes sidste store blomstringstid. Det var en periode, hvor man som kolonimagt med stolthed fremviste sine koloniale besiddelser, og havde man status som kolonimagt understøttede det en position som en udviklet og industrialiseret nation (Rud, 2015, 148).

Forskningen - Konstruktionen af den anden

Jurist Knud Berlins bog "Danmarks ret til Grønland" fra 1932 fokuserede på dansk ret til Grønland i konflikten med Norge, og hvorfor Danmark var den retmæssige kolonisator. Berlin fremhævede juridiske belæg, som talte for dansk magt over hele Grønland. Derfor adskiller bogen sig også tydeligt fra skolebøgerne, fordi den har et helt andet og meget specifikt fokus.

Berlin beskriver hvordan forholdet med Grønland adskiller sig fra Island og Færøerne, idet "(...) Grønland stadig vedblevet at være en direkte fra Moderlandet eller Hovedlandet styret Koloni" (Berlin, 1932, 136). Berlin tydeliggjorde forskellige udviklingsforløb mellem landene, og pointerede hvorfor udviklingen var mere fremskreden i Island og Færøerne, "Grunden til denne Grønlands fra baade Islands og Færøerne saa vidt forskellige Udvikling ligger naturligvis i den særlige Befolkning i Grønland" (136). Forklaringen og legitimeringen af Danmarks ret over Grønland findes dermed i periodens videnskabelige paradigme, race (Rud, 2019, 147). Forståelsen af race havde, som nævnt tidligere, stor indflydelse på den kolonihistoriske forståelsesramme, hvor bl.a. følgende kriterie for at blive anset som koloni skulle være, "(...) områder, hvor den lokale befolkning blev forstået og behandlet som etnisk eller kulturelt forskellig fra kolonisatorerne" (Brimnes, 2022). Historiker Niels Brimnes forklarer i citatet, at man i tiden har anset Færøerne og Island, som bilande grundet deres etnicitet som nordboere af europæisk afstamning. Grønland og tropekolonierne var derimod områder med en befolkning af anden etnicitet og kultur. Dette illustreres imidlertid i Berlins beskrivelse af de forskellige udviklingsforløb for de danske besiddelser:

"Det er da forsaavidt egentlig ikke saa mærkeligt, at det er gaaet endnu langsommere med Afviklingen af Monopolet paa Grønland, naar man tager i Betragtning, at her er Tale om et Folk af en helt anden Race end Islænderne og Færingerne – et oprindeligt eskimoisk Jægerfolk, der først efterhaanden er i Færd med at tilegne sig den almindelige europæiske Kultur" (Berlin, 1932, 149).

Den langsomme afvikling af det danske handelsmonopol på Grønland bliver igen retfærdiggjort ud fra grønlændernes særegne race, og ud fra stadietænkningen, hvor det oprindelige eskimoiske jægerfolk befinder sig på det laveste stadie. Forståelsen af et jægerfolk, som det mest primitive af alle stadier, findes i den første modernistiske undersøgelse af eskimoerne fra 1905, som blev dannet af etnograf H.P. Steensby i et udviklingsskema, "(...) jagt og indsamling som det mest primitive, fulgt af svedjebrug med jagt, så svedjebrug med kvægavl (...)" (Høiris,

2011, 140). Modernitetens videnskabelighed fik også betydning for den danske raceforskning, dog fremhæver Poul Duedahl, at danske antropologistudier, kun i meget begrænset omfang var i stand til at legitimere dansk tilstedeværelse i Grønland. Duedahl konkluderer videre, at sprogbrugen i dansk antropologi var forholdsvis moderat, sammenlignet med Tyskland, England, Frankrig og USA, lande hvor antropologerne spillede en aktiv rolle i den politiske legitimering (Duedahl, 2013, 355-356).

Delkonklusion

Gennemgangen af de forskellige bøger har påvist en række punkter, hvori bøgerne supplerer og støtter hinanden. Grønlands plads i skolebogslitteraturen anses dog som værende på et minimum, hvilket også understreges af Christian Winther. Selvom koloniale besiddelser var eftertragtet og ønsket i denne periode, findes der et misforhold mellem skolebøgerne og forskningen. Både datidens verdenshistorier og danmarkshistorier anvender sjældent ordet koloni, men reproducerer derimod fortællingen om Hans Egedes missionsarbejde.

Diskursordenen for perioden defineres med udgangspunkt i Kirsten Thisted's bog fra 2021 "Grønlandske stemmer". Thisted forklarer, som nævnt før, hvordan nederlaget til Tyskland i 1864 kan ses som dannelsen af hvordan man fremover skulle behandle den danske kolonihistorie, idet ideen om det lille Danmark, som har et helt særligt forhold til den lille, sårbare grønlandske befolkning opstod. Inden for rammer af denne diskursorden, blev den dominerende måde at formidle historien på (den hegemoniske diskurs), en opfattelse af den dansk-grønlandske relation som "Grønland til gavn-Danmark til ære".

Periodens bøger udgør dele af en intertekstuel kæde, hvor mange elementer går igen på tværs af bøgerne, hvortil især Nielsens værk "Danmarkshistorien" har været fundamentet for de efterfølgende bøger. Både Nielsens og Schrolls udlægninger af danmarkshistorien er konkrete eksempler på periodens historieskrivning, hvor historie blev anset for et ånds-fag. Hvilket betød, at nationale og positive personlige skildringer var i fokus på bekostning af videnskabelige og materielle synsvinkler (Nielsen, 2010, 454). Nationalhistorien blev foretrukket i perioden, hvilket til dels forklarer den manglende og ufuldkommen behandling af Grønland og resten af de danske kolonier.

Analysen har med udgangspunkt i Faircloughs tredimensionelle model søgt at analysere tekstnært ift. begrebet koloni, der giver en forståelse for, hvordan man har valgt at portrættere Grønland. For selvom, at perioden var gennemsyret af en stolthedsfølelse hos de nationer, der

var i besiddelse af kolonier, fremgår selvsamme følelse ikke i danmarkshistorierne eller verdenshistorierne. Derimod beskrives æren i at besidde kolonier eksplicit i Christian Winthers folkeskolebog om Grønland og i Knud Berlins værk. I Berlins værk anvendes koloni-begrebet som en legitimering af et territorielt krav i konkurrence med Norge. I Winthers bog "Grønland" omtales øen som "vor sidste koloni", hvilket, specielt efter salget af dansk Vestindien i 1917, kom til at præge den danske selvforståelse (Thisted, 2021, 12).

Dette misforhold mellem lærebøgerne og forskningen understreges af historiker Erik Arup, der nævner, hvordan danmarkshistorierne i perioden ikke var revideret efter den metodiske kildekritiks resultater, som var gældende for forskningen. Denne manglende revidering af danmarkshistorierne, skulle, ifølge Arup, forklares ud fra frygten om, at det ville virke opløsende på den kristne og fædrelandskærlige historiske tradition (Nørgaard, 1970, 94). Den kristne tradition er tydeligt fundamentet for de analyserede danmarkshistorier i perioden, hvori fokus udelukkende ligger på Hans Egedes missionsarbejde, og ikke på Grønland som koloni. Herudover er det gældende paradigme for dansk tilstedeværelse i perioden, ifølge Thisted, beskrevet som "For Christi skyld" (Thisted, 2021, 12), hvilket altså stemmer godt overens med fremstillingen i skolebøgerne.

Desuden tillod historieskrivningen ud fra Det Styrske Cirkulære ikke beskrivelsen af konkrete samfundsforhold, der i stedet havde sit fokus på historiske begivenheder og personlige skildringer. Det Styrske Cirkulære kan anses som en eksistentiel historiebrug, fordi cirkulæret fremhævede vigtigheden ved at fostre og ophæve fædrelandskærligheden. Den gav eleverne et grundlag for deres eksistens, hvor kommer vi fra? Og hvor er vi på vej hen?

Et element der går på tværs af bøgerne er konstruktionen af grønlænderne som den anden. Dette illustreres gennem Said, Thisted og Fienup-Riordan teorier om orientalisme, der fremhæver europæerne som de voksne, civiliserede, kristne og dermed stående i diametral modsætning til grønlændere. I en dansk-grønlandsk kontekst forstås relationen som overvejende paternalistisk. Danmark som faderen og Grønland som barnet, det uciviliserede, tilbagestående og primitive. Der findes derfor et klart kolonialt skel i alle bøgerne mellem danskere og grønlændere. Forholdet mellem danskere og grønlændere blev anset "(...) som en relation mellem folk på vidt forskellige udviklingstrin" (Rud, 2019, 149). Skellet var som udgangspunkt baseret på et kulturbeskyttelse ideal, der sigtede efter at beskytte den grønlandske befolkning mod problemerne ved ureguleret kontakt med andre vestlige kulturer (151).

Vesten er som fremhævet af Hall et koncept der dannede fundamentet for en hierarkisering af forskellige samfund, hvortil grønlænderne i perioden blev betragtet som en laverestående race. Stadietænkningen fordrer en udvikling grønlænderne efter europæisk ideal, der i

forskningen beskrives som sammenblandingen af racer og i skolebøgerne om kristningen af grønlænderne. Opfattelsen som fremgår af bøgerne, bunder i en forståelse af grønlænderne som passive agenter for natur og kulturbestemte historiske udviklinger, hvorfor de ikke kunne tage del i deres egen civilisatoriske udvikling og derfor måtte have hjælp i form af dansk indflydelse.

Den ideologiske historiebrug anvendes i bøgerne, hvori de intellektuelle og politiske eliter har søgt at legitimere dansk tilstedeværelse og ret til Grønland. Stadietænkningen etablerer en meningssammenhæng, hvorfor udviklingen af den grønlandske befolkning fremstår som en politisk legitimering.

I fortællingen om Grønland, uanset om den er med et særligt henblik på Hans Egede eller om Danmarks ret til Grønland, omtales dansk ageren udelukkende fordelagtig og uden selvindsigt.

8. 1946-1979: Afkolonisering og modernisering

Verdenshistorier - Kolonimagten England

I Holbraad og Hæstrups "Børnenes lille verdenshistorie" fra 1961 behandles både opdagelsesrejsende og kolonier. Fokus er, ligesom verdenshistorierne fra tidligere periode, på Englands kolonier, og hvordan de endte i krig med en af deres kolonier, Amerika. Den mest fyldige behandling af kolonimagter i bogen, tager udgangspunkt i netop denne krig, hvorfor egentlige beskrivelser af de koloniserede levevilkår ikke indgår som led i fortællingen (Holbraad & Hæstrup, 1961, 97-100). Selvom at bogen næsten udelukkende beskriver England findes eksempler, hvor andre kolonimagter indgår. I disse tilfælde indgår Danmark ikke som en del af fortællingen, "Sammen med hollænderne og franskmændene udkæmpede de hårde kampe om herredømmet i kolonierne, og i det lange løb blev det englænderne, der vandt" (98). Citatet beskriver ikke udelukkende, hvem de andre kolonimagter var, men også bogens generelle udlægning af England som en helt særlig kolonimagt, "England blev havenes behersker, og i 100 år var der ingen magt i verden, der drømte om at benægte det" (131).

I N.M Helms "Fortællinger af verdenshistorien" fra 1959 fremhæves England ligeledes, hvortil hun beskriver deres besiddelser i USA, Indien, Australien og Afrika (Helms, 1959, 106-115). Samme fascination af den engelske kolonimagt gør sig ligeledes gældende for Helms behandling, "(...) og dog er der intet Rige, der har saa stor Magt Jordkloden over som England, og der

er intet Sprog, vi kan komme saa langt med i Verden som Engelsk” (117). Periodens verdenshistorier er en del af en intertekstuel kæde, som fører tilbage til forrige periodes verdenshistorier, der ligeledes fremhæver Englands status som kolonimagt.

Danmarkshistorier og grundbøger - Grønlandsk glemsel

I analysen af danmarkshistorier og grundbøger fra perioden 1946-1979 har specialet behandlet en lang række bøger. Heriblandt bøger hvor benævnelsen af Grønland ikke har fundet sted eller er blevet benævnt i en sådan grad, at det analytisk ikke har været muligt at udlede diskursive elementer. Bøgerne fortæller dog stadig en historie for sig, fordi de er med til at illustrere Grønlands (manglende) position i historieskrivningen. N.S Gjerløff har gennem en række bøger behandlet danmarkshistorien. Heriblandt bogen “Mit fædrelandshistorie”, der dog ikke har været mulig at anskaffe. Derimod har det været muligt at finde nye udgivelser af bogen, som er blevet bearbejdet af andre forfattere: “Mit Fædrelandshistorie” af Johs. Andersen fra 1948 og “Mit Fædrelandshistorie” af Jørgen Hæstrup fra 1950. Gældende for disse to danmarkshistorier er fraværet af Grønland. I Hans Otto Jensens “Historie - Anden del” fra både 1954 og 1960 fremgår Grønland ikke nogen steder i historien. Bogen inddrager både danmarkshistorie og verdenshistorie, og har et længere kapitel om de europæiske magters problemer med kolonier efter anden verdenskrig. Men også her er al tale om Grønland udeladt.

Derimod fremtræder Grønland i følgende danmarkshistorier og grundbøger som er behandlet i perioden: Martin A. Hansen “af folkets Danmarkshistore” fra 1957, Børge L. Barløse “Folkeskolens Danmarkshistorie” fra 1961, Nikolaj Nielsen “Danmarkshistorie - med udblik til verdenshistorien” fra 1962 og TH. Nørlyng og Hans Jensen “Fortællinger af vort folks historie” fra 1966. Knud Andersens behandlede lærebogssystemer “Historiebogen for 5. klasse” fra 1975 og “Historiebogen for 7.-10. klasse” fra 1978 giver dog et bredere overblik i Grønlands historien.

I forfatter og folkeskolelærer Martin A. Hansens bog “Af Folkets Danmarkshistorie” fra 1957 indgår Grønland ganske sparsomt, hvorfor dette ikke har været muligt at inddrage den under nedenstående identificerede diskurser. Dog findes en sætning i bogen, som illustrerer, at historieskrivningen nu forholder sig anderledes til Grønland, “Walisere, Skotter og Færinger gør Krav paa at regnes for Folk, og det gør det med Rette. Men Grønlændere og Lapper kan ogsaa kalde sig Folk” (Hansen, 1957, 65). Hansen henviser til FN pagtens grundsætning om folkenes ligeret og selvbestemmelse der var grundlaget for afkoloniseringsprocessen (Leh-

mann, 2010). Grønlændere og lapper bliver fremhævet som et folk, men på trods af dette, påviser sætningernes konstruktion et tydeligt hierarki mellem de fem forskellige nationaliteter. Dette skal forstås ud fra opfattelsen af at grønlønderne og lapperne blev anset som rene naturfolk og dermed befindende sig på det laveste stadie ift. til den europæisk civilisation.

Danmarkshistorier og grundbøger - Danmark som mild kolonimagt

I Jørgen Hatting og Poul Møllers "Historie for mellemskolen" fra 1953, inddrages få linjer vedrørende Grønland. Fokus er på problematikken i, at landet var afskåret fra forbindelse med DK under 2. verdenskrig - hvilket fik selvstændighedsfølelsen til at vokse. Det dansk-grønlandske forhold havde indtil afkoloniseringen være beskrevet ud fra ideen om, at "landet ikke må åbnes, for at grønløndere ikke skulle lide samme skæbne som mange andre naturfolk: at gå til grunde under trykket fra den moderne civilisation" (Hatting & Møller, 1953, 252). Denne forståelse bundede, som nævnt før, i det danske kulturbeskyttelsesideal, som søgte at bevare det grønlandske samfund, præcis som det var. Idealet forsvinder dog efter 2. verdenskrig, hvilket ses i bogens anerkendelse af, at tiden har ændret sig, og det grønlandske samfund derfor skal tage del i moderniseringen.

I Th. Nørlyng og Hans Jensens danmarkshistorier "Fortællinger af vort folks historie 4" fra 1957 og "Fortællinger af vort folks historie 5" fra 1966, findes et langt kapitel om Grønland samt dets forhold til Danmark. Eftersom at bøgerne gennemgår Grønland identisk refereres der udelukkende fra den sidste udgivelse.

I bogen beskrives perioden under 2. verdenskrig med henblik på, hvordan Grønland havde klaret sig uden forbindelse til Danmark. I bogens udlægning var det gået grønlønderne godt i de fem år, men på trods af dette fandtes der stadig et afsavn til Danmark:

"Skønt forholdene i Grønland i disse år var bedre, end man kunne vente, længtes grønlønderne alligevel stærkt efter den dag, da Danmark igen var frit og forbindelsen med moderlandet atter kunne komme i stand" (Nørlyng & Jensen, 1966, 239).

Særligt ord som længsel og moderlandet er med til at forstærke en fremstilling om Danmark som en særlig human og mild kolonimagt. Denne stærke grønlandske længsel efter igen at få forbindelse til moderlandet, understreger, hvordan den danske selvscenesættelse fordrede en opfattelse af, at grønlønderne nærrede et stort ønske om en fortsat forbindelse og tilknytning til

Danmark. I beskrivelsen af den Grønlandske tilknytning til Danmark, udelader forfatterne i høj grad at bruge ordet “koloni” der kun anvendes én enkelt gang:

“Medens Grønland hidtil havde været en slags koloni, blev det nu i den nye grundlov fastslået, at øen skulle være en del af Det danske Rige” (242). Vendingen ‘en slags’ i beskrivelsen af Grønlands rolle som koloni, er samtidigt et tydeligt eksempel på, hvordan man i tiden forsøgte at fortrænge og distancere sig selv fra forståelsen som kolonimagt. Som nævnt tidligere, følte Danmark stort ubehag ved at have status som kolonimagt i FN, og derfor har beskrivelsen af dansk kolonisering bevidst underbetonet undertrykkelsen af de koloniserede. Den danske selvforståelse bundede bl.a. i det faktum, at fraværet af voldelig tvang og økonomisk udbytning, havde præget forståelsen af det danske koloniprojekt (Bjørnsson, 2017, 121).

Samme distancerede forhold til begrebet koloni udledes i Knud Andersens grundbog “Historiebogen for 7-10. klasse”, hvor ordet koloni ligeledes kun anvendes én enkelt gang, “(...) og på mange måder var landet fra dansk side blevet behandlet som en koloni” (Andersen, 1975, 213). Andersen samt Nørlyng og Jensen bruger bestemte vendinger såsom “på mange måder” og “en slags”, hvilket understreger at forfatterne ikke forbinder dansk ageren på Grønland med den klassiske forståelse af tropekolonier. Desuden udtrykker vendingerne en dansk afvisning af at vedkende sig rollen som tidligere kolonimagt på lige fod med andre europæiske kolonimagter. Som før nævnt, bunder den danske selvforståelse som “human” eller “mild” kolonimagt i afståelsen af Norge (1814) og Hertugdømmerne (1864). For at vinde noget af den tabte stolthed tilbage, konstrueres Danmark som en fredselskende og socialt retfærdig småstat, i en periode hvor andre europæiske stormagter indgår i et kapløb om at udvide deres territorier.

Forståelsen af sig selv som mild kolonimagt, kommer igen til udtryk i Andersens beskrivelse af fødestedskriteriet, “Dette *fødestedskriterium* skabte dyb bitterhed hos grønlænderne, der kun kunne opleve det som en slags racediskriminering” (216). Fødestedskriteriet bliver ligeledes behandlet af Nørlyng og Jensen “Men det er meget forståeligt at det kan skabe misforståelse og bitterhed hos den grønlandske befolkning, som bliver lønnet dårligere” (Nørlyng & Jensen, 1966, 255).

Fælles for bøgerne er, at de udviser en forståelse for konsekvenserne af kriteriet for den grønlandske befolkning, men anser det på samme tid som et naturligt og nødvendigt onde. En opfattelse der bl.a. bundede i økonom Mogens Boserups økonomiske undersøgelse for Grønlandsudvalget, hvor konklusionen var, “(...) at løndiskrimination var et nødvendigt onde, der fulgte med som en del af de store moderniseringsbestrebelsers” (Fra: Nielsen & Kjærgaard,

2016, 50). Denne hierarkisering af et overlegent dansk selv, og en grønlandsk anden, dækkede ikke kun over problematikken i fødestedskriteriet, men moderniseringen i sin helhed, som understreget af Lars Jensen:

“Tankegangen bag en sådan logik kunne imidlertid ikke andet end at resultere i et reelt racebaseret klassesamfund i Grønland, hvor en dansk, efter lokale forhold overlønnet, overklasse gennem sin massive tilstedeværelse kom til at stå i skærende kontrast til en underbetalt grønlandsk underklasse” (Jensen, 2012, 179).

Denne kendsgerning af den dansk-grønlandske relation, fremhæves i Knud Andersens fremstilling, hvori det problematiske møde mellem en dansk overklasse og en grønlandsk underklasse beskrives:

“I det hele taget kom forholdet mellem de danske eksperter og faguddannede folk på den ene side og grønlænderne på den anden side til at minde lidt om nykolonialismen i den tredje verden” (Andersen, 1975, 216).

Vendinger som ‘en slags’ og ‘minde lidt om’ er en bevidst afstandtagen til begrebernes (race-diskriminering, koloni og nykolonialisme) negative konnotationer. Ift. citatet vedrørende race-diskriminering reproduceres forståelsen af, at moderniseringen skaber konsekvenser for den grønlandske befolkning, men samtidig, at dette er et nødvendigt onde. Andersen anser i citatet, på den ene side grønlændernes oplevelse som diskriminering, men anerkender på den anden side ikke, at der fra dansk side har været tale om diskriminering. Derudover repræsenterer ovenstående, forståelsen af moderniseringen som foregående i bedste mening. Den danske fortælling om Danmarks humane kolonisering er blevet til en narrativ skabelon (Thisted, 2008, 33), som også Andersens fremstilling tydeligt følger. Benævnelsen af begreber som kolonialisme, racediskriminering og nykolonialisme, tyder dog på et mere bredtfavnende billede ift. tidligere folkeskolebøgers faglige formidling. Andersens samt Nørlyng og Jensens behandlinger påbegynder en mere nuanceret tilgang til fortidige hændelser i Grønland.

Danmarkshistorier og grundbøger - Det paternalistiske forhold

I Knud Andersens grundbog “historiebogen for 5. klasse” der tidsmæssigt dækker perioden fra 1200 til 1800-tallet, er et kapitel om Hans Egede inddraget. Overordnet set adskiller fortællingen omkring Hans Egedes liv og virke sig ikke synderligt fra tidligere paternalistiske forståelser

i bøgerne fra perioden 1930-1945. Samme temaer i fortællingen gør sig gældende, bl.a. skuffelsen ved at møde grønlændere i stedet for nordboer, den tydelige brug for hans hjælp, beskrivelsen af det utrættelige arbejde og beskrivelsen af den unge grønlænder der havde taget kopper med til øen (Andersen, 1975, 107-109).

Konstruktionen af den anden fremkommer i beskrivelsen af grønlænderne som “vilde hedninge”, samt i beskrivelsen af deres boligforhold som “usle hytter i snavs og utøj”. Andersen er dog i flere vendinger mere beskrivende ift. retfærdiggørelsen af Grønland som en dansk koloni, end de tidligere perioders beskrivelser. Bl.a. nævnes, i en rubrik under et billede af Hans Egede, at hans arbejde for at skabe forbindelsen mellem Danmark og Grønland “(...) det eneste holdbare resultat af alle forsøg på at drive dansk kolonipolitik” og senere i teksten “Når Grønland i dag er en del af Danmark skyldes det nordmanden Hans Egede mod og trofasthed mere end noget andet” (108-109). Det, at Andersen overhovedet bruger ordet koloni i beskrivelsen af Hans Egedes arbejde, adskiller sig fra tidligere fremstillinger, hvori kun det kristne missionsarbejde beskrives. Denne cementering af Grønland som en del af Danmark, er et udtryk for en tendens i perioden, hvor fokus i mange af de behandlede bøger er forsøget på at retfærdiggøre Danmarks ret og tilstedeværelse i Grønland. Grundet bogens periodeinddeling (1200-1800-tallet) fremgår retfærdiggørelsen i form af Egede, hvor den i andre bøger beskrives ud fra dansk modernisering.

Når beskrivelsen af Hans Egede og hans virke på øen ikke adskiller sig nævneværdigt fra de tidligere bøger, kan det hænge sammen med, at de nye ideer og vejledninger omkring historiebøgerne som fremgår af betænkningen fra 1960, ikke var implementeret i stoffet endnu. Her kan bl.a. nævnes det øgede fokus på opfattelsen af folkeslagene som ligeberettigede, der ikke umiddelbart bliver indfriet i beskrivelsen af grønlænderne i Andersens fremstilling. Knud Andersens historiesyn bliver ligeledes kritiseret af historiker Vagn Oluf Nielsen, forfatter til før anvendte “Samfund, skole og historieundervisning” der udtaler følgende om Andersens bog fra 1962 “Andersen skrev sin bog i 1962, og historiesynet er præcist det samme som i 1862” (Nielsen, 2010, 534). Derudover var 1960’erne på mange måder en overgangstid ift. historieskrivningen og bøgerne skrevet i denne periode, blev af flere mødt af kritik for ikke at have udviklet sig.

Uegennyttig modernisering

Nyordningen af 1950 samt Grønlands nye rolle som ligeberettiget del af det danske rige, skabte store forandringer for Grønland. Dette betød en gennemgående moderniseringsproces af samfundet hvad angik levestandard, borgerlige rettigheder, uddannelse og infrastruktur.

Moderniseringsprocessen bliver kort omtalt i Børge L. Barløses Danmarkshistorie udgave fra 1961, hvor Grønland nævnes som en del af grundlovsændringen fra 1953, idet øens status ændres fra koloni til at være en ligeberettiget del af det danske rige. Moderniseringen er gennemgribende for Barløses fremstilling af Grønland “Ved store anlægsarbejder og modernisering af bopladserne forbedres levevilkårene for den grønlandske befolkning” og “Det er ikke blot skoler, hospitaler og boliger, der skal skaffes til veje; men opbygning af fiskeriet som det vigtigste erhverv kræver anlæg af konserverfabrikker, bådebyggerier, værksteder og meget andet. (Barløse, 1961, 165). Barløse slutter af med at nævne fundet af uran, og hvordan videnskabsmænd, herunder den danske professor Niels Bohr, søger at nyttiggøre de fantastiske kræfter til fredelig anvendelse til gavn for “Fremtidens Danmark” (166). Barløses beskrivelser af det danske udviklingsprojekt afspejler den herskende fremskridtstro som prægede slutningen af 1950’erne, hvor Danmark oplevede en rivende udvikling i samfundet. Det grønlandske projekt fremstår således som en lang hyldest til moderniseringen, og hvordan denne har været udslagsgivende ift. at skabe store fremskridt inden for grønlandske levevilkår, boligforhold og erhverv. Periodens højkonjunktur afføder dermed en dansk forståelse af overskud både mentalt og især økonomisk “Erhvervslivet er inde i en rivende udvikling, som dog er forbundet med store udgifter for staten” (165). Selvom projektet belaster staten økonomisk, er der stadig en tro på fremtiden og et økonomisk overskud der tillader dette. Selvforståelsen bunder i en kolonial følelsesøkonomi, “(...) hvor danskerne giver, og grønlænderne modtager” (Thisted, 2021, 451). Thisted definerer begrebet gennem det danske bloktilskud, som eksempel på at danskerne giver og grønlænderne modtager. Denne ‘gave’, som Thisted beskriver det, blev givet med forventningen om grønlændernes ydmyge taknemlighed og loyalitet (452).

Samme uegennyttighed er ligeledes gældende for Andersen, “(...) gjort store anstrengelser for at udvide den grønlandske minedrift, der kan tænkes at blive en vigtig del af den grønlandske økonomi i fremtiden (...)” (Andersen, 1978, 215). Den koloniale følelsesøkonomi bliver dermed et udtryk for en dansk filantropisk selvforståelse, som er identitetsgivende i en dansk fortælling.

I Barløses fremstilling af projektet som foregående på dansk initiativ og på danske præmisser fastholdes den paternalistiske forståelse. Grønlænderne forbliver passive i fremstillingen, og forstås som “barnet der kigger på”, imens den voksne, der ved bedre, tager sig af arbejdet. Selvom relationen overvejende grad forstås uegennyttigt, og til gavn for Grønland, er der dog visse elementer der peger på en dansk egennyttighed, idet Danmarks store hjælp i udviklingen af det grønlandske samfund, via Barløses udlæg kan tolkes som en retfærdiggørelse af, at Danmark også kommer til at få gavn af Grønlands ressourcer. Denne tolkning fremkommer af Barløses understregning af, at fundet af ressourcerne ikke er til fordel for Grønlands fremtid, men i stedet “for fremtidens Danmark” (Barløse, 1961, 166). Dette adskiller sig en smule fra beskrivelsen i de tidligere perioders skolebøger, hvor fokus i stedet lå på den uegennyttighed, som var kendetegnende for Hans Egedes arbejde.

Overordnet set, taler det store udviklingsarbejde ind i en dansk selvforståelse, hvor det har været vigtigt at blive opfattet som humane hjælpere, der hjælper Grønland med at blive et moderne samfund, ud fra en europæisk målestok, hvilket også understreges af Lars Jensen:

“Den historiske selviscenesættelse som den unikke humane kolonimagt krævede, at kultur blev omdrejningspunktet for selvsynet. Hvor skulle det unikke ellers komme fra, og hvor skulle det være rodfæstet, hvis ikke netop i en særlig national kulturel egenart?” (Jensen, 2012, 88).

Den danske selvforståelse er, i perioden, præget af en tankegang, som beskriver danskere og den danske samfundsstruktur som noget unikt, der bunder i en særegen national kultur.

Gennem selviscenesættelsen øgede Danmark jf. Said, sin styrke og identitet ved at konstruere et narrativ om danskere der hjalp et folk i nød, og dermed blev forståelsen af Danmark som bedrevidende og overlegne i forhold til Grønland reproduceret. Herigennem indgår et element af skabelse af en national identitet, da en dansk konstruktion af det grønlandske-danske forhold forankres i en magtrelation der jf. Gillis, skaber en virkelighed, som dikterer hvad der huskes og glemmes. I selvforståelsen af den dansk-grønlandske relation, bliver fortællingen om Danmark som den gode giver identitetsgivende - en forståelse der på mange måder trækker tråde op til nutiden.

Forståelsen af overlegenhed reproduceres i Nikolaj Nielsens “Danmarkshistorie - med udblik til verdenshistorien” fra 1962. Her er det igen særdeles sparsomt med plads allokeret til grønlandere og grønlandske forhold. Første gang Grønland bliver nævnt er som en sidebemærkning i et mindre afsnit om “Den mellemfolkelige domstol”, hvor den førnævnte danske-norske strid om Østgrønland forklares i følgende sætning “En strid om Østgrønland mellem Danmark og

Norge blev i 1933 afgjort af domstolen i Haag, som tilkendte Danmark suveræniteten over hele Grønland” (Nielsen, 1962, 147).

Senere i bogen nævnes Grønlands nye rolle som en del af Danmark, i forbindelse med Danmarks Riges nye grundlov fra 1953. Nielsen undlader i den sammenhæng at anvende ordet “koloni”, i beskrivelsen af Grønlands tidligere rolle der i stedet omtales som et “lukket land” (204). Hovedfokus i kapitlet, er som i Barløses fremstilling, moderniseringsprocessen hvor Danmarks indsats i at forbedre skoleforholdene tydeliggøres, for at grønlænderne kan “følge med i udviklingen” (204). Nielsens citat er et udtryk for, at stadietænkningen stadig fungerer som hovedargument for grønlænderens manglende evne til at tilpasse sig forandringerne, og at uddannelse er midlet til oplysning og udvikling. I den korte beskrivelse af Grønland, fremhæves forklaringen af den danske ret til øen, og hvordan Danmark har ydet stor hjælp til samfundets udvikling som det vigtigste.

Forståelsen af overlegenhed, kommer dog hverken i Barløses eller Nielsens bøger til udtryk i beskrivelsen af Grønlændere som mindrebemidlede, dovne eller vilde hedninge som var gældende i tidligere perioders bøger, hvor også grønlændernes boligforhold blev beskrevet som “stinkende jordhuler”. En del af forklaringen ligger i formuleringen af den nye skolelov fra 1958, hvor et af målene med historieundervisningen var at vænne eleverne til at opfatte folkeslagene, herunder grønlændere, som ligeberettigede, hvilket Grønlands nye rolle som amt også foreskrev. Dermed fremgår konstruktionen af den anden mere implicit, end det var tilfældet i perioden 1930-1945. Ikke desto mindre præsenteres den danske fremstilling af moderniseringen, som et udelukkende dansk projekt. Ingen steder fremgår tale om grønlandsk initiativ. En kendsgerning der medførte, at mange grønlændere følte, at moderniseringen skete “over hovedet” på dem, og den manglende ligestilling affødte en stor utilfredshed blandt grønlænderne, der havde et stigende ønske om selvstændighed som resultat. Nielsen og Kjærgaard nævner i den forbindelse dobbeltheden som var iboende i den danske moderniseringsproces.

“På den ene side var det målet at skabe de nødvendige sociotekniske og politisk-administrative vilkår for et moderne Grønland, primært ved brug af dansk ekspertise og for danske midler. På den anden side skulle man sikre en udvikling af det grønlandske samfund i retning af mere og mere selvstændighed” (Nielsen & Kjærgaard, 2016, 56).

Denne dobbelthed fremgår dog ikke af ovennævnte danmarkshistorier, der i stedet fastholder den dansk-grønlandske relation, hvilket også ses i Nørlyng og Jensens værk “Fortællinger af Vort Folks historie 5”.

“(…) er et grundigt kendskab til det danske sprog blevet en nødvendighed. Kun gennem det kan befolkningen oplyses og komme i forbindelse med den danske kultur” (Nørlyng & Jensen, 1966, 245).

I stedet for at inddrage den ultimative konsekvens af den danske moderniseringsproces; selvstændighed, er det gennemgribende for de behandlede bøger i perioden, at de kun har et fokus på at styrke forbindelsen til Danmark og det danske sprog. Det danske sprog repræsenteres som altafgørende i forhold til befolkningens videre udvikling - et forhold som seniorforsker Ulrik Pram Gad kalder moderniseringstemaet. Forestillingen bygger på “dansk sprog som en forudsætning for viden og udsyn i almindelighed og for uddannelse i særdeleshed” (Gad, 2005, 90).

Grundbøger - Moderniseringsproblemer

Dele af moderniseringsproblemerne, herunder fødestedskriteriet og nykolonialismen, indgik kortfattet under tidligere behandlede diskurs “Danmark som den milde kolonimagt”, men vil i følgende afsnit gennemgås mere dybdegående. Bøgerne efter midten af 1960’erne, påbegynder en mere kritisk udlægning af moderniseringen. Hvor de tidligere behandlede folkeskolebøger i perioden, herunder Børge L. Barløse og Nikolaj Nielsen udelukkende har omtalt koloniseringen og det danske udviklingsarbejde i positive vendinger, markerer før anvendte bøger “Fortællinger af vort folks historie 5” af Nørlyng og Jensen samt “Historiebogen for 7-10. klasse” af Knud Andersen et brud med denne fortælling.

I Nørlyng og Jensens over 20 sider lange kapitel om Grønland findes en mellemrubrik med titlen “Mange problemer”, der fylder fire sider. Dette er et stort skel fra de tidligere behandlede danmarkshistorier, både i mængden af stof omkring Grønland, og ved inddragelsen af moderniseringens negative sider - hvilket til dels skal ses i lyset af, at bogen er skrevet seks år efter G60, der skulle prøve at forbedre moderniseringens problemer.

Ikke desto mindre udmærker Nørlyng og Jensen sig ved at beskrive problemerne meget detaljeret og udførligt. Der fremhæves bl.a. problemer med at lære det danske sprog, spiritusmisbrug og et hurtigt voksende befolkningstal, som alle er afstedkommet af den danske moderniseringsproces (Nørlyng & Jensen, 1966, 254-256). Problemerne forsøges dog, til en vis grad, at retfærdiggøres, idet der peges på den hastighed som samfundsudviklingen har og foregår under:

“(…) at man ikke kan undres over, at det ikke er alle grønlandere, der kan “følge med”. Der vil gå lang tid, før reformerne virkelig er gennemført. Men hvor mange årtier tog det ikke for den danske bonde at udvikledes fra stavnsbåndets fæstebonde til den moderne andelsbonde?” (257).

Nørlyng og Jensen viser dermed en vis forståelse for den grønlandske befolknings vanskeligheder ved en så radikal samfundsændring. Desuden fremstår det som en anerkendelse af, at grønlanderne deler samme potentiale som danskerne - der på samme måde skulle udvikle sig fra fangerkultur til et moderne samfund (Danmark). Stadietænkningen gør sig dermed stadig gældende, men fremstår mere indirekte og subtilt ift. tidligere periodes beskrivelser. Forståelsen over for grønlændernes utilfredshed og problemer repræsenterer samtidig en begyndende dansk erkendelse af de negative aspekter ved moderniseringen, og udviser et begyndende brud med den asymmetriske magtrelation.

Denne selvindsigt kan påvises flere gange i bogen, “Men det er meget forståeligt at det kan skabe misforståelse og bitterhed hos den grønlandske befolkning, som bliver lønnet dårligere” (255). Fødestedskriteriet skabte stor splid i Grønland, hvortil bogen anvender vendingen ‘meget forståeligt’, som en understregning af, at grønlanderne frustrationer var berettiget. Hensynet til den grønlandske befolknings frustration omkring den udvikling, der udspiller sig overalt omkring dem, bliver opsummeret i det følgende uddrag, “Store dele af befolkningen har ganske naturligt haft svært ved at følge med i den kolossale forandring” (254). Grønlændernes omstillings vanskeligheder bliver dermed forsøgt retfærdiggjort ved at anvende ordene ‘ganske naturligt’ og ‘kolossale forandring’, der udviser en vis forståelighed over for den svære situation som grønlanderne gennemlever.

I en paternalistisk kontekst fremstår Danmark som den forstående fader, der viser sympati over for de frustrationer børnene gennemlever. Far-barn-forholdet udvikler sig i takt med det øvrige danske samfund, hvorfor definitionen ændres fra perioden 1930-1945, hvor Egede repræsenterede en kristen faderfigur, til bogens samtid hvor samfundets stigende modernisering og sekularisering præger forståelsen. Den paternalistiske forståelse i perioden fremgår dog mere implicit, idet Danmark bliver symbolet på faderen, i stedet for Hans Egede.

Det er dog tydeligt, at tiden ikke foreskriver en stillingtagen til, om endemålet eller idealet er det danske samfund. Der fandtes på daværende tidspunkt ikke et alternativ til, hvorvidt det mest hensigtsmæssige samfund for grønlanderne, var et samfund skabt i dansk spejlbillede. Det paternalistiske forhold fremgår stadig, hvor vendinger som “ganske naturligt” etablerer et

billede af grønlænderne, som endnu ikke er i stand til at forstå de nye moderniseringstiltag. Herunder fungerer vendingen “følge med” ligeledes som en tydelig hierarkisering mellem danskere og grønlændere. Ligesom Nørlyng og Jensen, forsøger Knud Andersen i “Historiebogen for 7-10. klasse” at give en overordnet begrundelse for moderniseringens problemer:

“Når denne udvikling som i industrilandene tog århundreder på Grønland skulle gennemføres på nogle årtier, er det ikke underligt at man udover at løse en lang række problemer også skabte nogle nye” (Andersen, 1978, 215).

Moderniseringens forcerede hastighed bliver igen hovedargumentet for de opståede problemer. Problemer der ikke skal forstås som en egentlig kritik af den nødvendige modernisering, men i stedet som en dansk selvretfærdiggørelse af moderniseringsprocessen; det danske projekt vil uomtvisteligt medføre en række problemer, da hvad der for andre europæiske lande har taget århundreder, skal gøres på årtier i Grønland.

Som nævnt tidligere, var der ingen tvivl om, at reformerne og de mange investeringer skabte en betydelig forbedring af grønlændernes helbred, uddannelse og materielle vilkår mm. Dog afspejler bøgernes beskrivelser af moderniseringens problemer det faktum, at udviklingen ikke gik helt som planlagt, og at den forcerede udvikling af det grønlandske samfund ikke var uden konsekvenser. Som historiker Einar Lund Jensen nævner, blev den danske Grønlandspolitik udsat for stigende kritik “(...) en række reportager i tv i 1965 skabte furor og gav anledning til en større mediestorm.” (Jensen, 2017, 339). Med danske borgeres viden om de herskende problemer i Grønland in mente, forklarer det til dels, hvorfor ovenstående Nørlyng og Jensen bog fra 1966 og Knud Andersens fra 1978 har set det nødvendigt at inddrage denne del af fortællingen.

Det danske kulturmønster

I Andersens beskrivelse af moderniseringsprojektet fremgår den danske samfundsmodel tydeligt som det ideelle endemål for Grønland, (...) ved en stor indsats af planlægning og penge gennem en årrække at forvandle Grønland til et moderne samfund opbygget efter omtrent samme model som det sydlige Danmark” (214). Det samme gør sig gældende for den grønlandske kultur, der på flere måder tilegner sig den danske “(...) Grønland dag for dag kommer nærmere kulturmønsteret i det øvrige danske samfund” (216). Målet for udviklingen af det nye Grønland blev dermed at skabe et godt grønlandsk samfund lig det danske. Det samme mål gør sig gældende for den grønlandske befolkning - at de med tiden bliver udviklet til kulturelt at

være ligesom danskerne. På denne måde fungerer ovenstående citater som implicite retfærdiggørelser overfor moderniseringens problemer. Grønlænderne udvikles og modnes i det danske samfunds spejlbillede, og indtil målet er nået vil der uomtvisteligt opstå problemer. Ydermere understreger Lars Jensen, som nævnt tidligere, den danske kultur som omdrejningspunktet for den danske selvscenesættelse. Derfor skal en del af forklaringen bag problemerne findes ved, at grønlanderne ikke fuldstændig havde adopteret den danske kultur og levevis endnu.

Bogen forsøger ydermere at fastholde den grønlandske afhængighed af Danmark, ved at understrege, at tilknytningen til de to lande imellem, kun vil være stigende i fremtiden:

“Kravet til et godt samarbejde mellem danske og grønlandere vil dog kun stige i de kommende år, og behovet for bevillinger til udviklingen på Grønland fra det danske samfund vil sikkert heller ikke blive mindre foreløbig” (216).

Dermed cementeres den fremtidige forbindelse mellem landene, hvor nødvendigheden af dansk hjælp tydeliggøres. Den politiske bevidsthed, som i stigende grad finder sted i bøgerne, udmøntes dog ikke i egentlig tale om selvstændighed. I stedet fastholder Andersens fremstilling Grønlands rolle som del af det danske rige.

Forskningen - Det paternalistiske forhold

I følgende afsnit behandles tre bøger der strækker sig fra perioden 1946 til 1967. Der er tale om Barfoed, Bornemann og Petersens “Bogen om Grønland” fra 1962 og Kjeld Windings “Danmarkshistorien” fra 1967.

Politikens Forlag udgav i 1962 “Bogen om Grønland” der gennemgår et bredt spektrum af tematikker omhandlende Grønland og grønlandske forhold bl.a. geografi, befolkningstilvækst, historie, styreform, sundhed, skole osv. Bogen indeholder dog et mindre kapitel som fokuserer specifikt på Grønlands historie fra Hans Egedes ankomst og indtil 1961.

Bogens rolle som opslagsværk tydeliggøres gennem dens neutralitet, hvilket illustreres gennem udlægningen af perioden under Hans Egede. I fremstillingen af Egede, ses et skel i den tidligere fortælling om det paternalistiske forhold mellem Egede og grønlanderne, “(...) hvor der bygges vinterhuse, trods grønlandernes forsøg på at hindre overvintring” (Barfod, Bornemann & Petersen, 1962, 56). Efter Egedes ankomst til Grønland begynder de at bygge vinterhuse, hvilket grønlanderne dog forsøger at forhindre. Herved ses en udlægning, hvori grønlanderne ikke stod med åbne arme ved Egedes ankomst, men nærmere et Grønland der gerne

ville have været det foruden. Grønlænderens modstand mod Egede og de andre kolonisatorer illustreres endnu engang, "Grønlænderne flygter forskrækkede fra Godthåb, men i vinterens løb udbryder der skørbug, og flertallet af de nyankomne dør, hvorved åben revolte forhindres" (56). Grønlænderne søgte dermed ikke bare at hindre dem i at blive, men var også på randen til at kæmpe direkte imod kolonisationen. Citaterne og bogens øvrige hyppige anvendelse af begrebet koloni beskriver, hvordan man i perioden har kolonitiden på afstand, og derfor godt kan anvende begrebet koloni, da det peger tilbage i tid, og ikke er beskrivende for den samtidige relation. Den hyppige forekomst af begrebet koloni adskiller sig også fra de andre behandlede bøger i perioden, som ikke i samme grad anvender begrebet.

Sammenlignes bogen med de tidligere behandlede folkeskolebøger med afsæt i Hans Egede, findes modstridende udlægninger af samme fortælling. Grønlænderne bliver i bogens udlægning til agerende subjekter, hvilket kommer til udtryk i deres forsøg på at forhindre Egede i at blive og tankerne om åben revolte. Omvendt var den traditionelle udlægning som påvist i analysen af folkeskolebøgerne, med et bestemt fokus på et paternalistisk forhold, hvorfor et tydeligt skel i forskningens udlægning af Hans Egede fremtræder, sammenlignet med skolebøgerne fra 1930-1979.

I bedste mening

I Kjeld Windings minutiøse gennemgang af Danmarkshistorien i sit værk med samme navn, fremgår Grønland i et kapitel, der behandler øerne i Atlanterhavet. Værket fra 1967, har sit fokus på Danmarks store hjælp til Grønland, som Winding kaldte "(...) en primitiv og usigeligt fattig eskimobefolkning" (Winding, 1967, 344). Windings beskrivelse af grønlænderne peger dog tilbage til tiden under kolonistyret, men udgør stadig en intertekstuel reference, som er influeret af tidligere periodes historieskrivning

I retfærdiggørelsen af Danmarks kolonisering af Grønland, bruger Winding det ofte brugte argument, at Danmarks rolle var at skærme den indfødte befolkning for den hvide mand og de sygdomme samt drikkevarer han førte med sig "(...) i bedste mening rejste kolonistyret en mur mellem grønlændere og den øvrige verden og skabte et handelsmonopol, der sikrede grønlændernes forsyninger" (344). Winding reproducerer forståelsen af dansk ageren og tilstedeværelse som foregående i bedste mening. Kulturbeskyttelsesidealet der skulle forhindre grønlænderne i at miste egen kultur, var et nødvendigt onde, der dog ikke kunne videreføres efter 2. verdenskrig. Her erkendte man fra dansk side "(...) at Grønlands forhold krævede en stor indsats af kapital og arbejde (...)" (344).

Resultatet af Danmarks store bidrag til moderniseringen af Grønland omtales i overvejende positive vendinger. Her nævnes det, hvordan det er lykkedes at nedbringe dødeligheden og sikre bedre boliger. Dog nævnes også moderniseringens slagside, idet den svære omstilling til nye arbejdsvilkår, sprogvanskeligheder og generelt lave levestandard har skabt problemer hos den indfødte befolkning. Dermed skriver Winding sig ind i den gældende tendens, hvor Danmarks store arbejde i Grønland er i fokus, men samtidig også en begyndende erkendelse af, at samme arbejde ikke har været uden konsekvenser.

Gældende for de inddragede forskningsbøger, er skabelsen af et mere nuanceret billede end hvad det er tilfældet i de mere ensidige narrativer, der gør sig gældende i skolebøgerne. Selvom fremstillingen forekommer mere konfliktfyldt og kritisk, er det stadig den overordnede positive fortælling om moderniseringen, der er dominerende. Specielt sætningen "i bedste mening" er med til at understrege den opfattelse og forståelse som det danske initiativ opererede ud fra.

Delkonklusion

Salget af Dansk Vestindien i 1917 samt Islands løsrivelse og Færøernes hjemmestyre, medførte en overordnet dansk angst for, at resterne af det danske kolonistyre var ved at smuldre mellem hænderne. Ydermere satte 2. verdenskrig en brat stopper for nationers stolthed ved at råde over kolonier, hvorfor Danmark var nødsaget til at omdefinere forholdet til Grønland. Afkoloniseringsprocessen skabte et behov hos danskerne for at rekonstruere det nationale selvbillede, hvorved man igen kunne retfærdiggøre besiddelse over af Grønland.

Denne retfærdiggørelse kom i form af moderniseringsprojektet, hvor beskrivelserne af det store filantropiske udviklingsprojekt afspejlede den danske selvforståelse.

I kraft af Grønlands nye rolle som ligeberettiget del af Danmark jf. grundlovsændringen fra 1953, indtræder Grønland i en mere central rolle i skolebøgerne, end det har været tilfældet tidligere. Ligeberettigelsen fremkommer også af den nye skolelov fra 1958, hvor formålsbeskrivelsen nu foreskriver de danske elever at blive undervist ud fra opfattelsen af folkeslagene som ligeberettigede. Dette medvirker bl.a., at den eksplicitte stadietænkning som før var rettet den enkelte grønlander, nu i højere grad bruges til at beskrive en grønlandsk samfundsudvikling.

Det paternalistiske forhold som i perioden 1930-1945 tog udgangspunkt i Hans Egede som den kristne fader, fremstår i indeværende periode som moderniseringen. Beskrivelsen af grønlæn-

deren som et primitivt og uciviliseret menneske, der skulle udvikles efter europæisk ideal, ændres til at blive beskrivende for samfundsudviklingen. En samfundsudvikling der skulle tage afsæt efter dansk model bygget på tilegnelse af dansk sprog, kultur og værdier. Denne nye kulturelle dominans markerede paradoksalt en nykolonialisme, som fremhævet af professor Jens Dahl “Den stærkeste kolonisation satte ind, efter Grønlands kolonistatus i 1953 blev ophævet” (Dahl, 1986, 18).

Faderfigurens udvikling er sammenkoblet med den danske selvfremsstilling under afkoloniseringsprocessen. Ved at fremstå som humane hjælpere og mild koloniasator, lykkedes det Danmark at opnå opbakning i FN til at indlemme Grønland i det danske rige. Denne beskrivelse af Danmark som hjælper og mild kolonimagt legitimerede en magtpositionen over Grønland. En legitimering som moderniseringen videreførte, og som cementerede dansk indflydelse i grønlandske anliggender. Jf. Gillis blev skabelsen af denne nationale identitet, konstrueret ud fra en virkelighed, der fordrede en bevidst udvælgelse af hvad der blev husket og glemt. Diskurserne fra perioden påviser denne positive udlægning, hvilket er gældende for hele den danske kolonihistorie, som Lars Jensen understreger “(...) den positivt ladede historiografiske selvevaluering, der er den suverænt bærende i forhold til dansk kolonialisme. Det kritiske værk er aldrig skrevet” (Jensen, 2012, 88).

I bøgerne illustreres Danmarks særlige forbindelse med sin tidligere koloni vha. ord som moderland og længsel. Denne positive udlægning, som understreget i ovenstående, skrives samtidigt ind i en fortælling, som er tæt forbundet med den koloniale følelsesøkonomi. Følelsesøkonomien fordrer et forhold forankret i forventningen om grønlandsk ydmyghed, taknemmelighed og loyalitet. Denne forståelse fremkommer i beskrivelser af den danske indsats: “Grønlands forhold krævede en stor indsats af kapital og arbejde” og “Erhvervs livet er inde i en rivende udvikling, som dog er forbundet med store udgifter for staten”. Danmark etablerer sig som “det lille land, med det store hjerte”, men som Jensen fremhæver, var Danmarks store økonomiske indsats under moderniseringen ikke ment som et indædt forsøg på at skabe et Grønland ligestillet med Danmark:

“(…) “Modernisering” er som term et levn fra 1950’ernes og 1960’ernes fremherskende måde at forstå, hvordan massive investeringer i Grønland ville sikre landets overgang til en materiel ligestilling med Danmark. Der er meget lidt i litteraturen, der tyder på, at man tænkte ligestilling på andre områder end det materielle” (179).

Det danske ønske om stadig tilstedeværelse på Grønland, fordrede konstruktionen af en bevidst asymmetrisk magtrelation, hvorfor ønsket om egentlig ligestilling udeblev. Derimod var det økonomiske, for Danmark, forankret i følelsesøkonomiske gevinster, hvor moderniseringsprocessen understregede, hvordan Danmark fik mulighed for at binde relationen sammen med forventning om grønlandsk loyalitet og ydmyghed. Diskursordenen forbliver uantastet og historieskrivningen foregår derfor stadig inden for de traditionelle koloniale rammer, hvorfor den hegemoniske diskurs Grønland til gavn-Danmark til ære levede videre i bedste velgående. Ikke desto mindre markerer sidste halvdel af 1960'erne en mere nuanceret historieskrivning, hvor også de sociale problemer indgår i fortællingen. Den begyndende forståelse var, også blandt den danske befolkning, at moderniseringen ikke var gået helt som planlagt, fremgår af periodens sidst behandlede bøgerne. Den egentlige kritik gik dog ikke på spørgsmålet om, hvorvidt moderniseringen var det rigtige for det grønlandske samfund eller ej, men i stedet om processen blev forvaltet på den bedste måde. Kritikken gik især på den manglende inddragelse af grønlænderne, der på mange måder havde opfattelsen af, at det foregik over hovedet på dem. Utilfredsheden blandt den grønlandske befolkning blev startskuddet på en øget politisk bevidsthed, der særligt kom til udtryk i perioden 1980-1990.

9. 1980-1990: Er endemålet det samme for alle?

Historieskrivningen i perioden byggede videre på den begyndende kolonikritik fra 1970'erne. Før 1970 havde historieformidlingen i overvejende grad en nationalromantisk tilgang til Danmarks kolonier, men bl.a. i kraft af Thorkild Hansens slavetrigologi fra 1967-1970 introduceredes den danske befolkning for en fortælling der rakte ud over den koloniromantiske.

Væk er glorificerede beskrivelser af det danske udviklingsarbejde, der i stedet forholder sig overvejende kritisk til moderniseringen. Endvidere fortsættes den dybdegående beskrivelse af Grønland og grønlandske forhold i flere afsnit, som også prægede de sidst behandlede bøger fra førnævnte periode. I perioden er tre grundbøger inddraget: Sven Skovmands "Den danske historie" 1985, Niels Aage Poulsens "Historie i niende" 1986 og før anvendte Knud Andersens lærebogssystem "Vor egen historie 4" 1987.

Overordnet set forstås beskrivelserne af det danske projekt på Grønland mere nuanceret i perioden. Den tidsmæssige afstand fra moderniseringen og bøgernes udgivelser medvirker til en øget refleksion over det danske projekt. Desuden identificeres en begyndende erkendelse af, at en kopi af dansk kultur og samfund, muligvis ikke skal være endemålet for Grønland. I perioden er diskurserne identificeret som "Fejlslagen modernisering" og "Grønlandsk kultur".

Grundbøger - Fejlslagen modernisering

De behandlede bøger i perioden 1980-1990 udmærker sig alle ved at være meget ligefremme og direkte, når det angår beskrivelsen af den danske grønlandspolitik. Sven Skovmand kalder politikken "(...) i alle måder en katastrofe (Skovmand, 1985, 61-62). Niels Aage Poulsen beskriver moderniseringen som et "overgreb mod den gamle grønlandske fanger-kultur" og endvidere ideen om at Grønland skulle ligne Danmark "(...) var simpelthen forkert" (Poulsen, 1986, 133). Knud Andersen følger i samme spor og beskriver, hvordan moderniseringsproblemerne førte til, at grønlænderne anså den danske politik som forfejlet - hvortil Andersen erkender "(...) hvad de i mange tilfælde også var" (Andersen, 1987, 146). Ordvalget og direktheden i beskrivelsen af skyggesiden af den danske modernisering, adskiller sig fra tidligere perioders beskrivelser af selvsamme, der stadigvæk forholdt sig kritisk til dansk ageren, men undlod i højere grad at indrømme egne fejl, og i stedet havde fokus på en dansk selvretfærdiggørelse.

Ikke at sige, at den fra dansk side ikke prøves retfærdiggjort i perioden. Skovmand nævner i den forbindelse politikken som velment og præget af stor offervilje "Det pæneste man kan sige om den danske Grønlands-politik i 1950'erne og 1960'erne er, at den var velment og præget af stor offervilje" (Skovmand, 1985, 61-62). Hvilken klinger lidt på samme måde som tidligere identificerede benævnelser af dansk ageren, som handlende "i bedste mening". Endvidere tydeliggør citatet synet på grønlandspolitikken, og fremstår som en klar erkendelse af, at resultatet af projektet overvejende forstås negativt. Et projekt der, ifølge Skovmand, retfærdiggøres ud fra forestillingen om, at udbygningen ville ske over en kort periode, hvorfor det ville være rationelt at lade danske håndværkere stå for det, som kunne rejse hjem igen når de var færdige, imens grønlænderne kunne drive deres naturlige erhverv (61).

Poulsens fremstilling fra 1960 perioden, starter ud med erklæringen "Intet område i det danske rige har været udsat for så gennemgribende forandringer i vor tid som Grønland" (Poulsen, 1986, 132). Hvilket altså fungerer som grundlag eller retfærdiggørelse af periodens problemer. Knud Andersen genbruger argumentet fra sin tidligere bog fra 1978: "Denne udvikling, som i industrilandene havde taget århundreder, søgte man nu i Grønland at gennemføre på nogle årtier. Det var derfor ikke underligt, at man ud over at løse en lang række problemer også skabte adskillige nye" (Andersen, 1987, 145). Samfundsudviklingens hastighed, der af forfatterne bliver beskrevet som "Hæsblæsende", "voldsom" og "fuld fart på" (Skovmand; Poulsen; Andersen), og Danmarks gode hensigter var altså de bærende selvretfærdiggørelser over for den fejlslagne modernisering. Dermed skal ovenstående kritik af moderniseringen i højere grad forstås som en kritik af processen, end selve moderniseringen i sig selv. Kritikken bunder i den

forcerede udvikling mellem et naturfolk og det moderne samfund, hvorfor stadietænkningen stadig fremgår, men i højere grad som ekkoe fra tidligere tider. Udviklingen skulle følge et naturligt tempo, for at være en god udvikling.

Kritikken af processen og ikke modernisering i sig selv, understreges endvidere i de tre forfatters brug af styrkemarkører som “stærkt” og “kraftigt” ift. til at beskrive Grønlændernes eget *ønske* for et moderniseret samfund.

Som led i moderniseringsproblemerne beskriver alle grundbøgerne forholdene omkring den manglende grønlandske inddragelse. Skovmand beskriver grønlandspolitikken som hensynsløs over for grønlændernes forudsætninger og muligheder, og uden inddragelse af grønlænderne selv “(...) hvordan danskere på alle områder bestemte for grønlænderne” (Skovmand, 1985, 64). Poulsen stiller spørgsmålet “Tilsyneladende var der fremgang for det grønlandske samfund, men hvorfor var der så så mange grønlændere, der følte sig tilsidesat og ulykkelige?” (Poulsen, 1986, 132). Andersen beskriver moderniseringen som foregående “stort set under dansk ledelse, og var styret af danske myndigheder” (Andersen, 1987, 185). Hvilket medførte at der i slutningen af 60’erne begyndte “ (...) at lyde røster i Grønland om, at grønlænderne selv ville være med til at bestemme tingenes gang i deres eget land” (185). På denne måde bliver den manglende inddragelse af grønlænderne hovedargumentet for den forfejlede moderniseringspolitik, hvor det i højere grad er grønlændernes særegne kultur der lægger til grund, i tidligere periode.

Grundbøger - Grønlandsk kultur

Herudover begynder bøgerne at beskrive en stigende selvstændighed hos grønlænderne, der i højere grad ønsker at beholde specifikke elementer af deres egen kultur.

Skovmand beskriver en stigende radikaliserings hos unge grønlændere der var kommet tilbage til Grønland efter studier i Danmark. Disse kunne se alle de uheldige virkninger af moderniseringen, og hvordan den var dikteret af danskerne. Efter hjemmestyret “(...) har grønlænderne kunnet styre udviklingen i deres eget land. Og de har gjort det langt bedre end de danske politikere og embedsmænd, der bestemte før dem” (Skovmand, 1985, 64). Fremstillingen udviser en klar anerkendelse af, hvor godt det grønlandske hjemmestyre har forvaltet de nye ansvarsområder. Jensen beskriver, hvordan det var forkert at tro, at man på en kort årrække kunne ændre et helt folks livsvaner (Jensen, 1986, 133). Denne erkendelse af, at en fuldstændig adop-

tion af dansk kultur ikke var mest hensigtsmæssig for grønlænderne, som var rationalet i tidligere periode, understreges idet Jensen beskriver, hvordan grønlænderne på mange måder har langt mere tilfælles med eskimoer fra bl.a. Canada og USA. Denne søgen tilbage til egen kultur og andre folk med samme, fremgår også i Andersens bog "Samtidig er der i Grønland en voksende fornemmelse af, at moderniseringen kan være godt nok, men at man også bør bevare så meget som muligt af den gamle livsform på fangstpladserne" (Andersen, 1987, 189). Endvidere nævnes også, hvordan grønlænderne er mere interesseret i et samarbejde med de øvrige eskimoiske folkeslag i Canada og Alaska "Folk i polarområdet føler sig kulturelt mere beslægtede med hinanden end med det gennemindustrialiserede og miljøhærgede Europa" (189). Sidstnævnte sætning er specielt interessant, idet den ikke kun udviser forståelse af inuiternes fravalg af dansk kultur, men samtidig kommer med en reel samfundskritik af det europæiske samfund. I tidligere perioder var der ingen tvivl om hvad endemålet måtte være for hvad der ansås som underudviklede eller primitive folkefærd. Man kunne simpelthen ikke forestille sig, at der kunne være noget andet ønske for disse folk, end at få et spejlbillede af et europæisk samfund. Men her fremkommer altså en erkendelse af, at det europæiske samfund ikke nødvendigvis er idealet eller uden fejl. Denne erkendelse skulle til dels ses i lyset af samtidens kritik af det vestlige kapitalistiske samfund, som Einar Lund Jensen understreger, "Vestlige landes udnyttelse af andre, økonomiske svagere funderede lande, ikke mindst ulandene. Udnyttelsen blev betegnet som imperialisme" (Jensen, 2017, 340). Samt 1970'ernes stigende miljøbevidsthed blandt den danske befolkning, der bl.a. udsprang af oliekrisen i 1973 (Rüdiger, 2019).

Erkendelsen af Grønlands stigende ønske om selvbestemmelse og tilbagevenden til egen kultur, afføder dog ikke i de behandlede bøger spørgsmålet om, eller inddragelse af ordet "selvstændighed". På denne måde viderefører periodens bøger udelukkelsen af den stigende selvbestemmelses yderste konsekvens. Ikke desto mindre udviser bøgerne fra 80'erne en mere ydmyg dansk selvforståelse, der forholder sig mere kritisk ift. egen ageren, og ikke på samme måde har behov for at retfærdiggøre deres handlinger, som har været tilfældet i tidligere perioder.

Forskning - Nykolonialisme

Kritikken af den danske administration i Grønland som aflæst i skolebøgerne, findes også i professor Jens Dahl bog "Arktisk selvstyre" fra 1986. I bogen gennemgår Dahl den historiske baggrund og den samfundsmæssige ramme for hjemmestyret. Dahl pointerer, at samfundsudviklingen i Grønland skal ses på baggrund af landets økonomiske vilkår og muligheder som

samfundsgruppernes respektive potentialer og indbyrdes forhold. Denne marxistiske tilgang åbner op for en udfordring af den ellers meget positive fortælling om Danmark som altruistisk kolonimagt. Kritikken fremtræder i forbindelse med afkoloniseringsprocessen, hvor Dahl konkluderer at det grønlandske samfund også efter 1953, må analyseres inden for et kolonisystems rammer, "Subjektivt blev kolonisystemet vel afskaffet, men objektivt levede vi i en tilstand af fremmedgjort selvretfærdighed" (Dahl, 1986, 18).

Dahl understreger videre, at på baggrund af Grønlands store afhængighed af Danmarks kapitalindkomster i afkoloniseringsprocessen, så befandt den overordnede politiske magt sig fortsat i Danmark efter afkoloniseringen, og at dennes indhold og forløb først og fremmest var formel uden større indhold i retning af øget selvstændighed "Grønland oplevede faktisk en nykolonialistisk epoke - og landet forblev en dansk økonomi" (45).

Jens Dahls kritik kom dog på mange måder ikke til at udgøre et fundament for en videre kritisk gennemgang af den danske kolonipolitik, som Lars Jensen anfører "Dahls kritik forbliver imidlertid sammen med Viemoses mere bastant marxistiske tilgang enlige svaler, som ikke gør nogen selvransagelsens sommer" (Jensen, 2012, 194).

Delkonklusion

Periodens skolebøger bryder med tidligere perioders overvejende positive fremstillinger af det danske udviklingsprojekt. Forbedringer ift. til sygdomme, boliger og uddannelse nævnes stadig, men er ikke hovedfokus i fortællingen. I stedet beskrives grønlandspolitikken i yderst negative vendinger, hvor ord som katastrofe, overgreb og forfejlet er med til at beskrive resultaterne af den førte politik. Kritikken som er fremherskende i bøgerne skal bl.a. ses i lyset af faghæftet fra 1984, hvor Grønland i stort omfang indgår, og hvor der i en rubrik "Eskimoerne på Grønland" lægges op til gennemgang af eskimokultur i det moderne samfund (Undervisningsministeriet, 1984, 23). Også de grønlandske protestbevægelser fra 1960- og 1970'erne må formodes at præge skolebøgerne i perioden, hvor en modfortælling til den officielle danske grundfortælling dukkede op. Ifølge Thisted udgjorde politikernes fortælling den officielle, der lagde sit fokus på det danske velmente projekt.

"(...) Danmark som den beskyttende 'modernation', der har taget det på sig at løfte grønlænderne ud af det primitive stade, de som et nomadisk jægersamfund befandt sig på inden europæernes ankomst. Så nænsomt som muligt har Danmark bragt Grønland ind i moderniteten med dertil hørende oplysning og samfundsdannelse" (Thisted, 2014).

Modfortællingen opstod som reaktion mod daniseringen, voksende kritik fra grønlænderne selv, samt antiimperialistiske og antikapitalistiske strømninger som prægede den akademiske debat (Thisted, 2014). Kritikken fra grønlænderne baserede sig på bl.a. identitetskrise, fremmedgørelse og kulturimperialisme - hvilket medførte en tilbagevenden til de kulturelle rødder og den grønlandske kultur (Fra: Rud, 2020, 13). Den grønlandske kritik sammenkædet med postkolonialismens begyndende reformering af dansk kolonihistorie i 1980'erne, identificeres i bøgerne i form af det kritiske narrativ, sammenlagt med stigende grønlandsk agens og genfundne kultur.

Den kritiske behandling i periodens skolebøger, udgør en vis divergens inden for den hegemoniske fortælling, dog uden at udfordre den helt. Grundfortællingen om dansk ageren som foregående i bedste mening, ligger latent i fremstillingen i skolebøgerne. Perioden adskiller sig fra andre perioder gennem dens interdiskursivitet, idet den trækker på to forskellige diskursordener: den traditionelle danske kolonihistorie og den postkoloniale historie. Den hegemoniske diskurs er dog stadig "Grønland til gavn Danmark til ære", hvorfor periodens kritik heller ikke udgjorde et fundament for et efterfølgende opgør med den danske selvforståelse som altruistisk kolonimagt.

10. 1991-2021: Rigsfællesskab uden fællesskab

Grundbøger - Grønlandsk glemsel

I nutidens folkeskole anvendes individuelle danmarks- og verdenshistorier i langt mindre grad. Dette afspejles af specialets litteratursøgning, hvor alle folkeskolebøgerne for perioden er grundbøger eller bøger specifikt omhandlende Grønland. Ligesom det har været gældende for tidligere perioder, findes bøger, hvori Grønland udelades, bøger der ganske kort nævner Grønland og bøger som behandler Grønland. Bøger der udelader Grønland: "Ny historie i Sjette" fra 1995, "Ind i historien: Danmark og verden 8. klasse" fra 1998, "Samtidshistorie - Verdenshistorie og Danmarkshistorie" fra 1999, "Ind i historien: Danmark og verden 7. klasse" fra 2002, "Historie 8" fra 2014 og "Danmark i Europa" fra 2021.

Herefter kommer bøger, som nævner Grønland i enkelte eller to sætninger. Her er tale om folkeskolebøger som Niels Aage Jensens bog "Historie i femte", hvori Grønland kort indgår i et afsnit om Industriens bagside. Her beskrives, hvordan industrilandene udnyttede den øvrige verden. Det er dog tydeligt, at Jensen har størst fokus på de øvrige magters kolonier i Afrika

og Asien, som “var vrede på kolonimagterne” (Jensen, 1996, 34). Danmarks besiddelser i Vestindien og Grønland bliver kort nævnt i en bisætning “Danmark havde kolonier i Vestindien og Grønland på den tid” (34). Et andet sted nævnes det kort, hvordan Grønland blev selvstyrende i 1980, men, at landet stadig er indenfor det danske område, og at de fleste mennesker i landet taler dansk i landet foruden deres modersmål (35).

I Niels Aage Jensens ”Ny historie i ottende”, der dækker perioden 1864-2000, nævnes Grønland på i alt seks forskellige sider. Slående er det dog, at Grønland i alle tilfælde udelukkende er inddraget som en parentes i fortællingen. Ingen længere beskrivelser af grønlanderne eller grønlandske forhold beskrives, men udelukkende, at Grønland ikke ville være en del af EF, og at de senere meldte sig ud (Jensen, 2000).

I Hemmingsens grundbog “Klar, parat historie”, er en kort beskrivelse på i alt seks linjer om Grønland inddraget. Beskrivelsen tager sit udgangspunkt i Knud Rasmussens oprettede handelsstation i Thule i 1910. Denne handelsstation betød, at selvom USA og England havde store interesser i landet, forblev Grønland en dansk koloni (Hemmingsen, 2011, 30).

I bogen “Historie 7” nævnes Grønland udelukkende som en sidebemærkning ift. størrelsen på det danske rige, “Da der blev sluttet fred efter Napoleonskrigene i 1815, bestod Danmark af forskellige dele: kongeriget Færøerne, Island og kolonierne i Grønland og De Vestindiske øer” (Brinckmann et, 2014, 173). Citatet illustrerer ikke blot bogens, men mange af bøgernes generelle udlægning af Grønland, hvor landet kun indgår i kraft af, at være en del af et større billede på den geografiske størrelse af det danske rige gennem forskellige tidsperioder. Selvom at “Historie 7”, ligesom de andre bøger ikke behandler Grønland som emne, beskæftiger den sig med de Dansk Vestindiske øer og slavehandelen. Det fremgår bl.a., at slavehandelen var yderst profitabel for Danmark, “Der er ingen tvivl om, at Danmark tjente på slavehandelen og slavernes hårde arbejde på sukkerplantagerne i Vestindien” (107). Desuden forklares der efter citatet, hvordan dette medførte et overskud i økonomisk forstand, og at det skabte øget beskæftigelse i Danmark. Det mest interessante for beskrivelsen af Danmarks tidligere kolonier, findes i beskrivelsen af slavernes arbejdsforhold, der var så hårdt, at mange af dem forsøgte at flygte. Bogen bevæger sig herfra videre og beskriver den straf man modtog som slave, hvis man forsøgte at flygte, “(...) skal bringes til fortet og der piskes med 150 slag eller mere” (106,) og “(...) skal ved bødlen miste et ben, og de som har været maron i 6 måneder skal straffes på livet (dvs. dræbes) (...)” (106). Citaterne giver derfor et samlet billede over, hvordan behandlingen af tropekolonierne adskiller sig nævneværdigt fra behandlingen af Grønland. Beskrivelsen af

bl.a. korporlig afstraffelse fremstår brutal og er udtryk for hvordan Danmark ikke på samme måde søger at skjule eller fortrænge negative dele af fortællingen om koloniseringen af tropekolonierne. Adskillelsen af tropekolonier og Nordiske kolonier er udtryk for en bestemt dansk selvforståelse, som behandles senere i afsnittet “Tropekolonier og Nordiske lande”.

I Jonas Wolters “Danmarks-Historisk grundbog” fremgår et kapitel med navnet “Danmarks kolonier”. Her er det dog kun beskrivelser af de dansk-vestindiske øer der indgår. Det eneste sted hvor Grønland indgår, er indirekte i forbindelse med Thulebasens strategiske placering under den kolde krig (Wolter, 2015, 204-205).

De ovenstående bøger har dermed et distanceret forhold til Grønland, hvorfor der ikke findes nævneværdige uddrag fra dem, der kunne anvendes i en diskursiv analyse. Særligt 1990’ernes folkeskolebøger synes at være præget af en udeladelse af Grønland, der bl.a. forekommer i kraft af udeladelsen af Grønland i historiefaghæftet fra 1995 (Undervisningsministeriet, 1995). Kolonikritikken som fyldte en del i perioden 1970-1980’erne, forsvinder dermed ud skolebøgerne igennem 90’erne. Hertil må indførelsen af hjemmestyre i 1979 og selvstyret i 2009 formodes at præge beslutningen om at udelade beskrivelsen af grønlandske forhold i uddannelsessammenhæng. Derudover begyndte nationalistiske overbevisninger også at fremtræde i højere grad fra 1990’erne, der skal forstås i forlængelse af skiftet fra politisk baseret nationalisme til etnisk baseret. I Danmark er sådanne forrykkelser kommet til udtryk i forbindelse med bl.a. den tyske besættelse 1940-45, men går også længere tilbage i tid. Nyere former har dog vundet frem, som etnisk og kulturel dansk nationalisme, som reaktion på Danmarks integration i det Europæiske Fællesskab og tilstrømningen af flygtninge og indvandrere fra især Mellemøsten (Nygaard, 2011). Overgangen fra nationalstat til multikulturelt samfund fordrede en nytænkning af den førte nationale historiepolitik i folkeskolen. Nationalstaten der i lang tid havde fungeret som omdrejningspunkt i dansk erindringskultur, var under pres fra globaliseringen. Rapporten “Humanistisk historieformidling i komparativ belysning” fra 1999 konkluderede ligeledes, hvordan nationalstaten, i en vestlig sammenhæng, stadig havde sværere ved at fastholde positionen som det strukturerende midtpunkt i borgernes kollektive erindringsarbejde (Haas, 2011, 132). Globaliseringens fortsatte indflydelse på re-nationaliseringen af historieskrivningen blev ligeledes fremhævet under Fogh-regeringen i 2005. I regeringsgrundlaget “Nye mål” fremgik følgende formulering “I en mere og mere globaliseret verden er det afgørende, at alle danske børn har et solidt kendskab til historie og den danske kulturarv” (134). Disse tanker blev dermed videreført i 2006, da man fremlagde planen for en historiekanon i

den danske folkeskole. Selvom der i formålsparagraffen blev lagt op til nødvendigheden for elevernes kendskab til andre kulturer, for at kunne agere i verden omkring dem, blev Grønland ikke inddraget i pensum.

Grundbøger - Intet at skamme sig over

I den nedenstående analyse vil specialet tage udgangspunkt i bøger, som behandler Grønland. Grundet fravalget af Rigsfællesskabet og Grønland i historiekanonens punkter, fremkommer Grønland i forbindelse med andre emner f.eks. “Det gode liv” og “Danmark som kolonimagt”. Derudover er en skolebog om rigsfællesskabet inddraget.

I bogen “Historie 9” behandles Grønland indirekte i kapitlet “Det gode liv”. Et kapitel som ifølge bogen handler om “(...) hvordan man til forskellige tider har forestillet sig, at det gode liv var, hvordan man burde tro, tænke, handle, og hvad der var rigtigt og forkert” (Grubb, Hall, Jensen & Poulsen, 2015, 7). Behandlingen af Grønland tager udelukkende afsæt i tiden under Hans Egede, fordi bogens fokuspunkt findes inden for rammerne af det gode liv. Derfor anvendes denne specifikke periode af Grønlands historie, fordi den beskriver forestillinger om det gode liv i en periode præget af enevælde i Danmark.

Hans Egede

Fortællingen om Egede og Grønland er i langt de fleste udvalgte bøger, og på tværs af perioderne, blevet indledt på samme vis: “Egede fandt ingen efterkommere efter nordboerne i Grønland” (29). Selvom at bogen indledes i form af samme narrative skabelon, understreger den følgende sætning, hvordan der brydes med tidligere forståelser, “Deres hjem var rene jordhuler, hvis det da ikke var telte af skind” (29). Beskrivelsen indgår i et større intertekstuel billede og viser, hvordan historieskrivningen stadig reproducerer eksisterende fortællinger. I Schrolls fremstilling fra 1938 fremstår beskrivelsen af boligforholdene som “boede i stinkende jordhuler” (Schroll, 1938, 126). Brugen af ordet “stinkende” blev brugt i bøgerne i perioden 1930-1946 til at fremstille grønlændere som primitive og uciviliserede, hvilket skabte en klar skillelinje mellem de civiliserede danskere og primitive grønlændere. Ved i stedet at bruge “rene” i beskrivelsen af jordhulerne fremstår beskrivelsen mere neutral. Det er tydeligt, at den postkoloniale kritik der for alvor brød igennem i 1980’erne, har skabt et fokus på de underliggende

magtrelationer mellem koloniasator og koloniserede. Dette ville det være utænkeligt, at en historiebog fra 2015 ville beskrive grønlandernes boligforhold på samme måde som tidligere, da det i dag ville blive opfattet som ekstremt nedladende.

Bogen indeholder en række forskellige eksempler, der understreger, at der er sket en udvikling i den danske grundfortælling om Hans Egede, "Og dog så de ud til at være glade og tilfredse med deres hårde, men frie tilværelse, hvor de ofte måtte døje med sult og kulde" (Grubb et al, 2015, 29). Anerkendelsen hos Egede, at grønlanderne egentlig har været glade for deres liv, inden mødet med den europæiske civilisation, er igen et nybrud i fortællingen om Egede. Behovet for kristning beskrives dog stadig, men optræder i en ny kontekst. F.eks. inkluderes kildetekster som Egede selv har skrevet, dog i en forarbejdet udgave. En af kilderne skriver bl.a.:

"(...) så at når grønlanderne har lært at kende og ære Gud som deres skaber og forløser, da lærer de også at kende den kristelige øvrighed for deres konge ved hvis middel og kristelige omhu de er bragt til den saliggørende kundskab" (28). Det ovenstående citat beskriver eksplicit, hvordan konverteringen til kristendommen ville føre til et lykkeligt liv, hvorfor forståelsen af et udviklet menneske stadig bundet i stadietænkningen, akkurat som en beskrivelse fra 1930-1945. Citatet optræder dog i en ny kontekst, hvoraf tydeliggørelsen af Egede som citatets ophavsmænd og bogens øvrige beskrivelse af idealbilledet på et godt liv, fremhæver, hvordan det paternalistiske udelukkende behandles fra Egedes egen synsvinkel. Dermed optræder det som en gengivelse af, hvordan Egede forstod det i sin egen samtid, men bliver ikke beskrevet som en nutidig tankegang. Bogens gengivelse af perioden, med udgangspunkt i centrale personers egen forståelse i deres samtid, illustreres ligeledes i det følgende citat af Hans Egedes børn, Niels og Poul, "Hele deres liv var Niels og Poul i tvivl, om det ene samfund var bedre end det andet, om hvad "et godt liv" i virkeligheden var. De fandt aldrig svaret" (30). I analysen af perioden fra 1930-1975 er der ikke fundet tilfælde, som ligestiller og diskuterer samfundsidealerne.

Derfor adskiller bogen sig tydeligt fra den tidligere paternalistiske grundfortælling, hvorfor udviklingen fra primitivt jægerfolk til civiliseret europæer, ifølge Poul og Niels, ikke nødvendigvis er endemålet. I stedet beskrives fordele og ulemper ved begge samfund. Bl.a. beskrives det egalitære system i Grønland "(...) folk i det grønlandske samfund var lige...nogle blev agtet, fordi de var gode fangstmænd, men det gav dem hverken magt eller særlige ret-

tigheder” (30). Hvilket altså stod i klar modsætning til det europæiske folk der var “ (...) underlagt kongens og landets love” og hvor drømmen for de fleste var “(...) at klatre op ad samfundets stige og blive noget større - rigere - få mere magt” (30). Sammenligningen af de to samfund understreger opgøret med det europæiske samfund som ideal, og fordrer i stedet til refleksion over samfundsstrukturens fordele og ulemper. Fremstillingen stiller sig dermed ikke til dommer over, hvordan det rigtige samfund er struktureret, hvorfor man kan argumentere for, at den tidligere stadietænkning ikke gør sig gældende længere. Som nævnt tidligere, blev den danske kolonihistorie mødt af skarp kritik i 1980’erne for bl.a. at være eurocentrisk, hvilket ovenstående fremstår som et opgør imod.

Bogen bevæger sig yderligere bag facaden, da den forsøger at beskrive bevæggrundene for hele missionær-projektet end blot det faktum, at Egede tog til Grønland for at kristne grønlanderne. Den beskriver de pietistiske tanker i perioden, og hvorfor præster som Hans Egede, følte et kald for at omvende mennesker rundt omkring i verden, som endnu ikke var kristne. Det betyder dog samtidig, at den har yderst kritisable mangler, da den undlader at beskrive den imperialistiske tankegang, som i lige så høj grad, har været en af bevæggrundene for koloniseringen - et ord som er ikkeeksisterende i kapitlet. Dermed skriver bogen sig også ind i en klar tendens, hvori man har anset tropekolonierne, som netop kolonier, mens et land som Grønland bliver skrevet ud af denne sammenhæng.

Fortiden til debat

I bogen “Historie 6”, som ligesom “Historie 9” er en del af samme lærebogssystem fra Gyldendal, findes et helt kapitel med titlen “Danmark som kolonimagt”. Bogen skriver, at Danmark aldrig har været en stor kolonimagt, men, at Danmark deltog “(...) i slavehandelen over Atlanten” (Grubb & Poulsen, 2016, 50). Derfra lægger bogen op til en diskussion omkring Danmarks fortid som kolonimagt, fordi landet netop profiterede af slavehandlen og slavearbejdet.

Den (u)officielle undskyldning

Bogen beskriver to forskellige udgangspunkter omhandlende Danmarks fortid, hvoraf det første lyder “Skal vi bare sige: Det er der ikke noget at gøre ved?” (50) og det andet udgangspunkt “Eller skal vi sige undskyld til slavernes efterkommere?” (50). Bogen henviser derfor til en debat, som længe har været diskuteret i Danmark, hvoraf de første debatter om en officiel undskyldning startede i 1998 og frem til i dag. Internationalt er der i stigende grad kommet fokus

på staters brug af officielle undskyldninger, som en måde at forholde sig til fortidens overgreb på minoriteter og undertrykte samfundsgrupper. Danmark har dog ikke givet en officiel undskyldning til efterkommere af slaverne i Dansk Vestindien. Det tætteste på en undskyldning kom i forbindelse med daværende statsminister Lars Løkkes udtalelse i forbindelse med 100 året for salget af øerne, hvor han bl.a. nævnte, at der ikke fandtes nogen retfærdiggørelse for udbytning, og at slaveri er utilgiveligt. Professor i retorik Lisa Storm Villadsen understreger dog, "Alt i alt markerede talen altså ikke nogen ændring i den officielle danske holdning til spørgsmålet om en undskyldning" (Villadsen, 2017). Skolebogen kommer heller ikke selv med et svar på om der skal siges undskyld, der i stedet beskriver det med "Det er der ikke enighed om" (Grubb & Poulsen, 2016, 50).

De ovenstående spørgsmål vedrører dog ikke de nordiske kolonier, men bogen nævner dog, at Grønlands fortid også er til debat i Grønland ifb. med forsoningskommissionen af 2014. Kommissionen bestod af seks højtuddannede kommissærer, som formulerede en firesidet forsoningsdefinition, hvor fokus især skulle ligge på de skadelige virkninger af den danske grønlandspolitik i perioden 1953-1979 - der ironisk markerede tiden efter den formelle afkolonisering. Det officielle Danmark afviste dog fra start af være en del af kommissionen, hvorfor den endte med at dreje sig om forsoning internt i Grønland (Andersen, 2021). I skolebogen beskrives forsoningskommissionen blot med ordene "Den skal undersøge forholdene i kolonitiden i Grønland" (Grubb & Poulsen, 2016, 50). Den bevæger sig dermed væk fra en egentlig diskussion af hvorvidt der er behov for forsoning mellem Danmark og Grønland, og understreger opfattelsen af, at man anser tropekolonier som én ting og de nordiske kolonier, som noget andet. Det kan yderligere udledes fra den debat, som har hersket i Danmark i mange år omkring officielle undskyldninger til f.eks. De Amerikanske Jomfruøer (Dansk Vestindien).

Når der ikke tages yderligere stilling til kommissionen, afspejles den ligestyldighed som identificeres i skolebøgerne, og danske politikeres manglende behov for forsoning, "Vi har ikke behov for forsoning" som daværende statsminister Helle Thorning Schmidt udtalte i forbindelse med nedsættelsen af kommissionen (Fra: Bjørnsson, 2014, 145). Afvisningen skulle ifølge historikere Jens Heinrich og Einar Lund Jensen, til dels forklares ud fra et dansk ønske om ikke at blive sidestillet med andre forsoningsprocesser i Sydafrika og Australien. Derudover lå der i initiativet en implicit anklage, som i danske kredse skabte en frygt for kravet om undskyldninger for det historiske forløb og efterfølgende krav om erstatninger (Jensen & Heinrich, 2017, 416). Denne ligestyldighed som identificeres i manglen af stof om Grønland i skolebøgerne og det officielle Danmarks afvisning af forsoning, bunder i høj grad af en ulyst i at udfordre en dansk selvforståelse, som Lars Jensen understreger "En del af ulysten til at deltage i

forsoningsprocessen er ikke svær at forklare. Hvem har lyst til at leve med et negativt nationalt selvbillede? (Jensen, 2014).

Tropekolonier og nordiske lande

Ved nærmere analyse af indholdsfortegnelsen i bogen "Historie 6", som også behandles i ovenstående afsnit, findes en kapiteloverskrift, som lyder "Danmark som kolonimagt". Her indgår en række underoverskrifter: "Trankebar", "Forterne i Afrika", "Dansk Vestindien" og "Lande i nord". Den sidstnævnte titel behandler dog kun Grønland og ikke Færøerne og Island, hvorfor titlen på sin vis er misvisende. Samtidigt fremgår Grønland i overskriften ikke som en koloni, men som et land. Denne tendens understreges yderligere af bogens generelle behandling af Grønland som tidligere koloni. I bogens gennemgang beskrives tiden under Hans Egede, moderniseringen og indførelsen af selvstyre. Kritisk gennemgang af de ovenstående nedslag findes ikke forsøg på.

Derimod behandles kolonier som f.eks. Dansk Vestindien anderledes, "Slaverne døde af arbejdet, eller af de straffe, som de blev udsat for" (Grubb & Poulsen, 2016, 41). Den voldelige fortid med slaver og slavehandel fremkommer dermed eksplicit og kritiske udlægninger af dansk fortid fremhæves. Derudover adskiller behandlingen af tropekolonierne sig ved at fremhæve den økonomiske udbytning, "I Danmark gav arbejdet med råsukkeret både arbejde og gode indtægter" (41). Til modsætning bliver økonomiske fordele ikke fremhævet i skolebøgenes gængse fortælling om Grønland på tværs af perioderne, men i stedet de penge som blev brugt på modernisering. Derved fremmes Danmark som den altruistiske kolonimagt i en dansk-grønlandsk kontekst, hvorimod man anerkender fortidige fejl og fremhæver dansk økonomiske bevæggrunde i tropekolonierne. Idéhistoriker og forsker i erindrings- og historiepolitik Astrid Nonbo Andersen skriver i "Vore gamle tropekolonier..?" at, idet Historiekanonen fra 2009 inkluderer slavehandelens afskaffelse i 1792 som et af punkterne "(...) tyder på en vilje til at gøre slavehandlen og dermed kolonihistorien til en mere integreret del af den øvrige Danmarkshistorie" (Andersen, 2010, 86). Historiekanonen skriver sig ind i en større kontekst, hvori den danske selvforståelse er forankret i opfattelsen af, at tropekolonierne på mange måder er et afsluttet kapitel, at Grønland egentlig aldrig var en koloni og dansk tilstedeværelse var for grønlændernes egen skyld i beskyttelsen mod andre brutale kolonimagter, som understreget af Lars Jensen (Jensen, 2014).

Udover manglen på et mere kritisk blik ift. Grønland, fremhæves Danmarks indflydelse "Danmark har stor betydning for de to samfund, selv om de lande har hjemmestyre" (Grubb &

Poulsen, 2016, 50). Når bogen ikke forholder sig til den virkelighed som man i dag kender til, og har set understreget ikke bare i tidligere skolebøger, men også gennem forskningens postkoloniale indgangsvinkel, fortrænges den negative historie til fordel for en cementering af dansk indflydelse og magt. Bogen skriver på den ene side en historie om slaver og slavehandel, og leder endda op til diskussion om Danmarks fortid ift. tropekolonierne. På den anden side bliver Grønland behandlet under overskriften "De nordiske lande", hvor der ikke ledes op til diskussion om fortiden i Grønland, der i stedet fokuserer på de positive aspekter af det danske moderniseringsarbejde. Skillelinjen mellem Grønland og tropekolonierne synes dermed at være den traditionelle forståelse af en vestlig koloni, hvori slaver, slavehandel og økonomisk udbytning indgår - noget som ikke umiddelbart forbindes med Grønland som koloni. Desuden adskilte Grønland sig fra Island og Færøerne ved at have en befolkning, som blev set som racemæssig forskellig fra skandinaverne i kategori med andre oprindelige folk i kolonierne (Thisted, 2021, 15) Det er i disse distinktioner at forskellen på en tropekoloni og et "nordisk land" som Grønland identificeres i skolebogen.

Et element der understreger belægget for at anse bogen som særligt ukritisk overfor dansk ageren i Grønland, er i den korte beskrivelse af den danske modernisering "Moderniseringen betød på den ene side, at sundhed, uddannelse og levestandard for de fleste grønlandere blev kraftigt forbedret. Men den betød også at mange havde svært ved at finde sig til rette i det nye samfund" (Grubb & Poulsen, 2016, 48). De positive aspekter ved moderniseringen bliver fremhævet, og omvendt nedtones de grønlandske problemer ved selvsamme. Ved at beskrive problemerne i én sætning, negligeres de negative forhold som blev affødt af det danske projekt. Beskrivelsen "svært ved at finde sig til rette i det nye samfund" er i bedste fald intetsigende og i værste fald misvisende. Retorikken og diskursen, undtagelsesvis den postkoloniale kritik i 1980'erne, fremstår dermed som den altid har gjort, som også Bjørnsson understreger "(...) nutidens forbedringer bruges til at lægge afstand til fortidens fejl: uanset hvilken nutid man befinder sig i" (Bjørnsson, 2014, 147). I den nutidige danske selvforståelse overskygger moderniseringens forbedringer, klart de negative.

Skolebøger specifikt om Grønland - Konstruktionen af den anden

I Jens Aage Poulsens bog "Rigsfællesskabet" beskrives perioden fra de første mennesker i Grønland til vor tid. Bogen forholder sig dermed til en bred fortælling omkring Grønlands historie.

Bogen italesætter både problemerne og fremskridtene som moderniseringen medførte. Blandt disse problemer fremhæves grønlændernes alkoholmisbrug gentagende gange “I 1980’erne var alkoholforbruget højt i Grønland” (Poulsen, 2019, 44) og “Flere drak alt for meget” (39). Til sidst fremhæver bogen dog, at grønlænderne drikker mindre i gennemsnit end danskerne, “I dag drikker en grønlænder i gennemsnit mindre end en dansker. Men nogle drikker stadig alt for meget” (44). Tre forskellige gange understreger bogen, hvor stort et problem alkoholmisbruget er hos grønlænderne. Det ikke blot fostrer en stereotyp fremstilling af dem, men taler ind i en forvejen eksisterende stereotyp. Dette fremhæves i bogen “En anden verden - fordomme og stereotyper om Grønland og Arktis” af forsker i arktiske studier Lill Rastad Bjørst “Der kan sågar findes en blanding af stereotyperne hos danskerne, der mener, at ‘en grønlænder’ drikker, fordi han eller hun er kommet langt væk fra naturen” (Bjørst, 2008, 26). Stereotyperne identificeres i skolebogen og i samfundet, uden skelnen til de bagvedliggende faktorer f.eks. social arv, sygdom, dårlig økonomi mm. (27). De sociale problemer bliver dermed repræsentationer for stereotype fremstillinger, der i projektet forstås som:

“(…) the application of a social attitude that associates members of some social group more strongly than others with certain traits to an individual or individuals who are perceived as a member of the relevant social group, leading that individual or those individuals to be associated with the trait” (Puddifoot, 2021, 13).

Stereotypiseringen er en konstrueret forståelse, som skabes i mødet mellem forskellige sociale grupper. Inden for rammerne af dette møde karakteriseres grønlænderne ud fra nogle få essentialiserende karaktertræk, hvorfor den gentagne brug af stereotype forestillinger skaber en konstruktion af ‘den anden’, og derfor som modsætning til danskere.

Stereotypiseringen i bogen tager dog ikke kun udgangspunkt i beskrivelsen af grønlændernes alkoholmisbrug. Problemer med seksuelle overgreb og vold understreges flere gange, “Kriminaliteten og omfanget af vold og overgreb mod børn steg dramatisk” (39). Citatet fremkommer i forbindelse med moderniseringens afstedkomne problemer, men især under kapitlet “Nutidens Grønland” nævnes de sociale problemer gentagende gange: “Næsten 1/3 af unge under 18 år har været udsat for seksuelle overgreb. I mange tilfælde er gerningsmanden fra den nærmest familie” og “Næsten 2/3 af grønlandske kvinder har været udsat for vold” (Poulsen, 2019, 45). Fremhævelsen af vold og overgreb præsenterer et stereotypt syn på grønlænderne, som særligt ulykkelige.

I en undersøgelse af danskernes fordomme, foretaget af YouGov i 2012, pointeres det

at "(...) 40 pct. af de adspurgte svarede, at de umiddelbart associerer grønlandere med druk, misbrug og sociale problemer" (Fra: Epinion, 2019, 6). Danske fordomme om grønlanderne som ulykkelige finder tydeligt sted i det danske samfund, hvoraf tanker om grønlanderne som fordrukne misbrugere med store sociale problemer kulminerer i bogens behandling af problemet med selvmord. Bogen refererer både til tiden under moderniseringen, hvor det nævnes at "Antallet af tilfælde af kønssygdomme og antallet af selvmord voksede" (Poulsen, 2019, 39). Dog er det især, ligesom ovenstående eksempel, i kapitlet "Nutidens Grønland" hvor det bliver nævnt gentagne gange "Hver femte grønlander har overvejet at begå selvmord" og "Hvert år begår 40 grønlandere selvmord" (45). Poulsens ufuldstændige beskrivelse af koblingen mellem moderniseringen og de sociale problemer, skaber et forvredet og stereotypet billede af grønlandere hvilket understreges af sociolog Christina Viskum Lytken Larsen:

"Det gik meget stærkt, og derfor går teorierne på, at mange har været tvunget til at finde nye roller fra fangere og fiskere til at finde sine ben i et moderne samfund, og det har skabt massive problemer med blandt andet misbrug af alkohol og seksuelle overgreb (...)" (Fra: Norre, 2015).

Ved ikke at inddrage de bagvedliggende faktorer i skolebogen, fremstilles et alt for ensidigt og ufuldstændigt syn på grønlanderne. Et at de eneste steder hvor Poulsen kommer med en form for baggrundsforklaring er i beskrivelsen "Måske var forandringerne gået for stærkt, og de var sket uden, at alle grønlandere havde været med" (Poulsen, 2016, 39). Denne vage forklaring, der starter med et "måske" til en problemstilling om moderniseringens hastighed, der allerede i 1980'ernes analyserede folkeskolebøger var fastlagt viden, antyder en bevidst dansk ansvarsfralæggelse. Ansvarsfralæggelsen understreges yderligere idet Poulsen forklarer problemerne ud fra mangler iboende hos grønlanderne "Grønlanderne, der flyttede fra bygder til de større byer, talte dårligt eller slet ikke dansk og havde ofte ingen uddannelse. Derfor var det svært for dem at få et job" (39). Det er selvfølgelig ikke forkert at nævne grønlandernes svære overgang fra et liv centreret i bygderne, til et liv i de mere moderne byer. Det problematiske består i den manglende supplerende af en kritisk forståelse og beskrivelse af det danske medansvar for problemernes opståen. For hvorfor er det kun grønlandernes manglende uddannelse og danskevner der skal stå som baggrund for problemerne, når ansvaret i lige så høj grad kunne lægges på Danmark for at skabe et grønlandsk samfund, hvor netop disse evner var altafgørende. Igen kan det undres, at de erkendelser omkring den forfejlede grønlandspolitik som beskrevet i 1980'ernes skolebøger, fuldstændig udgår af periodens beskrivelse.

Fortællingen om problemer med alkoholmisbrug og selvmord forekommer også i grundbogen "Historie 6". Problemerne beskrives i afsnittet "Hurtig modernisering", hvor det eneste problem som moderniseringen har afstedkommet, beskrives som "Men den betød også, at mange havde svært ved at finde sig til rette i det nye samfund. Det viste sig bl.a. ved, at antallet af selvmord og alkoholikere steg" (48). Det problematiske bundet dermed i, at fremstillingen er ufuldstændig, og kun forklarer den ene side af historien. Dette fastholder synet på grønlændere som tabte eksistenser, uden at give en baggrundsforklaring for problemernes opståen. Ud fra afsnittets navn "Hurtig modernisering" lægges der ellers op til en forståelse af, at denne muligvis er gået for stærkt - en forståelse der dog, på samme måde som i Poulsens fremstilling, udebliver. Når skolebogen undlader at beskrive det danske ansvar i grønlændernes sociale problemer, fastholdes både grønlænderne og danskerne i en forestilling af, at grønlænderne i kraft af deres status som naturfolk, er gået i fordærv i mødet med civilisationen.

Indenfor rammerne af bogens beskrivelse af sociale problemer, fremkommer den særdeles tendentiøs, eftersom, at den hovedsageligt beskriver problemer med selvmord, alkohol og seksuelle overgreb. Bjørst fremhæver, hvordan der både fra dansk og grønlandsk side er tale om en etnificering i et forsøg på at markere forskelle, som er "(...) nødvendige for mennesket for at kunne begribe og leve i verden" (29). Samtidigt understreger den hyppige anvendelse af ord som alkoholmisbrug, selvmord og overgreb, hvordan grønlænderne bliver associeret med ovenstående træk. Det skaber en ensidig og unuanceret fortælling, der i høj grad resulterer i en stereotyp forståelse af grønlændere.

Grundbøger - Grønlandske stemmer

Selvom bøgerne "Rigsfællesskabet" og "Historie 6" i høj grad negligerer et dansk ansvar i moderniseringsproblemerne, markeres et nybrud i bøgerne dog, i form af inddragelsen af reelle grønlandske stemmer. Disse stemmer fremkommer i form af interviews af unge grønlændere, der forholder sig til relationen til Danmark. Det postkoloniale fokus i at inddrage de koloniseredes stemmer og handlinger blev i perioden 1980-1990, forsøgt ved at beskrive grønlændernes frustrationer og tanker omkring moderniseringen af Grønland. Egentlige grønlandske stemmer blev dog ikke direkte inddraget, hvorfor nedenstående kan anses som en videreudvikling af allerede eksisterende tendenser i folkeskolens bøger.

Historie 6 behandler ikke emnet med et kritisk blik, dog findes en lille tekstboks på den sidste side med titlen "Ung i Grønland", som er en medtaget kilde fra et interview mellem en dansk

journalist og grønlandsk gymnasieelev, Monica Scivoli. Scivoli beskriver i kilden, hvordan mange danskere har stereotype forestillinger om grønlænderne, og hvordan der eksisterer et skævt magtforhold mellem Danmark og Grønland. “Det burde være sådan, at de skulle leve efter vores regler, ikke omvendt. Vi er ikke en koloni længere. Respekter os som land” (Grubb & Jensen, 2016, 48). Scivoli udtalelse kommer i forlængelse af, at hun anser det som uretfærdigt, at grønlænderne skal lære dansk, hvorimod de danskere som kommer til Grønland for at arbejde ikke lærer grønlandsk. Herudover mener Scivoli også, at det er et stort problem, at alle grønlænderne lærer alt om Danmarks historie og samfundsforhold, imens danskere stort set intet lærer om Grønland (48). Den meget relevante problemstilling som Scivoli belyser, viser tydeligt det ulige magtforhold som opleves af grønlændere. En ulige relation der trækker tråde til hele kolonitiden, og som bunder i en dansk selvforståelse af overlegenhed og bedrevidenhed. Samtidig er den et udtryk for den ligegyldighed som også fremgår af det ekstremt sparsomme materiale om Grønland i periodens folkeskolebøger. Selvom det ville være oplagt for forfatterne at gribe Scivolis problemstillinger, og anvende dem i en større diskussion eller beskrivelse af problemer i den dansk-grønlandske relation udebliver denne. Tilbage står det eneste forsøg på en kritisk vinkling af relationen, fra en grønlander selv - hvilket på mange måder er sigende for den danske holdning til Grønland.

Endvidere er Scivolis synspunkter ikke bare funderet i egne holdninger, men bunder i virkelige problemstillinger om danske unges begrænsede viden om Grønland, “Overordnet svarer 56-70 pct. af de unge dog under hver periode, at de enten ikke har fået undervisning eller ikke kan huske, om de har fået undervisning om Grønland og grønlændere” (Epinion, 2019). Sammenkobles Scivolis udtalelser med undersøgelsens resultater understøtter empirien og grønlændernes egne holdninger hinanden, og fortæller samtidigt hvordan de førnævnte stereotype fremstillinger af grønlændere bunder i uvidenhed. Endnu vigtigere påviser det, hvordan der bag selvforståelsen som altruistisk nation er etableret et magtforhold mellem Danmark og Grønland. Et magtforhold, der i ovenstående problemstilling, bunder i Danmarks vidensmagt over Grønland. Denne intellektuelle autoritet, jf., Said, forstås ud fra de gældende magtstrukturer, hvor det videnskabelige fokus, samt kultur og normer ligger på Vesten hvilket imidlertid resulterer i mindre opmærksomhed på “orienten” eller i dette tilfælde, Grønland.

Skolebøger om Grønland

I bogen “Rigsfællesskabet” fremgår et kapitel med titlen “Ina og Solveig fra Nuuk”, hvori to 10. klasses elever fra en skole i Nuuk interviewes. Eleverne deler samme holdning som ovenstående Monica Scivoli, at danske unge burde vide mere om Grønland. Pigerne betoner endvidere fastholdelsen af Grønlandsk kultur og sprog, da det, ifølge dem, er med til at skabe sammenhold (Poulsen, 2019, 9). Scivolis hårde retorik omkring manglende dansk respekt af Grønland og grønlanderes levevis deles dog ikke af de interviewede. Hvor Scivolis kritiske holdninger til Danmark bevæger sig tættere mod tanker om selvstændighed, er Ina og Solveig i højere grad positivt stemt over for et tættere samarbejde mellem Danmark og Grønland “Vi er ikke klar til at blive selvstændig” (9). Pigerne begrundes bl.a. udtalelsen med de mange sociale problemer i Grønland, og at mange har det dårligt. Derudover udtaler de “Vi hører til i Europa” (9), hvilket, ifølge dem, er en udbredt holdning blandt de fleste unge i Grønland. Scivolis ekskluderende diskurs og de to pigers inkluderende diskurs ift. den dansk-grønlandske relation, giver et godt indblik i, hvordan holdninger omkring løsrivelse splitter den Grønlandske befolkning. Splittelsen kan bl.a. illustreres ud fra danske nyhedsartikler, som ligesom bøgerne tager udgangspunkt i de unge grønlandere. I DR-artiklen “Unge grønlandere går forrest i kampen om selvstændighed” beskrives det bl.a., hvordan der i Grønland foregår en kulturkamp, hvoraf flere unge er begyndt at anvende diverse identitetsmarkører, heriblandt ansigtstatoveringer. Artiklen fremhæver en spørgeskemaundersøgelse foretaget af ph.d. stipendiat hos KU, Gustav Agneman, der i sin undersøgelse fik 644 grønlandere til at besvare skemaet, “Her svarer 67 procent, at de mener, at Grønland på et tidspunkt skal rive sig løs. Derimod er det blot 37 procent, der svarer, at Grønland burde være selvstændigt i dag” (Ildor, 2021). Artiklen giver dermed udtryk for et ungt Grønland, hvoraf flertallet af de unge mennesker ønsker selvstændighed og samtidigt søger tættere på den oprindelige inuit-kultur.

Omvendt findes der også artikler, som taler i Ina og Solveigs favør som f.eks. artiklen “Ungdommen deler ikke de gamles selvstændighedsiver” fra Føljeton. Ifølge artiklen, føler flere unge grønlandere, at det udelukkende er den ældre generation som ønsker selvstændighed:

”Mange unge er bange for selvstændighed. Vi ved, at det er os, der kommer til at bære byrden, og det er os, der skal betale prisen. Jeg synes, det er egoistisk af de ældre politikere at lægge selvstændigheden over på os – det er dem, der kæmper for den, men det er os og vores børn, der skal leve med konsekvenserne af den” (Føljeton, u.å).

De unge mener dermed ikke, at Grønland er klar til selvstændighed, og føler sig desuden frustreret over den ældre generations ønsker, fordi det i sidste ende er de unge som skal betale regningen. Artiklen anvender i den ombæring en undersøgelse fra et grønlandsk gymnasium, hvor eleverne blev bedt om at række hånden op, hvis de ønskede selvstændighed, hvor kun en ud af de ca. lidt over hundrede elever rakte en hånd op (Føljeton, u.å).

Herfra findes der tendenser, hvori bøgerne giver plads til grønlandske stemmer direkte i teksterne. Derfor er det ikke passive grønlandere, men agerende grønlandere, som i bøgernes tilfælde sætter ord på urimeligheden ved den manglende danske viden, som bunder i skolernes fokus på andre tematikker. Selvom at pigerne er enige omkring den manglende læring af grønlandsk historie ift. danske skoleelever, er de ikke enige om relationen mellem Danmark og Grønland. Scivoli bevæger sig på den ene side tættere på tanker om selvstændighed og egenrådighed, mens Ina og Solveig på den anden side fastholder ideen om, et Grønland der ikke kan klare sig uden dansk intervention. De interviewede giver derfor ikke kun udtryk for en splittelse blandt grønlanderne i bøgerne, men som artiklerne ligeledes fremhæver, er det en splittelse som er gældende for hele samfundet.

Forskningen - Postkolonialisme

“Den grønlandske selvstændighedsbevægelse har skabt øget opmærksomhed på Grønland, og det nyder forskningen nu godt af. Forholdsvis mange grønlandshistoriske artikler og bøger er blevet udgivet siden 1990’erne” (Olesen, 2018, 172).

Ovennævnte citat fra Olesen understreges i følgende afdækning af periodens forskning. Heriblandt findes en række forskellige og fyldestgørende behandlinger af Grønland, som alle er med til at stille spørgsmål ved tidligere forståelser og konstruktioner af Grønland og grønlanderne. Særligt har litteraturen i nyere tid fokuseret på at fremhæve, hvordan den danske selvforståelse er blevet udtrykt og været under forandring gennem hele perioden.

I bogen “Kulturmøder- i dansk kolonihistorie” skrevet af Marianne Rostgaard og Lotte Schou fra 2010, tages der udgangspunkt i, hvordan de samfundsmæssige strukturer og kulturelle træk blev et resultat af møderne mellem kolonisatorer og koloniserede (Rostgaard & Schou, 2010, 7). Bogens målgruppe er de gymnasiale uddannelser, og behandler bl.a. hvordan myten om Danmark:

“(…) som det gode, altid velmenende lille land har været sejlivet. Derfor er det stadig vanskeligt i dag at forestille sig, at Danmark har været aktør i den voldelige og rå del af historien, som udspillede sig i forbindelse med kolonisering og slavehandel” (10).

Bogen beskæftiger sig herunder med den danske kolonisering af Grønland, hvis relation siden starten af 1900-tallet var forklaret ud fra et romantisk syn, “Den opfattelse blev langt hen ad vejen understøttet af et romantisk syn på Grønland. Det var et billede af et uspoleret fanger-samfund” (31). I begyndelsen af 1900-tallet begyndte man at overveje fra dansk side, at modernisere Grønland, hvilket KGH modsatte sig, da holdningen var, at grønlænderne ikke var modne nok til at styre Grønland og en frygt for, at den grønlandske kultur ville gå tabt. Denne opfattelse var influeret af det romantisk syn på Grønland. Bogens analyse forholder sig til tanker og ideerne bag koloniseringen - hvilken selvforståelse bundede danskernes holdninger i? Og hvilke rationaler de opererede ud fra?:

“Grønland blev derfor i 1950’erne og 1960’erne moderniseret af danskere med dansk arbejdskraft, mens grønlænderne i stor udstrækning så til. Danskerne gjorde dette i den bedste mening. Forestillingen om danskerne som de gode patriarker, der skulle beskytte og hjælpe grønlænderne, levede videre i bedste velgående (…)” (35).

I citatet understreges den danske selvforståelse som gode patriarker der handlede i bedste mening. Det patriarkalske fremgik også af den kulturelle dominans som opstod i kølvandet af moderniseringen. En modernisering der paradoksalt ikke betød øget afkolonisering, men som Rostgaard og Schou pointerer “(…) til en ny-kolonialisme” (36).

I historikeren Iben Bjørnssons artikel “Vi har ikke behov for forsoning” fra 2014 gennemgås, hvordan det officielle Danmark omtaler sig selv som kolonimagt. Det officielle Danmark skal i undersøgelsen forstås som den pågældende ansvarlige minister, da de ifølge Bjørnsson kommer så tæt på den officielle danske holdning og selvforståelse, som muligt. Bjørnsson konkluderer, at der ikke har været den store udvikling i retorikken omkring Danmarks rolle i og overfor Grønland. Den hegemoniske diskurs har igennem tiderne fulgt samme struktur: Danmark har gjort det godt - bedre end alle andre kolonimagter og i det omfang hvor fejl bliver indrømmet, klargøres intentionen som “i bedste mening” (Bjørnsson, 2014, 146). Den dominerende diskurs er dog, som Bjørnsson understreger, i nyere tid blevet udfordret af alternative fortællinger i bl.a. kultur, litteratur og i forskning.

Bla. i Winnie Færks bog “Undskyld? - Kampen om Danmark og Grønlands fælles fortid” fra 2016. Her rejses spørgsmålet: *skal Danmarks sige undskyld til Grønland?* Bogen behandler historien fra en erindringshistorisk vinkel, hvor udgangspunktet er forholdet mellem Danmark og Grønland, samt hvordan den danske selvforståelse er blevet udtrykt gennem tiden. Dette gøres bl.a. gennem fremhævelsen af forskellige danske grundfortællinger, som også er blevet berørt i specialet. Herunder låner og videreformidler Færk, Kirsten Thistedes udlægning af Danmark som pater familias (det paternalistiske forhold) og som en imperial magt (Færk, 2016, 100-101). Selvom de to grundfortællinger er hinandens modsætninger, understreger Færk, at de dog begge fremstiller Danmark som historiens aktører og handlende subjekt, hvortil grønlænderne fremstår som historiens passive objekt (102). Der findes dog, som Færk understreger, masser af eksempler på, at grønlænderne har og stadig gør en stor indsats for at forhandle de fortællerskemaer, de over tid er blevet fortalt ind i (129).

Færk pointerer, at fra 1980’erne tog fortællingerne om Grønland som social taber og offer for alvor fart. Grundlaget for denne forståelse fandtes i de stadigt stigende problemer med alkoholmisbrug og selvmord. Derfor findes der stadig et billede af grønlænderne i dag, som splittede mennesker i kraft af, at deres liv i pagt med naturen er blevet nedbrudt i mødet med moderniseringen. Færk anvender i den sammenhæng udtalelser af Kirsten Thisted i artiklen “Dette er ikke Grønland” fra Information:

“(…) danske forfattere elsker at fremstille grønlænderen som en person, der er dømt til at gå i hundene i mødet med det moderne samfund. Dermed siger man samtidigt, at grønlænderne i kraft af deres essens er uegnede til at tilpasse sig moderniteten (…)” (Fra: Færk, 2016, 104).

Thisted fremhæver, hvordan den danske selvforståelse bunder i en stereotyp forestilling om grønlænderne som naturmennesker. Thistedes forskning indenfor grønlandske forhold har afstedkommet mange artikler og bøger, heriblandt “Stemmer fra Grønland - Den danske koloni 1920’erne” fra 2021.

I bogen finder en selvransagelse af Danmarks selvforståelse sted, “(…) hvor Danmark begyndte at give sin udviklingsbistand og etablerede sin position som “det lille land med det store hjerte”, det lille land som giver så meget (…)” (Thisted, 2021, 451). Thisted beskriver i citatet, hvordan Danmarks forstod sig selv i perioden fra 1950’erne. Hun forklarer videre, at med rammen for ovennævnte selvforståelse, bibeholdes den koloniale følelsesøkonomi. Herom forholder Thisted sig til Danmarks bloktilskud som eksempel på, at danskerne giver og grønlænderne modtager. Denne ‘gave’, som Thisted beskriver det, blev givet med forventningen

om grønlændernes ydmyge taknemlighed og loyalitet. Dog er der sket et opbrud med denne forståelse, "Grønland til gavn - Danmark til gavn" (14 og 452), som opløser følelsesøkonomien. Derfor skal en dansk selvforståelse i en nutidigt kontekst forstås som, "Danmarks selvforståelse som et land af betydning og Danmarks position i Arktis" (452). Arktis spiller en stor rolle geopolitisk for Danmark, hvilket giver landet en større rolle i det globale perspektiv. Thi- sted tilbyder dermed en forklaring på den nutidige selvforståelse, hvorfor hun også adskiller sig fra den øvrige forskning.

Delkonklusion

Når skolebøgerne og forskningen fra perioden sidestilles, findes den største kontrast mellem mængden af materiale vedrørende Grønland. Hvor skolebøgerne er begyndt at skrive Grønland ud af historiebøgerne, har forskning omkring Grønland fået en kæmpe opblomstring. Herud- over forholder forskningen sig langt mere kritisk til emnet, hvorimod kun to skolebøger for- holder sig til Grønland gennem en mere overordnet fremstilling. Egentlige kritiske fremstillin- ger findes kun i et begrænset omfang.

Periodens skolebøger bevæger sig i modsatte retning, fra 80'ernes forøgede fokus på en selv- kritisk tilgang. Forandringen skyldes flere forskellige nedslag gennem perioden, heriblandt hjemmestyret, historiekanonien og en re-nationalisering af folkeskolen. Perioden er derfor, dis- kursivt, både anderledes og reproducerende ift. de tidligere behandlede perioder. Forskningen og skolebøgerne skriver hver især inden for to forskellige diskursordener, hvor forskningen har afsæt i det postkoloniale felt, skrives skolebøgerne inden for den traditionelle danske kolonihis- torie. På denne måde fremgår de intertekstuelle inden for hver deres diskursorden.

Ligeledes begynder det nationale fokus og den danske kulturarv at få mere betydning som reaktion på en mere globaliseret verden i 90'erne, hvilket også aflæses i et udkast til fag- hæftet for historie i 2006. Faghæftets indhold signalerede, ifølge Lektor Claus Haas fra DPU, "(...) et eksplicit ønske om at vende tilbage til mere markant national og monokulturel erin- dringspolitik" (Haas, 2015, 125). Den nationale tendentiøse historieskrivning munder ud i en historisk ikke-brug af Grønland, hvilket understreges gennem periodens bøger.

Forskningen anvender både den videnskabelige og moralske historiebrug. Særligt det moralske kommer i fokus hos forskerne, som søger at være mere forsonende med fortiden. Den forso- nende tilgang kommer til udtryk gennem undersøgelsen af den danske selvforståelse. Intertek- stuel har forskningens tekster indflydelse på historien, hvorimod folkeskolebøgerne i højere

grad er influeret af historien. Forskningen søger at ændre danske forståelser af tidligere perioders behandlinger af Grønland, hvorimod folkeskolebøgerne i højere grad er præget af allerede eksisterende forståelser.

Perioden fra 1980-1990 markerede et begyndende brud med de dominerende diskurser i skolebøgerne, der i overvejende grad forholder sig kritisk til det danske udviklingsprojekt. Bruddet i sin helhed blev dog ikke adopteret af historieskrivningen i 1990'erne og fremefter, men visse elementer fra den postkoloniale kritik kom dog til at præge formidlingen. Især elementer vedrørende Grønlandsk repræsentation og initiativ reproduceres i indeværende periode, bl.a. i form af inddragelse af egentlige grønlandske stemmer. Den dominerende grundfortælling om moderniseringen som nødvendig og Danmark handlende i bedste mening præger dog tydeligt stadig folkeskolebøgerne. Men som aflæst i forskning vedrørende dansk kolonihistorie, bliver denne grundfortælling dog udfordret.

11. Konklusion

I undersøgelsen af dansk selvforståelse i skolebøger fra 1930 til nutiden, kan det udledes, hvordan den grundlæggende fortælling om Danmark som kolonimagt kun har varieret i mindre grad. Kilden til den nationalromantiske fortælling om Danmark som mild kolonimagt, bygger på ideen om, at Danmark efter afståelsen af Norge og senere hertugdømmerne konstrueres som en fredselskende socialt retfærdig småstat, i en tid hvor andre europæiske magter er i et kapløb om at udvide deres territorier. Danmarks territoriale tilbagegang, fordrede dermed en selvforståelse som ofre for store magter, i stedet for selv at vedkende egen historiske rolle. Senere har udviklingen af den socialdemokratiske velfærdsstat bidraget til en selvforståelse af egen kolonial fortid som mindre slem end andre nationer. En opfattelse der ifølge Said, ironisk nok, er gældende for alle kolonimagter:

‘Every single empire in its official discourse has said that it is not like all the others that its circumstances are special, that it has a mission to enlighten, civilize, bring order and democracy, and that it uses force only as a last resort.’ (Said, 1978, xvi)

I en dansk selvfremsstilling som anderledes fra andre brutale kolonimagter, ligger også et paternalistisk element. Forståelsen af dansk kultur som særlig unik fordrede dansk ageren ud fra rationalet om at ville civilisere, uddanne og bringe orden til grønlænderne - hvem de betragtede som børn der dog besad potentialet til at blive ligesom europæerne.

1930-1945

Denne stadietænkning fungerede som retfærdiggørelse, og kom især til udtryk i perioden 1930-1945. Den race-opfattelse som fremgår i Christian Winther og Knud Berlins bog, afspejles dog ikke i de analyserede skolebøger. Raceantropologien spillede generelt en mindre rolle i Danmark, end den gjorde for andre stormagter, herunder Tyskland, Frankrig og England. Tværtimod stod den etnologiske tradition i Danmark stærkere, hvor den ideologiske historiebrug med udgangspunkt i kulturelle forskelle skabte legitimering af dansk kolonisering af Grønland.

De kulturelle forskelle fremtræder i bøgerne som det paternalistiske forhold, hvor Hans Egede fremstår som den kristne fader, der ved hjælp af Guds ord hjælper grønlænderne til at blive gudfrygtige og civiliserede. Hans Egedes kristne mission fremstår både som et dansk

ansvar for at civilisere grønlænderne, give dem et værdigt liv og markerer, hvordan selvforståelsen var forankret i opfattelsen af eget koloniprojekt, som uselvvisk og altruistisk: “Til gavn for Grønland til ære for Danmark”.

1945-1979

Den kristne fortælling, med Hans Egede i spidsen, præger historieskrivningen i skolebøgerne op til 1960'erne, hvor øget vækst skaber fundamentet for velfærdsstaten, der erstatter fortællingen om den dansk grønlandske-relation. Alligevel trækkes tråde fra Hans Egede til velfærdsstaten, idet Danmark, især efter 1953, var fast besluttet på at vise omverdenen, og i lige så høj grad sig selv, hvor humant og civiliseret det danske samfund var. Velfærdsstatens bannerførere fulgte et nærmest kristent kald for at brede den danske velfærdsmodel ud til andre mindre udviklede samfund, som Grønland. Dette fremkommer i beskrivelser af store danske investeringer og udviklingsprojekter, som bøgerne fra starten af 1960'erne udmærker sig ved. Dette skabte på den ene side en filantropisk selvforståelse af danskere som humane hjælpere, der hjalp et folk i nød, og på den anden side en fortælling om et dansk samfund med stort økonomisk overskud. Selvforståelsen bundede i en kolonial følelsesøkonomi, der fortrede forventningen om grønlandsk ydmyghed, taknemmelighed og loyalitet. I kraft af Danmarks økonomiske, samfundsmæssige og menneskelige overskud fremgår, både indirekte og direkte, en dansk følelse af ansvar i at udvikle det grønlandske samfund. På denne måde øgede den danske kultur og samfund sin styrke og identitet, ved at se sig selv som modsætning til Grønland. Opfattelsen af Danmark og det dansk koloniale projekt som særligt humant, blev til en narrativ skabelon og kolonial forståelsesramme, som prægede det dansk-grønlandske forhold.

1980-1990

Fra anden halvdel af 1960'erne og især fra 1980'erne blev fortællingen om relationen dog forskubbet en smule. Overgangen fra en økonomisk orienteret historieskrivning til en mere repræsentativ og kritisk kolonihistorie, sammenlagt med indførelsen af Grønlands hjemmestyre, satte sit præg på folkeskolebøgerne i 1980'erne. Den begyndende koloniale kritik fra 1970'erne blev intensiveret i 1980'erne, hvor flere danske forskere rettede kritik mod den tidligere kolonihistorie. Kritikken var todelt. Målet var at nedbryde det national sentimentale billede af dansk kolonialisme som mere human end andre kolonimagter, og en insisteren på at tildele de koloniserede en rolle som handlende subjekter. I bøgerne fremkommer denne kritik i form af en erkendelse af, at moderniseringsprocessen på mange måder har været forfejlet, forceret og uden hensyntagen til grønlænderne. Moderniseringen fremstilles dog stadig som nødvendig hvorfor

projektet legitimeres ud fra periodens ekspanderende diskurs “i bedste mening”. Perioden er interdiskursiv, fordi den trækker på to forskellige diskursordener, den traditionelle danske kolonihistorie og den postkoloniale historie. Den adskiller sig dermed fra de andre perioder, men den hegemoniske diskurs er stadig Grønland til gavn - Danmark til ære.

1990-2021

Den overvejende kritiske fremstilling af det danske udviklingsprojekt i 1980'ernes skolebøger, resulterede dog af flere grunde ikke til en ny grundfortælling om det danske koloniprojekt i Grønland. For selvom Grønlandsforskning så en klar opblomstring fra 1990'erne og frem, udmønter dette sig ikke i skolebøgerne, der i stedet skrev Grønland ud af danmarkshistorien. Idet forskningen og skolebøgerne hver især skriver inden for to forskellige diskursordener, hvor forskningen har afsæt i det postkoloniale felt, skrives skolebøgerne inden for den traditionelle danske kolonihistorie. På denne måde fremgår de intertekstuelle inden for hver deres diskursorden.

Følelsen samt retfærdiggørelsen af et dansk ansvar, som var kendetegnende for Hans Egede fortællingen og moderniseringen forstummede efter indførelsen af hjemmestyre og senere selvstyre. Mange danskerne anså ønsket om hjemmestyre som en grønlandsk mistillids-erklæring, hvilket historiker Mads Lidegaard, der selv har boet i Grønland i flere år observerede:

“For mange danskere var ønsket om hjemmestyre en skuffelse og blev opfattet som en mistillids-erklæring og som en utaknemlighed efter mange års konstant dansk støtte til landets opbygning” (Lidegaard, 1991, 226).

Skuffelsen udviklede sig igennem 80'erne og 40 år frem, hvor den gradvist blev erstattet med en større ligegyldighed, som observeret i skolebøgerne. Hvor Danmark i tidligere perioder havde kunnet retfærdiggøre magten over Grønland, ved at fastslå landets ansvar i at hjælpe og civilisere grønlænderne, mister Danmark efter 1979 i høj grad sin berettigelse på øen. Fra dansk side nødvendiggøres dermed en gentænkning af behandlingen af den dansk-grønlandske relation. De seneste år har grønlandske forhold dog oplevet en stigende politisk og forskningsmæssig interesse, som vil blive afdækket i perspektivering.

12. Perspektivering

Glemsel - For egen vindings skyld

Som aflæst i analysen spiller glemslen en vigtig rolle for den danske selvforståelse. Formålet med den strukturelle fortælling, hvor bestemte dele af fortællingen udelades, bunder i en ideologisk brug af historien - en såkaldt glemselspolitik. I fortællingen om Grønland anvendes glemslen som legitimering af de forskellige faser af den danske kolonisering: af selve koloniseringen, tiden som koloni og tiden efter afkoloniseringsprocessen. Danmark søger en bestemt meningssammenhæng med det mål at legitimere den danske besiddelse af Grønland på tværs af perioderne.

I analysen fremgår forskellige kategorier af folkeskolebøger og forskning. Grundet udeladelsen af både trope- og nordiske kolonier, er verdenshistorierne præget af ikke-brug. Det fortæller en historie om, at man fra dansk side ikke har ville sidestille sig selv med andre kolonimagter, fordi man anså eget koloniprojekt som særlig human og foregående "i bedste mening". Derimod bliver England fremhævet som den største af alle kolonimagterne, hvilket er forankret i beundring og anerkendelse fremfor negative beskrivelser af de koloniserede. Selvom verdenshistorierne helt udelader Grønland, er det en generel tendens for analysens behandlede skolebøger, at Grønland kun indgår i mindre grad.

Et isoleret syn på skolebøgerne påviser en specifik type af glemsel. Den britiske socialantropolog Paul Connerton, hvis forskning har centreret sig om forståelsen af, hvordan mennesker glemmer, fremhæver i sin artikel "Seven types of forgetting" en bestemt type af glemsel: "Forgetting that is constitutive in the formation of a new identity". Glemslen bunder i, hvad man står til at opnå ved at glemme minder, som ingen praktisk formål har, ift. et lands nuværende identitet og fremtidige formål (Connerton, 2008, 63). Det danske koloniprojekt, der i høj grad anses som særlig human og fremmede i form af moderniseringen, bliver udgangspunktet for bøgerne. Glemslen fungerer strategisk, da den gennem perioderne i mere eller mindre grad bevidst udelader centrale elementer i denne 'særlige' fortælling om Danmark som den humane kolonimagt. Connerton fremhæver, hvordan glemslen er bevidst struktureret, "Many small acts of forgetting that these silences enable over time are not random but patterned" (63). I Danmarks tilfælde er glemslen struktureret efter en imperial-kolonialt forhold, hvorfor Grønland, trods glemslen, bliver inkluderet i skolebøger og forskning:

“Den grundlæggende forståelse af det imperial-koloniale forhold hviler på den paradoksale forudsætning, at imperiemagten på den ene side er til stede af egeninteresse, ikke af hensyn til den koloniserede, men på den anden side er hensynet til den koloniserede nødt til at blive skrevet ind i det imperiale projekt for at retfærdiggøre det kolonialistiske projekt” (Jensen, 2012, 66).

Når Grønland indgår i skolebøgerne, skal det i højere grad forstås ud fra en dansk egeninteresse, end som baggrund for øget forståelse. Bestemte elementer der kunne udfordre den danske selvforståelse, fremgår derfor ikke af fortællingen. Den ideologiske brug af historien skaber en retfærdiggørelse af dansk kolonisering og modernisering i Grønland.

Forsoning

“Not to forget might in all these cases provoke too much cognitive dissonance: better to consign some things to a shadow world. So pieces of knowledge that are not passed on come to have a negative significance by allowing other images of identity to come to the fore. They are, so to speak, like pieces of an old jigsaw puzzle that if retained would prevent a new jigsaw puzzle from fitting together properly. What is allowed to be forgotten provides living space for present projects” (Connerton, 2008, 63).

Når Connertons citat er medtaget i sin fulde længde, sker det på baggrund af perspektiverne som teoretiseringen åbner op for, i en undersøgelse af forsoning mellem Danmark og Grønland.

Skolebøgerne, der fungerer som en repræsentation af de politiske holdninger i Danmark, søger ikke at forsones sig med fortiden. I stedet er de udtryk for et bevidst forsøg på at konstruere en selvforståelse, som udelader centrale dele af fortællingen. I skabelsen af en ny fælles historie omkring den dansk-grønlandske relation, har danske politikere gennem tiden bevidst undladt at erkende og italesætte minder, som ikke gavtede eller udfordrede den danske selvforståelse. Hvilket, ifølge Astrid Nonbo Andersen, er helt normalt, da man fra kolonimagtens side betragter kolonihistorien som et overstået kapitel - en opfattelse der ikke deles af tidligere kolonier, hvor fortiden tit vejer så tungt, at den hindrer landets udvikling (Scherrebeck, 2015). Den danske selvforståelse blev heller ikke udfordret i 2008, hvor statsminister Anders Fogh Rasmussen udtalte, at Danmark ikke har “(...) det fjerneste at skamme sig over”. Udtalelsen kom i forbindelse med Canadas undskyldning til deres arktiske befolkning, hvor statsministeren uddybede “Danmark har ydet en fantastisk stor; generøs indsats for at udvikle det

grønlandske samfund. Den indsats er vi stolte over, og den kunne tjene som forbillede for andre” (Fra: Bjørnsson, 2014, 115). Samme holdning videreførte, som nævnt tidligere, Helle Thorning Schmidt i forbindelse med nedsættelsen af forsoningskommissionen i 2013 “Vi har ikke behov for forsoning” (Fra: Bjørnsson, 2014, 119).

Tonen ændrede dog en smule lyd i 2019, hvor Mette Frederiksen gav en formel undskyldning for Danmarks rolle i at sende grønlandske børn til Danmark i starten af 1950’erne “Det var hjerteløst og forkert, da 22 grønlandske børn i 1951 blev sendt til Danmark som led i et eksperiment, og undskyldningen skulle være kommet for længst” (Fra: Berlingske, 2022). En undskyldning som Grønlands styrelse havde erkendt allerede få år senere eksperimentgruppen var sendt til Danmark (DIIS, 2021). Det var dog ikke første gang en dansk statsminister kom med en undskyldning til grønlænderne. I 1999 blev Poul Nyrup Rasmussen den første danske minister til at komme med en officiel undskyldning, der omhandlede tvangsflytningen af beboerne i Thule 1953 til fordel for den amerikanske base. Denne undskyldning kom dog med de sædvanlige danske lovprisninger om Danmark som forbillede for resten af verden (Bjørnsson, 2014, 142). Fælles for dem begge er dog, at undskyldningerne tager udgangspunkt i specifikke hændelsesforløb, og dermed ikke udtryk for overordnede undskyldninger.

Selvom danske politikere bevidst har undladt at italesætte og udtrykke et ønske om forsoning, kan det samme ikke siges om Grønland. Det nærende grønlandske ønske om forsoning, både med sig selv og i høj grad Danmark var baggrunden for nedsættelsen af forsoningskommission i 2013. Helle Thorning Schmidts afvisning af dansk deltagelse i kommissionen blev af mange grønlændere opfattet som et tydeligt eksempel på den manglende ligestilling, som igennem tiden har defineret den dansk-grønlandske relation. Den grønlandske historiker Jens Heinrich udtalte følgende pba. afvisningen:

“Denne afvisning er beklagelig, da et samarbejde ville kunne styrke fællesskabet, og afvisningen opfattes af mange som et tegn på manglende ligestilling. Grønlands historie er tæt forbundet med Danmark og vice versa. Forskellen er, at Danmark fylder meget i Grønlands udsyn på verden, mens Grønland fylder forbavsende lidt i den danske bevidsthed. Afvisningen er et udtryk for en, i mine øjne, uberettiget skamfuldhed. Et punkt, hvor det ville klæde Danmark at deltage i Grønlands forsoningsproces, er den danske selvopfattelse. At skulle kigge på sig selv og anerkende, at man trods alt er tidligere kolonist, slavehandler og imperialist, strider imod den danske selvopfattelse. Myten om den gode koloniherre kan, tror jeg, konfronteres, uden at verden falder sammen, tværtimod vil en konfrontation kunne give et mere ligeværdigt forhold til Grønland” (Heinrich, 2014).

Fastholdelsen af den hegemoniske diskurs fra politisk side, kan jf. Connerton, spænde ben for en fremtidig fælles historie. Ved ikke at tage et opgør med den danske selvopfattelse, vil disse små bidder af historien kunne danne rammen for at, “other images of identity to come to the fore”, hvilket kunne ødelægge fundamentet for ny skrivningen af en dansk-grønlandsk historie. Uden et opgør vil Grønland bibeholde mindet og følelsen af ikke at være ligestillet med danskerne, som pointeret af Heinrich, hvilket resulterer i, at en fremtidig relation besværliggøres. Et dansk opgør med kolonitiden vil derimod åbne op for muligheden ved at se det som et overstået kapitel, både i grønlandsk og dansk henseende, og på den måde lægge det kollektivt bag sig, og i stedet begynde at se fremad. Men som Thisted understreger, er grønlænderne dog også selv opmærksomme på, at “(...) den postkoloniale offerrolle ikke er den mest velegnede position til at fremme selvstyret som en ligeværdig partner i rigsfællesskabet, endsige som selvstændig nation på den internationale scene” (Thisted, 2021, 453). Den Grønlandske historie og selvforståelse rummer et langt større potentiale - også set i lyset af det arktiske momentum.

Når Danmark endnu ikke har taget et opgør med kolonitiden, kan det argumenteres for at ligeværdigheden mellem koloniherre og koloni er uopnåelig. Et paradoks som den indiske litterat Homi Bhabha, beskriver som *kolonial paranoia*. I beskrivelsen af kolonial paranoia legitimeres koloniseringsprojektet med “(...) at hæve og opdrage den koloniserende i sit eget billede” (Fra: Thisted, 2021, 416). Paranoiaen findes i kolonisatorens frygt for den dag, hvor målet er nået, og hans magt og privilegier er ophørt (416). Det manglende opgør og ønske om forsoning kan derfor udledes som et dansk ønske om fastholdelse af den asymmetriske magt-relation, hvor Danmark cementerer sin indflydelse i Grønland både i nutiden og fremtiden. Derfor er spørgsmålet, om man fra politisk side i Danmark ønsker en reel ligestilling med Grønland, eller om det manglende opgør er et udtryk for, at Danmark er tilfreds med den nuværende relation. Danmark har i kraft af Grønland fået større international indflydelse, og er blevet en betydningsfuld partner i NATO.

Danmarks geopolitiske interesse i Arktis understreges af Peter Taksøe-Jensens udredning om Danmarks udenrigs- og sikkerhedspolitik: “Dansk diplomati og forsvar i en brydnings-tid: Vejen frem for Danmarks interesser og værdier mod 2030” fra 2016 (Taksøe, 2016). I rapporten rettes et stort fokus mod Arktis, og hvordan Danmarks interesser og værdier sikres. Danmark omtales som en ‘Arktisk stormagt’, der skal udnytte positionen til “(...) at påvirke udviklingen i Arktis til gavn for Kongeriget, regionen og det grønlandske og færøske folk (IX). Gennem Arktis genfinder Danmark sin berettigelse på øen, ved at agere Grønlands beskytter,

hvilket Lars Jensen pointerer “Man kunne indvende, at hvis vi ikke var der til at beskytte Grønlands interesser, var de så ikke i en værre situation? Umiddelbart jo, men vi er der jo først og fremmest for at beskytte egne interesser” (Jensen, 2014).

Thisted nævner i denne forbindelse, hvordan den grønlandske Geolog Minik Rosing, og daværende landsstyreformand Kuupik Kleist, omtalte det danske bloktilskud som “et dansk abonnement på Grønlands herlighed:

“For dette abonnement får Danmark muligheden for at opretholde sammenhængen med det Grønland, som er en del af definitionen på Danmark selv. Danmarks selvforståelse som et land af betydning og Danmarks position i Arktis (Fra: Thisted, 2021, 452).

Ved at besidde Grønland, bibeholdes en dansk selvforståelse som et land af betydning, hvilket tydeligt trækker tråde til hele kolonitiden. Det betyder endvidere, at den koloniale følelsesøkonomi kan opløses, hvor ulighed nu i højere grad erstattes med gensidig udveksling. Et begyndende brud med den hegemoniske diskurs: Grønland til gavn - Danmark til ære, kan måske i fremtiden forstås ud fra en gensidig respekt og en ny hegemonisk diskurs om Grønland til gavn - Danmark til gavn - en slags “nulte time” som Thisted fremhæver, hvor opfattelsen af overlegen/underlegen bliver erstattet af ligeværd (Thisted, 2021, 14).

Dekolonisering - Opgøret med selvforståelsen

Danske politikere har, som nævnt tidligere, videreført den generelle holdning til Grønland og har på den måde dikteret relationen og grundfortællingen. Analysen har påvist, hvordan den hegemoniske diskurs siden 1930 og frem stadig er forankret i de danske folkeskolebøger, hvorimod forskningen siden 1980'erne har bevæget sig ind i den postkoloniale diskursorden. Det er nødvendigt, at folkeskolebøgerne ligeledes bevæger sig væk fra den traditionelle danske kolonihistorie, hvis et reelt ønske om en ligestillet relation i rigsfællesskabet findes.

I en dansk kontekst har begrebet afkolonisering fungeret som forståelsen af de koloniale forhold, men som Eja Klai, cand.pæd.soc ved DPU fremhæver, bringer begrebet *dekolonisering* en lang række nye forståelser, der åbner op for en gentænkning af de koloniale relationer. Dekolonisering er som begreb et opgør med de dominerende magtstrukturer, og tilbyder derfor også samtidig løsningsforslag (Klai, 2021). Kolonialismen bliver heri *aktivt nedbrudt*, men som hun understreger, er der ikke udelukkende tale om at nedbryde:

“Det indebærer også et opgør med fastlåste tankegange baseret på undertrykkelse, samt installering af nye måder at tænke og handle på. Det er ikke bare en teori, men også en handling og en proces” (Klai, 2021).

Begrebet dekolonisering fremkommer både anvendeligt i forhold til undervisning og lærebøger om danske kolonier. De kolonialistiske (mis)repræsentationer som aflæst i bøgerne og i samfundet, vil igennem en dekoloniseringsproces åbne op for nye tanker og diskurser, der vil kunne bryde med racistiske og kolonialistiske strukturer. I forskningen har denne erkendelse været længe undervejs, som er udmundet i nylige diskussioner omkring danske-grønlandske relationer. Det er dog ikke kun forskning, der har åbnet op for de urimeligheder og asymmetriske magtrelationer, som kendetegner den dansk-grønlandske relation. I 2015 konkluderede en undersøgelse foretaget af Institut for Menneskerettigheder, at en del grønlændere i Danmark oplever, at de bliver mødt med fordomme og uvidenhed af etniske danskere (Institut for Menneskerettigheder, 2015). Samme resultat fandt forfatterne til en rapport om unges uvidenhed om Grønland frem til i 2019 (Epinion, 2019). På baggrund af rapportens konklusioner besluttede man fra politisk side, at den bedste måde at nedbryde uvidenhed og stereotyper, var at inddrage rigsfællesskabet på historiefagets kanonliste fra skoleåret 2022/23 (Børne- og undervisningsministeriet, 2021).

“Rigsfællesskabet med Grønland og Færøerne er en væsentlig del af både den fælles historie og vores nutid, og med til at definere hvem vi er. Kendskabet til Rigsfællesskabet skal styrkes. Aftalepartierne ønsker, at Rigsfællesskabet skal indgå som en obligatorisk del af folkeskolens undervisning. Det skal ske ved en tilføjelse til den eksisterende historiekanon” (Børne- og undervisningsministeriet, 2019).

Den danske forskning tilbyder allerede alternative fortællinger, hvorfor man blot kan håbe, at skolebøgerne vil skrive i forlængelse af denne tradition. Politikerne har anset det som en nødvendighed at inddrage rigsfællesskabet for at “nedbryde stereotyper og uvidenhed”. Klai ville dermed mene, at det er et skridt tættere på et opgør med fastlåste tankesæt, samt en ny måde at tænke og handle på.

Litteraturliste

Bøger

Barfod, P., Bornemann, C., & Petersen, H. (red.). (1962). *Bogen om Grønland*. København: Politikens Forlag.

Bech, H. & Sørensen, A.C. (2005). *Kultur på kryds og tværs*

Berlin, K. (1932). *Danmarks ret til Grønland*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Birkvig, H., Elbro, C., Jensen, C., Olsen, N. L., Riis, J., Skovsgaard-Petersen, V., & Winge, M. (1994). *Dansk- og historiebøger*. Undervisningsministeriets Forlag.

Bjørst, L.R. (2008). *En anden verden - fordomme og stereotyper om Grønland og Arktis*. Forlaget Bios.

Brimnes, N. (2021). Offer, subjekt, aktør: refleksioner over de koloniseredes position i nyere analyser af dansk kolonihistorie. I S. Rud, & S. Ivarsson (red.), *Globale og postkoloniale perspektiver på dansk kolonihistorie (9-52)*. Aarhus Universitetsforlag.

Dahl, J. (1986). *Arktisk Selvstyre: historien bag og rammerne for det grønlandske hjemmestyre*. Akademisk forlag

Darwin, J. (1988). *Britain and Decolonisation: The retreat from empire in the post-war world*. Macmillan.

Færk, W. (2016) *Undskyld? Kampen om Danmark og Grønlands fælles fortid*. Columbus

Gad, U. P. (2020). Greenland, the Faroe Islands, and Denmark: Unity or Community? I P. Munk Christiansen, J. Elklit, & P. Nedergaard (Eds.), *The Oxford Handbook of Danish Politics (28-45)*. Oxford University Press.

Gillis, J. R. (1994). *Commemorations: The Politics of National Identity*. Princeton University Press.

Gulløv, H.C. (2017). Ny dansk kolonihistorie. I Gulløv, H.C. (red.), *Grønland - Den arktiske koloni*. Gads Forlag.

Jensen, E.L. (2017). Nyordning og modernisering 1950-79. I Gulløv, H.C. (red.), *Grønland - Den arktiske koloni*. Gads Forlag.

Jensen, E.L., & Heinrich, J. (2017). Fra hjemmestyre til selvstyre 1979-2009. I Gulløv, H.C. (red.), *Grønland - Den arktiske koloni*. Gads Forlag.

- Haas, C. (2015). Grønlænderes og minoriteters kulturarv i den statslige skoleog erindringspolitik – fra inklusion til forglemmelse. I K.B. Petersen (red.), *Perspektiver på inklusion* (115-134). Cursiv.
- Hermann, A.K. (2021). Imperiets børn - da Danmark snød FN og resten af verden for at sikre sig Grønland. Lindhardt og Ringhof
- Høiris, O. (2011). Eskimoen som idéhistorisk figur. I O. Høiris & O. Marquardt (red.), *Fra vild til verdensborger* (97-146). Aarhus Universitetsforlag.
- Jensen, L. (2012). *Danmark: Rigsfællesskab, tropekolonier og den postkoloniale arv*. Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, M.W., & Phillips, L.J. (2002). *Discourse Analysis As Theory and Method*. SAGE Publications Ltd.
- Karlsson, K.G., & Zander, U. (red.). (2012). *Historien är nu - En introduktion til historiedidaktiken* (2. udg.). Studenterlitteratur.
- Lauring, P. (1968). *Danmarks Historie*. Carit Andersens Forlag.
- Lidegaard, M. (1991) *Grønlands Historie*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Nielsen, O.N. (2010) *Samfund, Skole & Historieundervisning*. Værløse: Billesøe & Baltzer
- Petersen, K.B. (2015). *Perspektiver på Inklusion* - Karen Bjerg Petersen 2015
- Puddifoot, K. (2021). *How stereotypes deceive us*. Oxford University Press.
- Rostgaard, M., & Schou, L. (2010). *Kultur møder - i dansk kolonihistorie*. København: Gyldendal.
- Rud, S. (2021). Introduktion: Postkoloniale og globale perspektiver på dansk kolonihistorie. I S. Rud & S. Ivarson (red.), *Globale og postkoloniale perspektiver på dansk kolonihistorie* (9-52). Aarhus Universitetsforlag.
- Skovsgaard-Petersen, V., Lauring, P., Gregersen., & Krarup, P. (1970). *Skolebøger i 200 år*. København: Gyldendal.
- Thisted, Kirsten. (2021). *Stemmer fra Grønland*.
- Winding, K. (1967). *Danmarks Historie*. (3.udg.). Danmark: Katho-Tryk

Betænkninger, kommissioner og love

Bureau for Inatsisartut (2010). *Lov om Grønlands Selvstyre*. Hentet fra: <https://ina.gl/media/2526795/d-inatsisartut-website-inatsisartutgl-media-10562-selvstyreloven-web-a4-dk.pdf>

Børne- og undervisningsministeriet (2019). *Faglighed, dannelse og frihed - Justeringer af folkeskolen til en mere åben og fleksibel folkeskole*. Hentet fra: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/faglighed-dannelse-og-frihed>

Børne og undervisningsministeriet (1975). *Forslag til Lov om folkeskolen*. Hentet fra: <https://www.folketingstidende.dk/ebog/19742C?s=547>

Børne og undervisningsministeriet (2021). *Kommissorium for kanonudvalg vedrørende Grønland og Færøerne i rigsfælleskabet*. Hentet fra: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf21/jun/210601-kommissorium-for-kanonudvalget.pdf>

Grønland-dansk selvstyrekommission (2003). *Beretning om kommissorium for en grønlandsk-dansk kommission om øget grønlandsk selvstyre*. Hentet fra: <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/20031SS00003>

Grønlandsk-dansk selvstyrekommission (2008). *Grønlandsk-dansk selvstyrekommissions betænkning om selvstyre i Grønland*. Hentet fra: https://www.elov.dk/media/betaenkninger/Betaenkning_afgivet_af_Selvstyrekommissionen.pdf

Grønlandsudvalget (1964). *Betænkning fra Grønlandsudvalget*. Hentet fra: <https://www.xn--betnkniger-c9a.dk/wp-content/uploads/2021/02/363.pdf>

Institut for Menneskerettigheder (2015). *Ligebehandling af grønlandere i Danmark - grønlandernes oplevelse af mødet med det danske samfund*. Hentet fra: https://menneskeret.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/ligebehandling_2015/ligebehandling_groenlaendere_dk_2015.pdf

Statsministeriet (2009). *Lov om Grønlands Selvstyre*. Hentet fra: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2009/473>

Undervisningsministeriet (1960). *Undervisningsvejledning for folkeskolen*. Hentet fra: https://digitalelaereplaner.dk/sites/default/files/pdf/den_blaa_betaenkning_del_1.pdf

Undervisningsministeriet (1984). *Undervisningsvejledning for folkeskolen*. Hentet fra: <https://digitalelaereplaner.dk/sites/default/files/pdf/1984-dansk.pdf>

Undervisningsministeriet (1995). *Historie - Faghæfte 4*. Hentet fra:
https://digitalelaereplaner.dk/sites/default/files/pdf/1995-historie_0.pdf

Dokumentar

DR. (2021). *Anne og Anders i norden* (Dokumentar). Danmark: DR

Folkeskolebøger

Andersen, J. (Red.). (1948). *Mit Fædrelands Historie*. København: CHR. Erichsens Forlag.

Andersen, K. (1975) *Historiebogen for 5. klasse* (2.udg.). København: P. Haase & Søns Forlag.

Andersen, K. (1975). *Historiebogen for 6. klasse* (2.udg.). København: P. Haase & Søns Forlag.

Andersen, K. (1978). *Historiebogen for 7-10 klasse* (3. udg.). København: P. Haase & Søns Forlag.

Andersen, K. (1987) *Vor egen historie 4 - Historiens veje*. København: P. Haase & Søns forlag.

Andreasen, K. (1927). *Danmarkshistorie paa langs*. Aarhus: Dansk skole-forlag.

Barløse, B.L. (1961) *Folkeskolens Danmarkshistorie* (4.udg.). København: J.H Schultz Forlag.

Brinckmann, H., Dehn., E., Eriksen, S., Grubb, U., Poulsen, J.A., & Rønn, T.M. (2014). *Historie 7*. København: Gyldendal.

Buttenschøn, C. (2004). *Ind i historien: Danmark og verden 8. klasse* (4.udg.). Alinea

Buttenschøn, C., & Ries, O. (2002). *Ind i historien: Danmark og verden 7. klasse* (9.udg.). Alinea.

Claudi-Hansen, C., & Rosted, H.C. (1936). *Vort folks historie - Gennem 1000 aar*. København: J.H. Schultz Forlag.

Falk, A. (1939). *Verdenshistorie II*. København: H. Hagerup.

Hansen, M.A. (1957). *Af folkets danmarkshistorie*. København: Gyldendal.

Hansen, O.S., Michaelsen, K.K., Poulsen, J.A., & Roslyng-Jensen, P. (2014). *Historie 8*. København: Gyldendal.

Helms, N.M. (1959) *Fortællinger af verdenshistorien II* (6. udg.) København: Gyldendal.

Hemingsen, S.E., & Hostrup, H. (2011). *Klar, parat, historie!*. København: Alinea

- Holbraad, M., & Hæstrup, J. (1961). *Børnenes lille verdenshistorie*. København: Chr. Erichsens Forlag.
- Holt, P. (1938) *Verdenshistorie - Tiden efter 1750*. København: G.E.C Gads Forlag.
- Gjerløff, N.S. (1937). *Lille Fædrelandshistorie* (6. udg.). København: CHR. Erichsens Forlag.
- Grubb, U., Hall, C., Jensen N.A., & Poulsen, J.A. (2015). *Historie 9*. København: Gyldendal
- Grubb, U., & Poulsen J.A. (2016). *Historie 6*. København: Gyldendal.
- Hæstrup, J. (Red.). (1950). *Mit Fædrelands Historie*. København: CHR. Erichsens Forlag.
- Jensen, H.O. (1960). *Historie - anden del*. København: Gyldendal
- Jensen, H.O. (1954). *Historie for mellemskolen*. København: Gyldendal
- Jensen, J.B., & Petersen, K.R. (2021). *Danmark i Europa*. Aarhus: Systime
- Jensen, N.A. (1995). *Historie i femte*. København: Gyldendal
- Jensen, N.A. (2000). *Ny historie i ottende*. København: Gyldendal
- Jonsen, O. (Red.). (1961). *Historie for mellemskolen 2* (24.udg.). København: Gyldendal.
- Jonsen, O. (Red.). (1950). *Historie for præliminerskolen II*. København. Nordisk Forlag.
- Nielsen, N. (1938) *Danmarkshistorie - fortalt for børn* (28. udg.) København: Nikolaj Nielsens Forlag.
- Nielsen, N. (1962). *Danmarkshistorie - med udblik til verdenshistorien*. København: Nikolaj Nielsens Forlag.
- Nørlyng, TH., Jensen. H. (1957). *Fortællinger af vort folks historie 4* (7.udg.). København: Gyldendal.
- Nørlyng, TH., Jensen. H. (1966) *Fortællinger af vort folks historie 5* (9.udg.). København: Gyldendal
- Overskov, C. (1998). *Ind i Historien*. Alinea.
- Poulsen, J.A. (2019) *Rigsfællesskabet*. København: Gyldendal.
- Skovmand, S. (1985) *Den danske historie - Fra 1918-1984*. Forlaget Notat.
- Sørensen, A.K. (1983) *Danmark - i det 20. århundrede : En historisk oversigt*. Nyt Nordisk Forlag.

Winther, C. (1931). *Grønland*. København: Gyldendal.

Rapporter

DIIS. (2007). *Afviklingen af Grønlands kolonistatus 1945-54 - en historisk udredning*. Hentet fra: https://pure.diis.dk/ws/files/61448/Afvikling_af_Grønlands_kolonistatus_1945_54.pdf

Epinion. (2019). *Danske unges viden om Grønland*. Hentet fra: <https://www.uvm.dk/publikationer/2019/190503-undersogelse-afdaecker-danske-unges-viden-om-groenland>

Nielsen, K.C og Pedersen, V. P (2018). *Grønlands selvbestemmelse og grundloven*. DLA piper. Hentet fra: https://www.dlapiper.com/~media/files/insights/publications/2018/11/grnlandske-forhold_online.pdf

Taksøe, P. (2016). *Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid: Vejen frem for Danmarks interesser og værdier mod 2030*. Udenrigsministeriet. Hentet fra: https://um.dk/-/media/web-sites/umdk/danish-site/udenrigspolitik/aktuelle-emner/dansk-diplomati-og-forsvar-i-en-brydningstid/148396_udredning_indhold_final_printvenlig.ashx

Tidsskriftsartikler

Andersen, A.N. (2010). Vore gamle tropekolonier..? - Tropekolonierne som danske erindringssteder. *Slagmark Tidsskrift for idéhistorie*, 57, 81-91. Hentet fra

Connerton, P. (2008). Seven types of forgetting. *Memory Studies*, 1(1), 59–71. Hentet fra <https://doi.org/10.1177/1750698007083889>

Duedahl, P. (2013). Raceantropologi i Grønland. *Historisk Tidsskrift*, 103(2), 335-358. Hentet fra http://www.dendanskehistoriskeforening.dk/pdf_histtid/103_2/335.pdf

Gad, U. P. (2005). Dansksprogede grønlanderes plads i et Grønland under grønlandisering og modernisering: En diskursanalyse af den grønlandske sprogdebat som identitetspolitisk forhandling. *Eskimologis skrifter*, 19. Hentet fra https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/238990352/Dansksprogede_Groenlaenderes_Plads.pdf

Glenstrup, C. (1993). Skolebøger - grundlag for vor viden. *Magasin fra Det Kongelige Bibliotek*, 8 (3), 66-78. <https://doi.org/10.7146/mag.v8i3.66340>

Goldschmidt, D. B. (1987). Danmark - moder eller koloniherre?. *Fortid Og Nutid*, 1. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/73900>

Haas, C. (2018). Folkeskolens historieundervisning - National og/eller flerkulturel historiepolitik?. *Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie*, (60), 131–145. Hentet fra: <https://tidsskrift.dk/slagmark/article/view/103997/152941>

Hviid, A. N.-J. (2022). Det arktiske vindue – et kig til Grønlands udenrigspolitik. *Politica*, 54(1), 44–63. Hentet fra <https://doi.org/10.7146/politica.v54i1.130593>

Jacobsen, M. (2019). Arktis: Grønlands strategiske arena for større udenrigspolitisk suverænit. *Politica*, 51(4). <https://doi.org/10.7146/politica.v51i4.131173>

Janussen, J. (2019). Grønlands vej til større selvbestemmelsesret: Muligheder og begrænsninger i juridiske, administrative og andre perspektiver. *Politik*, 22(1). <https://doi.org/10.7146/politik.v22i1.114838>

Klai, E. (2021). Dekolonisering som pædagogisk praksis – et opgør med koloniale undertrykkelsesstrukturer. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4. Hentet fra <https://dpt.dk/temanumre/2021-4/dekolonisering-som-paedagogisk/>

Nielsen, K. H., & Kjærgaard, A. L. (2016). At se og fejle som en velfærdsstat: Moderniseringsbestræbelser og -problemer i Grønland efter anden verdenskrig. *Temp - Tidsskrift for Historie*, 6(12), 41–58. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/temp/article/view/24109>

Nørgaard, E. (1970). Skolebogs betænkningens historieafsnit - Dets tilblivelseshistorie og træk af dets modtagelse. *Årbog for dansk skolehistorie*. København: Danmarks lærerhøjskole. Hentet fra <https://uddannelseshistorie.dk/wp-content/uploads/2020/08/a-1970-ellen-noergaard.pdf>

Olesen, S.M. (2018). Grønland – Den arktiske koloni. *Temp - Tidsskrift for Historie*, 8(16), 171–177. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/temp/article/view/109448/158815>

Poulsen, J. A. (2018). Historiebrug. *RADAR - Historiedidaktisk Tidsskrift*, 1(1), 1–5. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/radar/article/view/107568>

Rud, S. (2019). Mod bedre vidende: Grønland og politisk-ideologisk historieskrivning. *Temp - Tidsskrift for Historie*, 9(17), 145–152. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/temp/article/view/112034>.

Thisted, K. (2003). Danske grønlandsfiktioner: Om billedet af Grønland i dansk litteratur. *Kosmorama*. Hentet fra http://video.dfi.dk/Kosmorama/magasiner/232/kosmorama232_032_artikel2.pdf

Thisted, K. (2014). Gamle og nye fortællinger om Rigsfællesskabet mellem Danmark og Grønland. Hentet fra <https://baggrund.com/2014/12/06/gamle-og-nye-fortaelinger-om-rigsfaelleskabet-mellem-danmark-og-gronland/>

Togeby, L. (1976). Historie: Kundskabsfag eller åndsfag? *Årbog for Dansk Skolehistorie*, 41-65. Hentet fra <https://uddannelseshistorie.dk/wp-content/uploads/2020/08/a-1976-lise-toegeby.pdf>

Websider

Andersen, N. A (2021, 25. maj) *Et ambivalent opgør*. Hentet 16. maj 2022: <https://www.diis.dk/node/24837>

Berlingske (2022, 9. marts) *Statsminister kalder forsøg med grønlandske børn hjerteløst*. Hentet 15. maj 2022: <https://www.berlingske.dk/politik/statsminister-kalder-forsog-med-groenlandske-boern-hjerteloest>

Brimnes, N. (2022, 24. marts) *Kolonihistorie*. Hentet 9. maj 2022: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/kolonihistorie-hvad-er-det/>

Farbøl, R., Olesen, T.B. & Olesen, N.W. (2018, 7. november) *Folkeskolereform*. Hentet den 8. april 2022: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/folkeskolereformen-1975>

Føljeton (u.å). *Ungdommen deler ikke de gamles selvstændighedsiver*. Hentet 24. maj 2022: https://foljeton.dk/65467/de-unge-groenlaendere-frygter-det-staedige-oenske-om-selvstaendighed?fbclid=IwAR24xRZvWflinEaVRNOFRK7ZkY-AdMNkB_eXMt1bMKPPv1UVbNswulm1EwKE

Heinrich, J. (2014, 28. november). *Forsoningskommissionen og fortiden som koloni*. Hentet 25. maj 2022: <https://baggrund.com/2014/11/28/forsoningskommissionen-og-fortiden-som-koloni/>

Ildor, A. (2021, 1. april). *Unge grønlandere går forrest i kampen om selvstændighed: 'Debat-ten har været rigtig intens og aggressiv*. Hentet 24. maj 2022: https://www.dr.dk/nyheder/indland/valgigroenland/unge-groenlaendere-gaar-forrest-i-kampen-om-selvstaendighed-debat-ten?fbclid=IwAR15MdVVY-hEJNTA5XT36IcZlC7Aw5fO_QXv596WWacxshF2FTL79du2Jw

Jensen, L. (2014). *Forsoningskommission og selvransagelse – 'never the twain shall meet'*. Hentet den 23. april 2022: <https://baggrund.com/2014/12/21/forsoningskommission-og-selvransagelse/>

Lehmann, T. (2010, 30. juli) *Selvbestemmelsesret*. Hentet 5. april 2022: <https://denstoredanske.lex.dk/selvbestemmelsesret>

Lidegaard, M. (u.å) *Nunarput utoqqarsuanngoravit*. Hentet 26. april 2022:

<https://hojskolesangbogen.dk/om-sangbogen/historier-om-sangene/m-n/nunarput-utoqqarsu-anngoravit-vort-aeldgamle-land>

Norre, J. (2015, 6. maj) *Flere grønlandske børn og unge begår selvmord*. Hentet 16. april 2022: <https://www.dr.dk/nyheder/indland/flere-groenlandske-boern-og-unge-begaar-selvmord>

Nygaard, B. (2011, 25. august) *Nationalisme*. Hentet 9. maj 2022: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/nationalisme/>

Rüdiger, M. (2019, 17. september) *Den fossile kultur og oliekriserne*. Hentet den 24. maj 2022: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/den-fossile-kultur-og-oliekriserne/>

Scherrebeck, E.E. (2015, 4. april) *Forsoning handler sjældent bare om en pose penge*. Hentet 20. maj 2022: <https://www.information.dk/moti/2015/04/forsoning-handler-sjaeldent-bare-pose-penge>

Villadsen, L.S. (2017, 20.juni). *Debatten om en officiel undskyldning for slaveriet i Dansk Vestindien, 1998-2017*. Hentet 27. maj 2022: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/debatten-om-en-officiel-undskyldning-for-slaveriet-i-dansk-vestindien-1998/>

Kapiteloversigt

Søren Bengtson har lavet: Kapitel 3, 6, 8, 9, 12

Rasmus Szast har lavet: Kapitel 4, 5, 7, 10

Fælles kapitler: Kapitel 1, 2, 11,